

Nr 139

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350), m. m.; given Stockholms slott den 5 april 1963.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll,

dels föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

1) lag om ändrad lydelse av 2 § valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350);
och

2) lag angående ändrad lydelse av 32 § lagen den 3 juni 1955 (nr 416)
om sparbanker;

dels begära riksdagens samtycke till förordnande om fortsatt valutareglering i enlighet med vad föredragande departementschefen förordnat;

dels ock inhämta riksdagens yttrande över härvid fogade förslag till förordning om ändring i valutaförordningen den 5 juni 1959 (nr 264) så ock om fortsatt giltighet av samma förordning.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

BERTIL

G. E. Sträng

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen begärs riksdagens samtycke till förordnande om fortsatt valutareglering för tiden den 1 juli 1963—den 30 juni 1964. Samtidigt framlägges förslag till ändringar i valutaförfattningarna. På grundval av valutakommitténs utredning föreslås sålunda ändringar i valutaförordningen motsvarande den liberalisering av valutaregleringen som skett i praxis. S. k. löpande betalningar blir därmed i allmänhet uttryckligen undantagna från reglering. Viss omredigering av valutaförordningens förverkandebestämmelser föreslås även. Förslaget innebär vidare att behörighet såsom valutabank skall kunna ges inte bara, som nu, affärsbank utan även postbanken och sparbank.

Förslag

till

Lag**om ändrad lydelse av 2 § valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350)**

Härigenom förordnas, att 2 § valutalagen den 22 juni 1939¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

2 §.

Konungen äger i förordnande, som av honom meddelas, föreskriva:

1) att allenast riksbanken och *bankaktiebolag*, som riksbanken därtill bemyndigar (valutabank), må driva handel med utländska sedlar och skiljemynt, med växlar, checkar, andra penninganvisningar och fordringar, som innefatta rätt till betalning i utländskt mynt (utländska betalningsmedel och utländska fordringar), ävensom med aktier, obligationer och likartade värdepapper, vilka äro utfärdade av någon, som är bosatt i utlandet (utländska värdepapper);

2) att utländska — — — till valutabank.

Genom förordnande, — — — tillkommande befogenheter.

(Föreslagen lydelse)

2 §.

Konungen äger i förordnande, som av honom meddelas, föreskriva:

1) att allenast riksbanken och *annan bank*, som riksbanken därtill bemyndigar (valutabank), må driva handel med utländska sedlar och skiljemynt, med växlar, checkar, andra penninganvisningar och fordringar, som innefatta rätt till betalning i utländskt mynt (utländska betalningsmedel och utländska fordringar), ävensom med aktier, obligationer och likartade värdepapper, vilka äro utfärdade av någon, som är bosatt i utlandet (utländska värdepapper);

2) att utländska — — — till valutabank.

Genom förordnande, — — — tillkommande befogenheter.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1963.

¹ Senaste lydelse av lagens rubrik och 2 § se 1959: 262.

Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 32 § lagen den 3 juni 1955 (nr 416)
om sparbanker

Härigenom förordnas, att 32 § lagen den 3 juni 1955 om sparbanker¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

32 §.

Sparbank må — — — tillsynsmyndighetens stadfästelse.

Vid tillämpning — — — å aktien.

Av lös egendom må sparbank i övrigt ej förvärva annat än *penningar*, obligationer, av rörelsen betingade fordringar samt sådana inventarier, som anskaffas för rörelsen eller till fastighet, som sparbanken äger, eller till lokaler, som sparbanken i övrigt innehar. Dock må sparbank använda ett belopp, motsvarande högst en tiondel av sparbankens fonder,

till förvärv av andel i sådan ekonomisk förening eller aktie i sådant aktiebolag, som med Konungens godkännande skall vara verksamt såsom en sammanslutning av svenska sparbanker för tillgodoseende av gemensamma intressen, eller av förlagsbevis, som utgives av föreningen eller aktiebolaget,

eller såsom tillskott i övrigt till föreningen eller aktiebolaget.

32 §.

Sparbank må — — — tillsynsmyndighetens stadfästelse.

Vid tillämpning — — — å aktien.

Av lös egendom må sparbank i övrigt ej förvärva annat än *in- och utländskt mynt, å in- eller utländsk penninginrättning dragna checkar*, obligationer, av rörelsen betingade fordringar samt sådana inventarier, som anskaffas för rörelsen eller till fastighet, som sparbanken äger, eller till lokaler, som sparbanken i övrigt innehar. Dock må sparbank använda ett belopp, motsvarande högst en tiondel av sparbankens fonder,

till förvärv av andel i sådan ekonomisk förening eller aktie i sådant aktiebolag, som med Konungens godkännande skall vara verksamt såsom en sammanslutning av svenska sparbanker för tillgodoseende av gemensamma intressen, eller av förlagsbevis, som utgives av föreningen eller aktiebolaget,

eller såsom tillskott i övrigt till föreningen eller aktiebolaget.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1963.

¹ Senaste lydelse av 32 § se 1962: 234.

Förslag
till
Förordning
om ändring i valutaförordningen den 5 juni 1959 (nr 264) så ock om fortsatt giltighet av samma förordning

Härigenom förordnas, *dels* att 1—6, 9 och 17 §§ valutaförordningen den 5 juni 1959¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels* att i förordningen närmast efter 10 § skola införas, av den lydelse som nedan angives, en ny rubrik och en ny paragraf, betecknad 10 a §, *dels* att till 3 och 10 a §§ valutaförordningen skall fogas en anvisning av nedan angiven lydelse, *dels* ock att nämnda förordning, vilken jämlikt förordning den 18 maj 1962 (nr 153) gäller till och med den 30 juni 1963, i sålunda ändrat skick skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1964.

(Nuvarande lydelse)

1 §.

I denna — — — svenskt mynt.

Såsom bosatt här i riket anses enligt denna förordning, *i vad angår fysisk person, svensk medborgare med fast bostad i Sverige, så ock utlänning, som haft fast bostad i Sverige sedan den 1 januari 1959*. Juridisk person skall anses vara bosatt i det land, där styrelsen har sitt säte eller, om styrelse icke finnes, där huvudkontoret är beläget. Filial för utländskt bolag eller för utländsk ekonomisk förening, som med stöd av särskilt tillstånd driver näring här i riket, skall anses vara bosatt i Sverige.

2 §.

Utländska betalningsmedel — — — dess förmedling.

Riksbanken äger meddela

a) bankaktiebolag tillstånd att, för egen eller riksbankens räkning, driva handel med utländska betalningsmedel och utländska fordringar;

b) postverket tillstånd att driva den handel med utländska betal-

(Föreslagen lydelse)

1 §.

I denna — — — svenskt mynt.

Såsom bosatt här i riket anses enligt denna förordning *den som har fast bostad i Sverige, därest han är utlänning dock endast om han innehaft sådan bostad de tre senast förflutna kalenderåren*. Juridisk person skall anses vara bosatt i det land, där styrelsen har sitt säte, eller, om styrelse icke finnes, där huvudkontoret är beläget. Filial för utländskt bolag eller för utländsk ekonomisk förening, som med stöd av särskilt tillstånd driver näring här i riket, skall anses vara bosatt i Sverige.

2 §.

Utländska betalningsmedel — — — dess förmedling.

Riksbanken äger meddela

a) bankaktiebolag, *sparbank och postbanken* tillstånd att, för egen eller riksbankens räkning, driva handel med utländska betalningsmedel och utländska fordringar;

b) postverket tillstånd att driva den handel med utländska betalnings-

¹ Senaste lydelse av 1 § se 1961: 147 samt av 6 och 17 §§ se 1960: 262.

(Nuvarande lydelse)

ningsmedel, som erfordras för verkets rörelse med postanvisningar och *postgiro*; samt

c) *bankaktiebolag* eller annan tillstånd att driva den rörelse med utländska betalningsmedel och utländska banktillgodohavanden, som riksbanken prövar erforderlig för allmänhetens tillhandagående med medel för reseändamål.

Bankaktiebolag, som erhållit tillstånd varom under a) sägs, benämnes i denna förordning valutabank.

3 §.

Riksbanken äger — — — eller föryttras.

4 §.

Betalningsmedel och värdepapper så ock fordringsbevis, vilkas företeende utgör villkor för rätt att kräva betalning, må ej utan riksbankens tillstånd utföras ur riket.

5 §.

Tillstånd av riksbanken vare ock erforderligt, därest

1) tillgodohavande här — — — i utlandet;

2) den, som är bosatt här i riket, skall överlåta tillgång, som i 4 § sägs, å den som är bosatt i utlandet; eller

3) den, som — — — bosatt person.

6 §.

Betalningsmedel så ock fordringsbevis, vilkas företeende utgör villkor för rätt att kräva betalning, ävensom

(Föreslagen lydelse)

medel, som erfordras för verkets rörelse med postanvisningar; samt

c) *bank* eller annan tillstånd att driva den rörelse med utländska betalningsmedel och utländska banktillgodohavanden, som riksbanken prövar erforderlig för allmänhetens tillhandagående med medel för reseändamål.

Bank, som erhållit tillstånd varom under a) sägs, benämnes i denna förordning valutabank.

3 §.

Riksbanken äger — — — eller föryttras.

Begränsning må ej ske i omfattningen av valutabanks förvärv från eller föryttring till allmänheten av utländska betalningsmedel eller utländska fordringar, som härröra från eller fordras för löpande betalning.

(Se vidare anvisning)

4 §.

Värdepapper och andra betalningsmedel än växlar må ej utan riksbankens tillstånd utföras ur riket, dock att resande till utlandet må utföra resevaluta till belopp som riksbanken medger.

5 §.

I den mån ej annat följer av 10 a § fordras riksbankens tillstånd, därest

1) tillgodohavande här — — — i utlandet;

2) den, som är bosatt här i riket, skall å den som är bosatt i utlandet överlåta betalningsmedel eller värdepapper eller ock fordringsbevis, vilkas företeende utgör villkor för rätt att kräva betalning; eller

3) den, som — — — bosatt person.

6 §.

Andra betalningsmedel än växlar må ej utan riksbankens tillstånd införas till riket, dock att resande från

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

talonger till värdepapper må ej utan riksbankens tillstånd införas till riket.

Tillstånd av riksbanken vare och erforderligt, därest den, som är bosatt här i riket, skall

1) direkt eller — — — jämförliga åtgärder.

9 §.

Över utländska betalningsmedel och utländska banktillgodohavanden, som tillhöra någon här i riket bosatt, må ej utan riksbankens tillstånd så förfogas, att ägarens innehav av utländska betalningsmedel och utländska banktillgodohavanden därigenom förminskas; dock att sådant tillstånd ej erfordras för föryttring till riksbanken eller till valutabank eller till den, som erhållit tillstånd, varom i 2 § andra stycket under c) sägs.

Vad sålunda — — — riket bosatt.

utlandet må införa resevaluta till be-
lopp som riksbanken medgiver.

I den mån ej annat följer av 10 a § fordras riksbankens tillstånd, därest den som är bosatt här i riket skall

1) direkt eller — — — jämförliga åtgärder.

9 §.

Över utländska betalningsmedel och utländska banktillgodohavanden, som tillhöra någon här i riket bosatt, må ej, i den mån icke annat följer av 10 a §, utan riksbankens tillstånd så förfogas, att ägarens innehav av utländska betalningsmedel och utländska banktillgodohavanden därigenom förminskas; dock att sådant tillstånd ej erfordras för föryttring till riksbanken eller till valutabank eller till den, som erhållit tillstånd, varom i 2 § andra stycket under c) sägs

Vad sålunda — — — riket bosatt.

Om löpande betalningar

10 a §.

Utan hinder av vad i 5 §, 6 § andra stycket och 9 § första stycket stadgas äger den som är bosatt här i riket

1) genom valutabank och på betalningsväg, som anvisats av riksbanken, verkställa löpande betalning till eller till förmån för i utlandet bosatt person;

2) i Sverige verkställa betalning till eller till förmån för i utlandet bosatt person för arbetsprestation, som denne utfört i Sverige;

3) i Sverige verkställa betalning till eller till förmån för i utlandet bosatt person såsom gåva eller understöd till denne;

4) under vistelse utomlands verkställa betalning till i utlandet bosatt person för uppehållskostnader utomlands och för inköp för personligt bruk;

5) genom valutabank och på betalningsväg, som anvisats av riksbanken,

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

ken, mottaga löpande betalning från i utlandet bosatt person;

6) under vistelse utomlands mottaga betalning från i utlandet bosatt person för arbetsprestation, som betalningsmottagaren utfört utomlands; samt

7) i Sverige mottaga betalning från i utlandet bosatt person för uppehållskostnader här i riket och för inköp, som kunna antagas vara avsedda för köparens personliga bruk.

Med betalning genom valutabank skall vid tillämpning av denna paragraf jämsställas

dels betalning genom avräkning i kontokurantförhållande, under förutsättning att den här i riket bosatte betalaren eller betalningsmottagaren är skyldig föra handelsböcker och att riksbankens föreskrifter beträffande betalningsväg iakttagas

dels betalning medelst postanvisning.

(Se vidare anvisning)

17 §.

Har någon uppsåtligen förövat gärning, som enligt 15 eller 16 § är belagd med straff, må betalningsmedel, fordringar eller värdepapper, som brottet avser, eller vederlag där för förklaras helt eller delvis förverkade till kronan. Utgjordes egendomen av annat än penningar i svenskt mynt och finnes den ej i behåll, må i stället värdet förklaras helt eller delvis förverkat.

Vad i — — — rätt därtill.

17 §.

Har någon uppsåtligen förövat gärning, som enligt 15 § första stycket 1)–3) eller 16 § är belagd med straff, må betalningsmedel, fordran eller värdepapper, som brottet avser, eller vederlag därför eller ock värdet av sådan egendom förklaras helt eller delvis förverkat till kronan.

Vad i — — — rätt därtill.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1963. Äldre bestämmelser skola dock alltjämt äga tillämpning beträffande förhållanden som hänföra sig till tiden före ikraftträdandet.

Anvisning till 3 och 10 a §§

Med löpande betalning avses i denna förordning betalning av följande slag ävensom därmed jämförlig betalning, nämligen

1) varulikvid, inbegripet förskottslikvid, på normala betalningsvillkor vid import och export av varor och i transitohandel;

2) betalning i samband med utrikeshandel avseende utgifter för affärsre-

sor och representation, provision, lagrings- och speditjonskostnad, transiteringskostnad, tull och avgift vid förtullning av varor samt differens-, marginal- och depositionsbetalning vid sådan terminsaffär på varubörs, som överensstämmer med normal kommersiell praxis;

3) betalning i samband med industriverksamhet och annan företagsamhet avseende ersättning för reparation, bearbetning och sammansättning av varor, teknisk biståndsverksamhet och entreprenadarbete, erläggande av licensavgift och royalty samt förvärv av patent och överföring till hemlandet av i annat land intjänad arbetsinkomst ävensom betalning mellan moderbolag, å ena sidan, samt dotterbolag och filialer, å andra sidan, avseende bidrag till gemensamma omkostnader;

4) betalning i samband med transportverksamhet avseende ersättning för gods- och personbefordran, befraktning av fartyg, reparation av transportmedel samt hamnkostnad (inbegripet bunkring och proviantering) och motsvarande kostnad vid flyg- och landtransport;

5) normal premiebetalning av icke-engångsnatur på grund av socialförsäkring eller försäkringsavtal samt ersättning på grund av socialförsäkring och skadeförsäkring ävensom överföring på grund av återförsäkrings- och retrocessionsavtal;

6) betalning avseende filmuthyrning och ersättning för filmproduktion;

7) betalning avseende avkastning av kapitaltillgång, såsom vinst å rörelse, ränta och utdelning, samt avkastning från fast egendom, såsom arrende och hyra;

8) betalning avseende normala utgifter för turist-, rekreations- och studieresa;

9) betalning avseende sådan personlig inkomst och utgift som pension, av myndighet fastställt underhållsbidrag och därmed likartad betalning, ersättning för reparation och underhåll av i annat land befintlig privat egendom, prenumerationsavgift samt sportpris;

10) betalning av sådan samhällelig inkomst och utgift som skatt, kostnad för diplomatisk representation, bidrag till internationell organisation, avräkningsbelopp i samband med tjänst på trafik- och kommunikationsområdet samt konsulatsintäkt;

11) diverse betalning avseende reklam, rättegångskostnad, skadeståndsbetalning, böter, medlemsavgift, honorar, återbetalning vid kontraktsannultering samt registreringsavgift för patent och varumärke.

Såsom löpande betalning skall utan avseende å ändamålet därmed anses överföring av mindre belopp.

Såsom löpande betalning anses icke betalning i samband med direkt investering, värdepappersöverlåtelse, personlig kapitalöverföring eller annan kapitalbetalning. Riksbanken meddelar de närmare föreskrifter, som fordras för att bestämma vad som skall hänföras till löpande betalning.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 15
mars 1963.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM,
LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM,
HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *förlängning av valutaregleringen och ändringar i denna* samt anför därvid följande.

I. Inledning

Enligt 1939 års valutalag kan Kungl. Maj:t under vissa betingelser förordna om valutareglering i enlighet med närmare bestämmelser i lagen. I allmänhet får sådant förordnande meddelas för högst ett år i sänder och endast efter riksdagens samtycke. Därvid skall även de valutareglernande föreskrifter, som Kungl. Maj:t avser att utfärda, föreläggas riksdagen. Dessa föreskrifter är nu intagna i valutaförordningen av år 1959.

Senast har förordnande om valutareglering meddelats för tiden den 1 juli 1962—den 30 juni 1963. Därvid har valutaförordningen förlängts att gälla för samma tid.

Fullmäktige i riksbanken har i skrivelse den 31 januari 1963 hemställt om fortsatt valutareglering under tiden den 1 juli 1963—den 30 juni 1964. Över denna framställning har, efter remiss, *yttranden* avgivits av bankinspektionen, fullmäktige i riksgäldskontoret och Svenska bankföreningen. De båda förstnämnda remissinstanserna har lämnat framställningen utan erinran, under det att bankföreningen avstyrkt förordnande om fortsatt valutareglering.

Enligt bemyndigande av Kungl. Maj:t den 21 oktober 1960 tillkallade jag bruksdisponenten Nils Danielsen, byråchefen Ivan Eckersten, vice riksbankschefen Sven Joge, direktören, f. d. regeringsrådet Sven Strömberg och regeringsrådet Carl Abjörnsson som utredningsmän med uppdrag att verkställa utredning rörande valutaregleringen. Samtidigt gav jag Abjörnsson uppdrag att som ordförande leda utredningsmännens arbete. Den 1 februari 1961 uppdrog jag åt numera rättsavdelningschefen Bertil Holmquist och den 30 juni samma år åt numera professorn Börje Kragh att biträda utred-

ningsmännen som experter. Utredningen antog benämningen *valutakommittén*.

Enligt direktiven innefattade valutakommitténs utredningsuppdrag två skilda huvuduppgifter, nämligen dels en författningsöversyn dels en analys av verkningarna av att valutaregleringen avskaffas eller väsentligt uppmjukas.

Valutakommittén har den 23 oktober 1962 avgivit en *promemoria* (stencilerad) med förslag till vissa ändringar i valutalagen och valutaförordningen. Dessa förslag innebär i huvudsak, att valutaförfattningarna såvitt angår s. k. löpande betalningar utformas i huvudsaklig överensstämmelse med gällande praxis. Löpande betalningar kommer därmed att i allmänhet bli undantagna från reglering. Däremot bibehålles regleringen av kapitalbetalningar i princip. Vidare föreslås, att behörighet som valutabank skall kunna ges inte bara, såsom nu, affärsbank utan även postbanken. Mot detta förslag har en kommittéledamot anmält reservation. Slutligen föreslås viss omredigering av förverkandereglererna i valutaförordningen. Utom i nyss angivna del är kommitténs förslag enhälligt.

Med hänsyn till osäkerheten beträffande resultatet av de europeiska integrationssträvandena har valutakommittén ansett sig i nuvarande läge inte böra fullfölja uppdraget att verkställa en analys av verkningarna av att valutaregleringen avskaffas eller väsentligen uppmjukas. I denna del har kommittén tills vidare nöjt sig med att utan egen meningsyttring framlägga en av professorn Börje Kragh på uppdrag av kommittén utarbetad promemoria, »Valutaregleringen och målen för den ekonomiska politiken», vilken är fogad som bilaga vid kommitténs promemoria och torde få fogas vid statsrådsprotokollet i detta ärende som *Bihang A*.

De till promemorian hörande författningsförslagen torde få fogas vid statsrådsprotokollet i detta ärende som *Bihang B*.

Över kommitténs förslag har efter remiss *yttranden* inkommit från bankinspektionen, generalpoststyrelsen, kommerskollegium, fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret samt Svenska bankföreningen, Sveriges allmänna exportförening, Sveriges grossistförbund, Sveriges industriförbund och Stockholms handelskammare — från de fem sistnämnda remissinstanserna gemensamt — ävensom från Kooperativa förbundet, Svenska sparbanksföreningen samt Sveriges hantverks- och industriorganisation. Vid kommerskollegiums yttrande har fogats utlåtanden av Östergötlands och Södermanlands handelskammare, Smålands och Blekinge handelskammare, Skånes handelskammare, handelskammaren i Göteborg, Västergötlands och norra Hallands handelskammare, handelskammaren i Karlstad, handelskammaren för Örebro och Västmanlands län, handelskammaren i Gävle samt Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare.

Valutakommitténs förslag till författningsmässig reglering av de löpande betalningarna har av det övervägande antalet remissinstanser tillstyrkts eller lämnats utan erinran. I det av bankföreningen m. fl. organisationer gemensamt avgivna yttrandet har dock framställts yrkanden om längre gående li-

beraliseringar av de löpande betalningarna. Beträffande förslaget, att postbanken skall kunna erhålla behörighet som valutabank, råder delade meningar bland remissinstanserna. De flesta av dem har tillstyrkt de föreslagna ändringarna i förverkandebestämmelserna eller lämnat dessa ändringar utan erinran. Några remissinstanser har riktat anmärkningar mot att valutakommittén inte fullföljt undersökningen av vad ett avskaffande eller en väsentlig uppmjukning av valutaregleringen skulle innebära och mot att kommittén ej heller föreslagit någon liberalisering av kapitalrörelserna.

Jag anhåller nu att få taga upp frågan om ett bibehållande av valutaregleringen och eventuella ändringar i denna. Jag ämnar därvid till en början redogöra för gällande bestämmelser och praxis på valutaregleringens område.

II. Gällande ordning m. m.

Valutaförfattningarna

Den författningsmässiga grundvalen för valutaregleringen utgörs av *valutalagen* den 22 juni 1939 (nr 350). Denna lag, som tidigare hade blott tillfällig giltighet och förlängdes genom årliga beslut, gäller sedan den 1 juli 1959 (SFS nr 262) tills vidare.

Valutalagen är en fullmaktslag. Den ger sålunda Kungl. Maj:t rätt att, under de betingelser som anges i lagen, utfärda i denna likaledes angivna valutareglerande föreskrifter.

Fullmakten att genomföra valutareglering träder automatiskt i kraft, om riket kommer i krig (1 § första stycket). Befinner sig riket i krigsfara, äger Kungl. Maj:t efter hörande av fullmäktige i riksbanken förordna, att lagens valutareglerande föreskrifter skall träda i kraft (1 § andra stycket). Sådant förordnande skall dock inom viss tid underställas riksdagen för godkännande.

Även i annat fall än då krig eller krigsfara föreligger kan Kungl. Maj:t, helt eller delvis, förordna om tillämpning av de valutareglerande bestämmelserna (1 § tredje stycket). Förutsättning härför är dock att förordnandet bedömes vara erforderligt för uppnående av det mål, som fastställts för riksbankens penningpolitiska verksamhet, eller eljest med hänsyn till rikets betalningsförhållanden med utlandet. För förordnande om valutareglering förutsätts vidare i sådant fall framställning av fullmäktige i riksbanken och riksdagens samtycke. Ett förordnande, som meddelas i annat fall än vid krig eller krigsfara, får avse endast viss tid, högst ett år varje gång. Om riksdagens samtycke inte kan avvaktas utan synnerlig olägenhet, får Kungl. Maj:t även utan riksdagens samtycke sätta flertalet av lagens bestämmelser i kraft. I sådant fall skall dock Kungl. Maj:ts förordnande inom viss tid underställas riksdagen för godkännande.

Då Kungl. Maj:t begär riksdagens samtycke till att sätta valutalagens be-

stämmelser i kraft eller i efterhand underställer riksdagen ett meddelat förordnande om valutareglering, skall även de valutareglernade förskrifter, som Kungl. Maj:t avser att utfärda med stöd av den begärda fullmakten eller som redan utfärdats enligt det underställda förordnandet, föreläggas riksdagen (1 § femte stycket).

I förordnande, som Kungl. Maj:t meddelar med stöd av valutalagen, kan enligt olika punkter i 2 § första stycket samma lag ges en rad skilda valutareglernade föreskrifter.

Enligt punkten 1 kan Kungl. Maj:t sålunda föreskriva, att endast riksbanken och av riksbanken bemyndigat bankaktiebolag (valutabank) får driva handel med utländska sedlar och skiljemynt, med växlar, checkar, andra penninganvisningar och fordringar, som innefattar rätt till betalning i utländskt mynt (utländska betalningsmedel och utländska fordringar), liksom med aktier, obligationer och likartade värdepapper, vilka är utfärdade av någon som är bosatt i utlandet (utländska värdepapper).

Vidare kan enligt punkten 2 föreskrivas, att utländska betalningsmedel, utländska fordringar och utländska värdepapper endast i den omfattning och på de villkor Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, riksbanken bestämmer får förvärvas och föryttras mot vederlag i svenskt mynt.

Enligt punkten 3 kan Kungl. Maj:t bestämma, att utländska betalningsmedel, utländska fordringar och utländska värdepapper skall erbjudas riksbanken eller valutabank till inlösen mot kontant ersättning i svenskt mynt.

Vidare kan förordnande meddelas enligt punkten 4, att svenska och utländska betalningsmedel, fordringar och värdepapper inte utan särskilt tillstånd får utföras ur riket eller på annat sätt överföras till utlandet eller överlåtas på den som är bosatt i utlandet, samt enligt punkten 5, att sådana tillgångar inte får utan tillstånd av riksbanken införas till riket.

Härjämte kan enligt punkten 6 föreskrivas, att förfogande inte får ske över värdepapper, som införs till riket eller här förvaras för utomlands bosatt person, eller över köpeskilling för sådana värdepapper i vidare mån än Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, riksbanken bestämmer.

Helt allmänt, slutligen, kan enligt punkten 7 förordnas, att förfogande över utländska betalningsmedel, utländska fordringar och utländska värdepapper inte får ske utan tillstånd av riksbanken annorledes än genom föryttring till denna eller till valutabank.

Utän hinder av att Kungl. Maj:t meddelat valutareglernade förordnande enligt de nu återgivna bestämmelserna äger riksbanken enligt 3 § valutalagen meddela bankaktiebolag eller annan tillstånd att, på de villkor riksbanken bestämmer, driva den rörelse med utländska betalningsmedel och utländska banktillgodohavanden, som riksbanken finner erforderlig för allmänhetens tillhandagående med medel för reseändamål.

Då det anses behövt för tillsyn över efterlevnaden av valutareglernade förordnande, kan Kungl. Maj:t enligt 5 § valutalagen föreskriva skyldighet att förete handelsböcker, medge rätt att öppna och granska brev liksom and-

ra försändelser till eller från utlandet samt i övrigt meddela erforderliga föreskrifter för förordnandets genomförande och till förhindrande av åtgärder, som är ägnade att uppenbart motverka vinnandet av det med förordnandet avsedda ändamålet.

Förordnande om valutareglering enligt de fr. o. m. den 1 juli 1959 gällande bestämmelserna gavs första gången för tiden fr. o. m. samma dag t. o. m. den 30 juni 1960. Förnyade förordnanden har därefter givits, såsom jag inledningsvis nämnt, senast för tiden den 1 juli 1962—den 30 juni 1963. Sålunda har Kungl. Maj:t genom förordning den 18 maj 1962 (nr 152) om tillämpning av valutalagen — med riksdagens samtycke — förordnat, att stadgandena i 2 § första stycket 1), 2) och 4)—7) samt 5 § 1) och 3) ävensom 9 § samma lag skall äga tillämpning under den angivna tidsperioden. Föreskrifterna om hembudsskyldighet (2 § första stycket 3) och om brevkontroll (5 § 2) omfattas däremot inte av förordnandet.

De valutareglерande föreskrifter, som Kungl. Maj:t meddelat med stöd av valutalagen återfinns i valutaförordningen den 5 juni 1959 (nr 264). Denna har i enlighet med 1 § tredje stycket valutalagen utfärdats efter riksdagens hörande. Förordningen gällde ursprungligen endast för tiden t. o. m. den 30 juni 1960 men har, likaledes efter riksdagens hörande, tillagts fortsatt giltighet för ett år i sänder, senast för tiden t. o. m. den 30 juni 1963 genom förordning den 18 maj 1962 (nr 153).

1959 års valutaförordning är innehållsmässigt i stort sett densamma som tidigare gällande valutaförordning från år 1940. Även den formella redigeringen av stadgandena i förordningen har bibehållits i det närmaste oförändrad.

Efter ett inledande stadgande i 1 §, vari ges vissa grundläggande definitioner, innehåller valutaförordningen i 2 § första stycket en föreskrift, som under riksbankens kontroll lägger all växling mellan utländsk och svensk valuta. Förvärv av utländska betalningsmedel eller fordringar mot vederlag i svenskt mynt eller föryttring av sådana tillgångar får ske endast från respektive till riksbanken eller genom dess förmedling. Från denna föreskrift medges dock vissa undantag i 2 § andra stycket. Riksbanken kan sålunda meddela affärsbanker tillstånd att för egen eller riksbankens räkning driva handel med utländska betalningsmedel och utländska fordringar. Riksbanken får även ge postverket tillstånd att driva den handel med utländska betalningsmedel, som fordras för verkets rörelse med postanvisningar och postgiro. Vidare kan riksbanken bevilja affärsbank eller annan tillstånd att driva den rörelse med utländska betalningsmedel och utländska banktillgodohavanden, som riksbanken anser erforderlig för allmänhetens tillhandagående med medel för reseändamål. Bank, som enligt den först återgivna undantagsbestämmelsen erhållit det vidsträcktare tillståndet att driva valutahandel, kallas i förordningen liksom i valutalagen, *valutabank*.

Efter den nu redovisade grundregeln om valutahandelsmonopol följer i valutaförordningen tre olika avsnitt, innehållande skilda förbud mot att utan riksbankens tillstånd vidtaga valutadisponerande åtgärder.

I det första av de tre avsnitten ges ramen av förbud beträffande utströmningen ur landet av de värden, som berörs av valutaregleringen (4 och 5 §§), under det att det andra avsnittet innehåller motsvarande förbud i fråga om den ingående strömmen (6—8 §§). Dessa förbud beträffande utgående respektive ingående betalningsströmmar svarar i stor utsträckning mot varandra. Förbud råder sålunda mot att utan riksbankens tillstånd ut- eller införa betalningsmedel eller fordringsbevis, vars företeende utgör villkor för rätt att kräva betalning. Utförsel förbudet gäller utan inskränkning även värdepapper, under det att införsel förbudet beträffande värdepapper gäller endast i den mån de ej införs genom översändande till riksbanken eller till valutabank. Därjämte har stadgats ett särskilt förbud mot att utan riksbankens tillstånd införa talonger till värdepapper.

I avsnittet rörande utgående betalningsströmmar ges, utöver förbudet mot konkret utförsel, ett allmänt stadgande om förbud för den som är bosatt här i riket (s. k. valutainlämning) att verkställa betalning till eller till förmån för den som är bosatt i utlandet (s. k. valutautlämning). På motsvarande sätt stadgas i avsnittet rörande ingående betalningsströmmar principiellt förbud för valutainlämning att direkt eller genom annans förmedling mottaga betalning från valutautlämning. Några närmare anvisningar om vad som avses med betalning ges ej. I stadgandet om förbud mot att verkställa betalning till valutautlämning anges emellertid vissa konkreta betalningsåtgärder, som är förbjudna, nämligen överförande av tillgodohavande här i riket till konto eller räkning som förs i utlandet, överlåtelse av betalningsmedel, värdepapper eller fordringsbevis av presentationspappers karaktär till valutautlämning och inbetalning eller överföring till konto som förs i Sverige till förmån för valutautlämning. I avsnittet rörande ingående betalningar ingår vidare ett förbud för valutainlämning att iklåda sig skuld till valutautlämning i annat fall än där det är fråga om ingående av köpeavtal på inom branschen allmänt tillämpade köpevillkor eller om vidtagande av därmed jämförliga åtgärder.

I det tredje av de förut angivna avsnitten av valutaförordningen (9 och 10 §§) förbjudes valutainlämning att utan riksbankens tillstånd förfoga över innehav av utländska betalningsmedel och utländska banktillgodohavanden på sådant sätt, att hans innehav av dylika tillgångar minskas. Tillstånd fordras dock inte för föryttring till riksbanken eller till valutabank eller till försäljningsställe för resevaluta. Ett motsvarande förfogandeförbud gäller även beträffande valutainlämnings innehav av andra utländska fordringar än banktillgodohavanden liksom hans innehav av utländska värdepapper. För att hindra kringgående av valutaförordningens bestämmelser har vidare stadgats, att valutainlämning, som gentemot utlandet äger rätt att kräva betalning eller som gentemot utlandet ådragit sig betalningsskyldighet, inte får medge anstånd med eller uppskjuta betalningen eller träffa avtal om betalning annorledes än med vanliga betalningsmedel, såvitt inte annat följer av handelsbruk. Valutainlämning får inte heller, i syfte att kringgå valutaförordningens bestämmelser, till valutautlämning, med vilken han har gemensamt ekonomiskt intresse, sälja eller av honom köpa

varor till annat pris än det som i allmänhet gäller eller i sådant syfte vidta andra liknande åtgärder.

Till dessa centrala bestämmelser har fogats ett stadgande (13 §) om möjlighet för riksbanken att ålägga var och en, som uppehåller sig i Sverige, att deklarerat bl. a. sina utländska betalningsmedel, fordringar och värdepapper samt sina tillgångar och skulder i utlandet. I ett sista avsnitt finns regler om ansvar för överträdelse av valutaförordningens bestämmelser (15—21 §§).

Riksbankens dispensgivning

Såsom framgår av den redogörelse för valutalagen och valutaförordningen, som jag nu lämnat, ger dessa författningar endast yttergränser för det område, där valutareglerande ingripanden över huvud taget får sättas in. De närmare bestämmelserna om vad valutaregleringen konkret innebär med distinktioner mellan tillståndskrävande och generellt tillåtna typer av transaktioner ges genom riksbankens generella dispenser. En redogörelse för valutaregleringens gällande normer måste därför uppta en redovisning av i vart fall huvudlinjerna i denna dispensgivning.

Riksbankens generella dispenser från valutaförordningens bestämmelser meddelas dels i form av dispenser för allmänheten, vilka publiceras i en av riksbanken utgiven skrift »Valutaregleringen», dels i form av bemyndiganden för valutabankerna att utföra vissa transaktioner, vilka lämnas i cirkulär till valutabankerna. Vid sidan av dessa i egentlig mening generella dispenser finns andra tillstånd, vilka är riktade till en så vidsträckt och obestämd personkrets att även de kan sägas vara generella. Som exempel på detta kan nämnas dispens i brev till Tornedalskommunernas förbund angående rätt för gränsbefolkningen att handla med finsk valuta i den utsträckning, som gränshandeln kräver.

En sammanfattning av de materiella regler, som sålunda upptas i riksbankens generella dispenser, torde lämpligen börja med den grundläggande regeln om *b e t a l n i n g s v ä g a r*. Härvidlag skiljer man mellan betalningar i bilateral och betalningar i konvertibel valuta.

Med ett flertal länder (östblocksstater) upprätthåller Sverige bilaterala betalningsförbindelser. Då så är förhållandet, finns i allmänhet ett grundläggande avtal mellan Sverige och det främmande landet med bestämmelser om sättet för betalningarnas fullgörande. Den svenska valutaregleringens uppgift i fråga om dessa betalningsarrangemang blir sedan att anpassa tillståndsgivningen så, att betalningarna till och från det främmande landet inte verkställs på annat sätt än som förutsatts i betalningsavtalet. I överensstämmelse härmed har i riksbankens cirkulär till valutabankerna beträffande betalningsvägar föreskrivits att, om vid betalning till Sverige den betalningsskyldige är bosatt i land inom det konvertibla området, betalning måste ske i konvertibel valuta och att vid betalning från Sverige till betalningsmottagare i bilateralt land betalning skall ske enligt de särskilda

bestämmelser som gäller för betalning med sådant land, d. v. s. i kronor till s. k. bilateralt konto.

Enligt generellt medgivande av riksbanken får valutabank fritt utföra alla löpande betalningar mellan Sverige och utlandet under förutsättning att nu återgivna regler om betalningsvägar iakttas. Beträffande betalningar till utlandet har dock riksbanken samtidigt understrukit, att de löpande betalningarna skall te sig skäligen med hänsyn till ändamålet.

Valutabankerna skall vidare förvissa sig om att betalningarna inte i realiteten är kapitalbetalningar. Begreppet löpande betalning har ej definierats i något av riksbankens cirkulär. I cirkuläret om »Betalningar till Sverige» bestämmes det emellertid genom viss exemplifiering. Till löpande betalningar skall sålunda hänföras »betalningar för export av varor och tjänster, gåvor, understöd, pensioner samt räntor och annan avkastning». Ärenden rörande gåvor och understöd brukar emellertid handläggas som kapitalöverföringar, när det gäller betalningar till utlandet. Detsamma är förhållandet med pensioner till nyblivna emigranter.

Vid sidan om dessa allmänna bemyndiganden för valutabankerna att utföra löpande betalningar till och från Sverige har i särskilda cirkulär getts ytterligare bemyndiganden i fråga om löpande betalningar som hänför sig till varuimport, fartygsfrakter, transitoaffärer, försäkrings- och återförsäkringsavtal samt resevaluta.

Riksbanken har även gett valutabankerna vissa generella bemyndiganden i fråga om betalningar av kapitalnatur. Till utlandet får sålunda utföras arvslott i Sverige under förutsättning att arvlåtaren vid sin död var bosatt i Sverige och att arvtagaren är valutautlännning, dock ej svensk medborgare som emigrerat efter den 1 januari 1959. Vidare får utlännings besparingar av arbetsinkomster i Sverige utföras. Likvider för kontraktensligt uppsagda eller utlottade svenska eller på svenska kronor lydande utländska obligationer och förlagsbevis får utföras utan förhandsprövning. Detsamma gäller likvider intill 5 000 kronor vid köp av svenska värdepapper lydande på svenska kronor. Till Sverige får kapitalbetalningar till valutainlämning utföras av valutabank utan särskild förhandsprövning, då fråga är om arv, kontraktensliga amorteringar samt likvider vid försäljning av fast egendom i utlandet och utomlands befintligt lösöre. Detsamma gäller även likvider vid försäljning av utländska värdepapper, om riksbanken och värdepappersinnehavaren inte träffat särskilt avtal att försäljning av dessa värdepapper ej skall ske.

Bland de i riksbankens skrift »Valutaregleringen» lämnade dispenserna för allmänheten förtjänar särskilt nämnas dispenserna från förbudet mot ut- och införsel av betalningsmedel. Härvidlag har från förbudet undantagits dels vissa typer av betalningsmedel (växlar och vissa checkar samt fordringsbevis), dels sådan ut- eller införsel som håller sig inom vissa beloppslimiter. Vidare finns dispenser, som möjliggör värdepappershandel i viss utsträckning utan särskilda tillstånd i de individuella fallen.

Slutligen vill jag något närmare redogöra för de dispenser, som lämnats i fråga om betalningar inom Sverige mellan valutainlåningar och valutautlåningar.

Till följd av att valutaförordningen utan inskränkning förbjuder alla betalningar mellan valutainlåning och valutautlåning har det blivit nödvändigt att genom generella dispenser möjliggöra inte bara betalningar över gränserna utan även de småbetalningar i det dagliga livet, som äger rum i Sverige mellan svenskar och utlåningar under uppehåll här i landet. De viktigaste betalningarna av detta slag har därför undantagits från betalningsförbudet genom dispens av riksbanken. Betalning i Sverige i svenskt mynt eller till förmån för valutautlåning är sålunda tillåten, om betalningen utgör ersättning för arbetsprestation som valutautlåningen efter sin ankomst till Sverige utfört åt den betalningsskyldige. Detsamma gäller om betalningen avser inköp av valutautlåningen tillhörigt personligt lösöre eller av varor, vilka tillhandahålls här i Sverige i rörelse som bedrivs av valutautlåning med vederbörligt tillstånd. Riksbankens dispens gäller vidare betalning, som avser åtagande om gåva eller understöd, dock endast om gåvan eller understödet inte förpliktar till återbetalningsskyldighet eller annan motprestation från mottagaren eller annan. Från förbudet att verkställa betalning till eller till förmån för valutautlåningar undantas även helt allmänt betalningar, oavsett för vad de utgör ersättning, om de avser att bereda en valutautlåning medel för bestridande av hans uppehållskostnader i Sverige inklusive kostnad för fast bostad.

Beträffande betalningar från valutautlåning gäller, att valutainlåning får ta mot betalning i svenskt mynt från valutautlåning som vistas i Sverige då fråga är om kostnader för uppehälle eller om betalning av här i riket tillhandahållna varor eller tjänster och dylikt. För samma ändamål får betalning mottas i utländska betalningsmedel. Mottagna utländska betalningsmedel får emellertid inte disponeras på annat sätt än genom försäljning till valutabank. Detta generella tillstånd att ta mot betalning för här tillhandahållna varor gäller dock inte vid direkt export till utlandet.

Internationella överenskommelser

I väsentliga delar anknyter riksbankens dispenser till de olika internationella överenskommelser på valutaområdet, som Sverige biträtt. Riksbankens dispensgivning innebär sålunda i mycket stor utsträckning ett effektuerande av för Sverige gällande åtaganden. Som redan nämnts, är detta förhållandet i fråga om de dispenser, som styr den numera obetydliga del av utlandsbetalningarna vilken sker bilateralt. Även den grundläggande distinktionen mellan löpande betalningar och kapitalbetalningar liksom den i dispensererna stadgade friheten för löpande betalningar är emellertid givna genom internationella förpliktelser. Genom sitt medlemskap i Internationella valutafonden och OECD har Sverige sålunda förbundit sig att tillåta löpande betalningar.

Enligt artikel VIII i stadgan för Internationella valutafon-

den får ingen medlem av fonden utan dess samtycke införa restriktioner i fråga om betalningar och överföringar som avser löpande internationella transaktioner.

Betalningar för löpande transaktioner definieras i fondstadgan som betalningar, vilka inte avser kapitaltransaktioner. I begreppet löpande transaktioner innefattas enligt stadgan utan begränsning följande betalningar:

- 1) alla betalningar i samband med utrikeshandel och andra löpande transaktioner inklusive tjänster samt normala kortfristiga bank- och kredittransaktioner;
- 2) räntor på lån och nettoavkastning av andra investeringar;
- 3) skäliga amorteringar på lån eller belopp för skäliga avskrivningar på direkta investeringar; samt
- 4) skäliga penningförsändelser för familjeunderhåll.

Det kan här inskjutas, att fondstadgan ger medlemsstat rätt att under en övergångstid efter kriget undandra sig de fulla förpliktelserna enligt artikel VIII genom att upprätthålla vissa regleringar av löpande betalningar. Sverige har dock numera avstått från att åberopa detta undantagsstadgande och har sålunda fullt ut åtagit sig förpliktelserna enligt artikel VIII. Åtskilliga medlemsstater, bland dem Norge och Danmark, åberopar däremot fortfarande undantagsstadgandet.

De förpliktelser Sverige åtagit sig genom sitt medlemskap i O E C D avser i motsats till förpliktelserna i valutafonden såväl löpande betalningar som vissa kapitalbetalningar.

Åtagandena i fråga om löpande betalningar är fastslagna i stadgan för frigörelse av löpande osynliga transaktioner och betalningar (»Code of Liberalisation of Current Invisible Operations»). Där stadgas i huvudsak, att transaktioner och betalningar avseende ett 60-tal i en förteckning särskilt angivna huvudkategorier skall vara medgivna, i vissa fall enligt förklarande och/eller inskränkande regler. Förteckningen är avsedd att täcka alla förekommande typer av löpande osynliga transaktioner och betalningar. Stadgans bestämmelser inskränker inte rätten att kontrollera överföringarnas verkliga syfte. Då ett land får allvarliga svårigheter med sin betalningsbalans, kan landet temporärt åberopa vissa undantagsbestämmelser. Dessutom har ett medlemsland rätt att reservera sig mot sådana särskilda åtaganden i stadgan, som landet inte funnit sig kunna acceptera. Sverige upprätthåller inte någon reservation mot de i stadgan föreskrivna skyldigheterna att medge betalningar.

Enligt den särskilda stadgan för frigörelse av kapitalrörelser (»Code of Liberalisation of Capital Movements») skall medlemsländerna successivt avskaffa restriktioner för kapitalrörelser i den utsträckning, som är nödvändig för effektivt ekonomiskt samarbete. För närvarande har endast ett mera begränsat antal transaktionstyper och därmed sammanhängande överföringar liberaliserats. En av de mest betydelsefulla av dessa transaktionstyper är långfristiga direkta investeringar i båda riktningarna och avveckling av så-

dana investeringar. Bland övriga kategorier märks kommersiella krediter och återbetalning av sådana krediter, på olika sätt begränsade personliga kapitalöverföringar (tilldelning av emigrationsvaluta, överföringar av arv, utbetalningar på grund av livförsäkring etc.), samt vissa värdepapperstransaktioner. Beträffande kontrollrätt och undantagsmöjligheter gäller i stort sett samma bestämmelser som för löpande betalningar. Sverige har avgivit särskilda reservationer i fråga om kommersiella krediter, som lämnas av kreditinstitut, och några typer av transaktioner, som avser portföljinvesteringar.

Båda de nu nämnda stadgorna gäller i förhållande till medlemsländerna i OECD, d. v. s. medlemsländerna i det tidigare OEEC samt Canada och Förenta staterna. Stadgan för frigörelse av kapitalrörelser gäller dock inte i förhållande till Canada. Båda stadgorna innehåller vidare en bestämmelse om att medlemsländerna skall söka utsträcka liberaliseringen till alla medlemsländerna i valutafonden.

III. Frågan om förlängning av valutaregleringen

Riksbanksfullmäktiges framställning

Såsom jag inledningsvis nämnt, hemställer riksbanksfullmäktige i sin skrivelse, att Kungl. Maj:t måtte — med stöd av 1 § tredje stycket valutalagen — begära riksdagens samtycke till fortsatt valutareglering för tiden den 1 juli 1963—den 30 juni 1964. Enligt fullmäktige bör valutaregleringen avse samma lagrum i valutalagen, som nu äger tillämpning, nämligen 2 § första stycket 1), 2) och 4)—7) samt 5 § 1) och 3) ävensom 9 §.

Som skäl för sin framställning anför fullmäktige att den situation, i vilken 1962 års förordnande om fortsatt valutareglering gavs, i stort sett är oförändrad. Vidare erinrar fullmäktige om valutakommitténs under år 1962 avgivna förslag till vissa ändringar i valutaförfattningarna, vilka förslag fullmäktige delvis tillstyrkt och delvis lämnat utan erinran. Oavsett vilken ställning man intar till dessa förslag, synes emellertid enligt fullmäktiges mening — särskilt med hänsyn till det ovissa förhandlingsläget i Västeuropa rörande bl. a. fortsatt ekonomisk integration — nu gällande fullmakter i valutalagen böra tas i anspråk för ytterligare ett år. Samtidigt bör valutaförordningen ges fortsatt giltighet.

Remissyttrandena

Fullmäktige i riksgäldskontoret förklarar sig inte ha något att invända mot framställningen.

Inte heller *bankinspektionen* har någon erinran mot bankofullmäktiges förslag.

Svenska bankföreningen avstyrker däremot, att förordnande om fortsatt valutareglering meddelas för tid efter den 30 juni 1963. Bankföreningen åberopar härvid till en början i huvudsak vad föreningen anfört i sitt i ett

följande avsnitt återgivna yttrande över valutakommitténs betänkande, nämligen att valutapolitiken bör liberaliseras vare sig vårt land associeras till EEC eller ej. Enligt föreningens mening skulle Sverige i annat fall bli isolerat från det intima ekonomiska samarbete mellan nationerna i den västliga världen som säkerligen, med eller utan integrationsavtal, kommer att växa fram. Bankföreningen anför härom vidare.

Resultatet av en sådan isolering måste i längden bli, att förutsättningarna för svensk företagsamhet allvarligt försämras och att möjligheterna till fortsatt välstandsökning högst avsevärt begränsas.

Farhågorna för en sådan utveckling föranledde bankföreningen att redan för ett år sedan framföra önskemål om ett snabbt och fullständigt upphävande av valutaregleringen. Därvid anförde bankföreningen, att även om en total avveckling måhända ej kunde ske genast och i ett slag, så borde dock åtgärder omedelbart vidtagas för att successivt genomföra den under en kort tilltagen övergångstid. Bankföreningen vidhåller alltjämt denna uppfattning och vill tillägga, att avvecklingstidens slutpunkt enligt bankföreningens mening numera ej bör sättas senare än till utgången av nu löpande regleringsperiod.

IV. Valutakommittén

Utredningsuppdraget

Frågan om en allmän utredning rörande valutaregleringen togs vid 1960 års riksdag upp av bankoutskottet (B:oU 22). Detta skedde i anledning av dels prop. 1960: 127 med hemställan om riksdagens samtycke till förordnande angående fortsatt valutareglering m. m. jämte i ämnet väckta motioner (I: 641 och II: 789), dels motioner om ökad frihet för kapitalrörelser från och till Sverige m. m. (I: 432 och II: 538). I de båda förstnämnda motionerna uttalades, att en författningsmässig översyn av valutaregleringen snarast borde ske och att en sådan utredning borde ha till uppgift att klarlägga förutsättningarna för en skyndsam avveckling av bestående reglering i fråga om såväl löpande betalningar som kapitalrörelser. Bankoutskottet framhöll att, såvitt utskottet kunnat finna, såväl departementschefen som berörda myndigheter och organisationer var ense om att en utredning rörande valutaregleringen var påkallad. Utskottet förordade därför, att en sådan utredning snarast möjligt genomfördes.

I direktiven för valutakommitténs arbete framhöll jag, att riksbanken genom valutaregleringens möjligheter att påverka kapitalrörelserna fått ytterligare ett hjälpmedel — vid sidan av de traditionella penningpolitiska medlen — för valutavården liksom för regleringen av penning- och kapitalmarknaderna. I denna fråga framhöll jag vidare.

Å ena sidan har nämligen strävan att förverkliga efterkrigstidens mål för den ekonomiska politiken fordrat att kraftigt verkande monetära hjälpmedel stått till buds. Å andra sidan har möjligheten att utnyttja växelkursförändringar, som utgjorde ett av förkrigstidens viktigaste monetära hjälpmedel, blivit i praktiken begränsad genom nytillkomna internationella bindningar till fasta växelkurser och genom ett flertal länders inlemmande i

större, intimt sammanhållna marknader. För att emellertid valutaregleringen skall kunna fullgöra sin uppgift att genom reglering av kapitalrörelserna vara ett verksamt hjälpmedel för riksbanken måste den — såvitt rör kapitalbetalningarna — kunna smidigt och snabbt anpassas efter skiftande lägen. Till belysning härav må endast erinras om att förändringar i den in-terna kreditpolitiken, föranledda av ett hastigt växlande konjunkturläge, kan behöva kompletteras med en omställning även i fråga om regleringen av svensk upplåning i utlandet. Vidare måste handhavandet av regleringen av kapitalbetalningarna ständigt ske med hänsynstagande till den internationella utvecklingen på området och med beaktande av de ställningstaganden och diskussioner som fortlöpande äger rum i de internationella samarbetsorganen. Det förefaller därför mest ändamålsenligt, att de överväganden beträffande valutaregleringens utformning som bör ske från sådana utgångspunkter kommer till stånd inom riksbankens valutastyrelse, som genom sin sammansättning är avsedd att vid regleringens handhavande åstadkomma ett samarbete mellan olika intressen, i sista hand under bankofullmäktiges ansvar.

I enlighet med det anförda borde de med stöd av valutalagen utfärdade författningsbestämmelserna i fråga om kapitalbetalningar vara tillräckligt vidsträckta för att medge de valutareglerande organen erforderlig handlingsfrihet under skiftande förhållanden. Man fick därför räkna med att bestämmelserna i detta hänseende även framdeles måste vara tämligen generellt utformade. Utredningen saknade därmed anledning att ta ställning till frågan, hur i ett aktuellt läge regleringen av kapitalrörelser synes böra tillämpas.

Vad därefter gäller de löpande betalningarna, framhöll jag, att friheten i detta hänseende måste vara förenad med en möjlighet till kontroll av att förbjudna kapitalbetalningar inte skedde under sken av löpande betalningar. Valutaförfattningarna måste därför möjliggöra kontroll även av sådana betalningar, som i och för sig inte är underkastade saklig reglering. Utredningen borde därför överväga i vilken mån valutaförordningens bestämmelser, såvitt angår löpande betalningar, kunde bättre anpassas efter den i praktiken liberala valutaregleringen. I detta sammanhang borde utredningen pröva möjligheten till förenkling av bestämmelserna om betalningar i Sverige mellan valutainlåningar och sådana valutautlåningar som uppehåller sig här i landet. Även valutaförordningens regler om förverkande borde granskas.

Såsom jag vidare framhöll, hade utredningen att vid sin översyn av valutaförordningen utgå från ett behov av fortsatt reglering av kapitalbetalningar. Utredningen borde emellertid vara oförhindrad att även analysera verkningarna, under olika förutsättningar, av ett totalt avskaffande av valutaregleringen eller en väsentlig uppmjukning av denna. Vid en sådan undersökning var det naturligt att söka närmare belysa möjligheterna att förverkliga målen för den ekonomiska politiken och de alternativ i form av ytterligare skärpning i penning- och finanspolitikens utformning, som i samband därmed skulle kunna väntas bli aktuella.

Utredningen borde enligt direktiven visserligen inte direkt sikta på änd-

ringar i valutalagen. I den mån den författningsmässiga översynen av valutaförordningen gav anledning därtill, borde utredningen dock vara oförhindrad att överväga ändringar även i valutalagen.

Valutakommittén har i fråga om sitt utredningsuppdrag uppgett, att kommittén till en början arbetat parallellt på sina båda uppgifter, nämligen att företa en författningsrevision och att verkställa en analys av verkningarna av att valutaregleringen avskaffas eller väsentligt uppmjukas. Utredningen fortsätter emellertid.

Under kommitténs fortsatta arbete har det emellertid kommit att stå alltmer klart, att det blivande resultatet i den ena eller andra riktningen av de förestående överläggningarna mellan Sverige och EEC angående svensk associering till den gemensamma marknaden måste bli av så väsentlig betydelse, då det gäller att analysera och taga ställning till valutaregleringens betydelse för den svenska ekonomin, att det ter sig skäligen meningslöst att så länge frågan om associering alltjämt är öppen söka göra ett sådant ställningstagande. Kommittén har därför icke ansett sig i nuvarande läge böra fullfölja det ursprungliga utredningsuppdraget utan nöjer sig i denna del med att utan egen meningsyttring såsom bilaga framlägga nyssnämnda på kommitténs uppdrag upprättade promemoria.

Bortsett från den nämnda bilagan är sålunda valutakommitténs promemoria helt ägnad kommitténs uppgift att i vissa hänseenden revidera valutaförfattningarna.

Allmänna synpunkter

I samband med sin redogörelse för valutaförfattningarnas innehåll framför kommittén vissa mera allmänna synpunkter på valutaregleringens formella utformning.

Valutaförordningens tekniska uppbyggnad är enligt valutakommitténs mening i vissa hänseenden särartad. Det är sålunda påfallande, anför kommittén, hur förbudsbestämmelserna ligger i olika skikt över varandra så att en och samma transaktion kan komma att på olika stadier kollidera med skilda förbud i förordningen. Om man som exempel väljer en otillåten överlåtelse av värdepapper från en valutainlänning till en valutautlänning, visar det sig, att normalt följande bestämmelser åsidosätts, nämligen för det första förbudet att utföra värdepapper ur landet, för det andra förbudet att överlåta värdepapper till valutautlänning och för det tredje förbudet att mottaga betalning från valutautlänning. Detta kan enligt kommittén synas anmärkningsvärt med hänsyn till att åtminstone förbuden mot utförsel och mot överlåtelse av värdepapper i detta sammanhang syftar till samma sak, nämligen att hindra utlänningars förvärv av svenska värdepapper. I syfte att åstadkomma effektivast möjliga kontroll har sålunda såväl den presumerade fara för överlåtelse, som kan anses ligga i att värdepapperen utförs, som även den direkta värdepappersöverlåtelserna i och för sig lagts under kontroll.

Vidare är det slående, fortsätter kommittén, hur allmänna valutaförordningens förbud gjorts. Detta framträder mest markerat i de generella betalningsförbuden. Fastän utrikeshandeln förutsätter att betalningar ständigt sker mellan Sverige och utlandet, saknas i valutaförordningen varje antydning om att betalningar mellan in- och utland i själva verket är omistliga transaktioner. I förordningen stadgas endast ett naket förbud mot alla betalningstransaktioner mellan in- och utlänningar, låt vara med det viktiga undantaget att riksbanken kan medge tillstånd till dylika betalningar. Valutaförordningen innehåller sålunda en serie förbud, vilka är riktade inte bara mot transaktioner som man mera allmänt önskar hindra utan till större delen även mot transaktioner som med nödvändighet måste ständigt utföras, utan att någon annan antydning om den fria sektorn görs än att riksbanken sägs kunna medge undantag från förbudet.

Med hänsyn till konstruktionen av valutaförordningens generella förbud måste de dispenser från dessa förbud, som riksbanken meddelar, i stor utsträckning ges karaktären av allmänna normer, där vissa typer av transaktioner generellt undantas från regleringen. Situationen är således den, att valutalagen och valutaförordningen endast ger yttergränserna för det område där valutareglerna ingripanden får sättas in under det att valutareglernas konkreta innehåll, såsom framgår av den föregående redogörelsen, bestämmas genom riksbankens dispenser.

Valutakommittén framhåller, att det sålunda inte blir statsmakterna utan den beslutande instansen i valutafrågor inom riksbanken — riksbankens valutastyrelse — som inom valutaförfattningarnas mycket vida gränser skapar valutareglernas materiella normer. De tillstånd, som riksbanken meddelar, är emellertid, påpekar kommittén vidare, inte enbart uttryck för valutastyrelsens — och i sista hand bankofullmäktiges — diskretionära valutapolitiska överväganden. Till sina väsentliga delar är nämligen innehållet i riksbankens dispenser, som framgår av det föregående, givet genom att Sverige biträtt skilda internationella överenskommelser på valutaområdet.

Till förklaring av de redovisade förhållandena anför kommittén, att valutaförordningens speciella struktur delvis är historiskt betingad. Förordningen har nämligen tillkommit och vidareutbyggts i lägen, då det funnits behov av en mycket omfattande reglering. En fortgående liberalisering har därefter kunnat genomföras. Denna har då skett genom att valutamyndigheten begagnat sig av sin möjlighet att släppa efter i form av mer eller mindre generella dispenser. Valutaregleringen måste nämligen, fortsätter kommittén, för att kunna vara ett verksamt medel för riksbanken, snabbt kunna anpassas efter skiftande lägen. Kommittén påpekar dock, att många av de friheter som getts i generella dispenser knappast skulle kunna inskränkas även om man av någon anledning — utan att vara i en katastrofsituation — skulle vilja strama åt valutaregleringen. Kommittén pekar här särskilt på Sveriges internationella åtaganden på detta område.

Kommittén finner med hänsyn till det senast anförda naturligt att ge de

grundläggande friheterna i fråga om utlandsbetalningar en fastare form genom att de skrivs in i valutaförordningen, även om härigenom ingen saklig ändring sker. Kommittén erinrar emellertid i detta sammanhang om att enligt utredningsdirektiven endast valutaförordningens regler angående de löpande betalningarna skall anpassas efter den liberalare valutareglering, som upprätthålls i praktiken, under det att de friheter, som riksbanken medgett i fråga om kapitalbetalningarna, inte skall arbetas in i valutaförordningen. Riksbanken anses nämligen här, påpekar kommittén, behöva manövreringsfrihet för att kunna vid behov både släppa efter och strama åt regleringen inom en viss sektor.

Betalningsvägar och löpande betalningar

Uppgiften att i fråga om de löpande betalningarna anpassa valutaförordningen efter rådande reglering, vilken närmast kan förefalla innebära fullständig frihet för sådana betalningar, kompliceras, enligt vad valutakommittén funnit, i två skilda hänseenden. Härmed avser kommittén dels behovet av kontroll att en viss transaktion verkligen är en löpande betalning och inte en kapitalbetalning, dels hänsynen till det bilaterala betalningssystemet. Kommittén anför härom.

För det första måste valutaförordningen även efter en dylik reform alltså jämt giva möjlighet till övervakning av de betalningar, som utföras såsom löpande. Tydligt är nämligen, att en till kapitalbetalningar inskränkt reglering förutsätter en kontroll av att kapitalbetalningar ej undandragas föreskriven prövning, genom att de utföras under sken av att vara löpande. För det andra kan icke en fullständig frihet för alla löpande betalningar medgivnas, så länge valutaregleringen, såsom för närvarande är fallet, måste tjäna även syftet att vara den författningsmässiga grundvalen för framtvingande av bilateralt betalningsutbyte med utlandet. Ett fullständigt frigörande av de löpande betalningarna skulle nämligen medföra, att det icke vidare bleve möjligt att dekretera, att löpande betalningar till och från ett visst bilateralt land skola ske i enlighet med det betalningsavtal Sverige förpliktat sig att iakttaga. Det bilaterala betalningsutbytet är för övrigt ägnat att komplicera läget, även då det gäller mottagande av betalningar från andra än bilaterala länder. Såsom nämnts gäller nämligen härvidlag, att betalningar från betalningsskyldig i konvertibelt land ej må verkställas i bilateral valuta. Icke ens för det konvertibla området är sålunda en full frihet under kontroll möjlig för löpande betalningar, då härigenom icke vidare skulle kunna förhindras, att Sverige för export till konvertibla länder finge mottaga betalningar i bilateral valuta.

Kommittén diskuterar härefter frågan, hur man allmänt sett skall låta en generell frihet för löpande betalningar komma till uttryck i valutaförordningen. Tre olika lösningar är här enligt kommittén möjliga. Närmast till hands ligger, fortsätter kommittén, att ta fasta på vad man vill ha kvar som fullt reglerat, d. v. s. kapitalbetalningarna, samt i förordningen ange och reglera detta område. Motsatsvis finge då framgå, att vad som inte sålunda särskilt angetts tillhöra kapitalområdet skulle vara fritt från reglering. Där-

efter skulle dock enligt kommittén vissa särregler bli erforderliga med hänsyn till de tidigare antydda speciella komplikationer, som föranleds av nödvändigheten att övervaka de löpande betalningarna och att med vissa länders framtvunga bilateralt betalningsutbyte. Kommittén har emellertid ansett sig böra avvisa en sådan lösning av följande skäl.

Å ena sidan kan konstateras, att om en valutaförordning av nu diskuterad typ skall någorlunda kunna fullgöra sin uppgift att möjliggöra reglering av kapitalbetalningssektorn, ett sådant schema över reglerade transaktioner måste göras avsevärt omfattande och — på grund av svårigheterna att generellt ange just de transaktioner man vill ha under reglering — i vissa fall även mera vidsträckt än den reglering av kapitalbetalningar som ytterst åsyftas. För att möjliggöra kontroll av investeringar i utlandet skulle det t. ex. i en valutaförordning av denna typ kunna bli erforderligt med ett allmänt stadgande om att rörelse i utlandet ej finge startas eller drivas utan särskilt tillstånd från riksbanken. En omläggning efter här angivna linjer av valutaförordningens konstruktion skulle sålunda medföra, att förordningen komme att såsom förbjudna ange nya typer av transaktioner, trots att förordningens tillämpningsområde totalt sett skulle högst avsevärt krympas. En dylik ordning skulle, i all synnerhet som revisionen av valutaförordningen avser att däri inskriva den liberala valutareglering som i praxis utvecklats, icke kunna undgå att verka förbryllande och stötande. Å andra sidan lär det ej kunna bestridas, att varje försök att sålunda genom enumeration ange de särskilda transaktionstyper som skola regleras, för att därefter låta vad ej särskilt angivits vara fritt, måste, även om uppräkningsen gäves en ur nyss anlagda synpunkter besvärande omfattning, medföra betydande risker för att vissa transaktioner, som sakligt kunna förefalla böra omfattas av regleringen, skulle falla emellan de beskrivna kategorierna. Härigenom skulle uppstå stora möjligheter till kringgående av förordningen. Kommittén har därför ej ansett sig kunna föreslå en reform av valutaförordningen på nu angivet sätt.

Enligt kommittén förefaller det som om man skulle kunna undgå de mest betydande olägenheterna av det diskuterade systemet, om man väljer att med ett generellt uttryck fånga in hela den sektor man vill ha under reglering i stället för att precisera de särskilda transaktioner som innefattas under denna. Någon annan möjlighet till en sådan lösning torde ej stå till buds än att tala om »kapitalbetalningar» som underkastade kontroll. Kommittén avvisar emellertid även denna lösning. Uttrycket kapitalbetalningar har visserligen ansetts kunna begagnas i promemorian utan föregående särskild definition av uttryckets innebörd. Det synes emellertid kommittén alltför vagt för att lämpligen kunna användas i författningstext i all synnerhet om, såsom här skulle bli fallet, termen begagnas för att dra gränsen kring det område som skall vara underkastat valutareglering.

Kommittén har efter dessa överväganden kommit fram till att valutaförordningens anpassning till nuvarande liberalare valutareglingspraxis bör ske, inte genom att förbudet i valutaförordningen begränsas till kapitalbetalningar utan genom att förbudet får bestå för i princip alla betalningar och undantag från förbudet görs för löpande betalningar. Med en sådan uppläggning blir det enligt kommittén även enklare att, samtidigt som de lö-

pande betalningarna friställs, dock låta valutaförordningen ge täckning för övervakning av samtliga betalningar och för framtvingande av bilateral betalningsreglering. Med en vid regleringsram i botten och de löpande betalningarna som undantag härifrån kan nämligen, anför kommittén, detta undantag begränsas på så sätt, att förordningen alltjämt kan fullgöra dessa funktioner.

Kommittén diskuterar även frågan, om man i samband med utformningen av ett undantag för de löpande betalningarna bör göra en allmän författningsteknisk översyn av valutaförordningens förbudsbestämmelser. Kommittén pekar här på att, såsom tidigare nämnts, de olika förbuden i vissa fall ligger i skikt över varandra så att en och samma transaktion på olika stadier kan komma att falla under olika förbud i förordningen. En sådan ordning kan enligt kommittén i vissa situationer förefalla systematiskt mindre lämplig men torde å andra sidan vara nödvändig för att valutaregleringen skall fungera. På några punkter synes dock, fortsätter kommittén, valutaförordningens strävan efter en så fullständig täckning som möjligt ha lett till vissa redigeringsoförmåigheter. I dessa och andra fall torde det enligt kommittén vara möjligt att göra författningstekniska förenklingar. Kommittén anför vidare.

Kommittén har under utredningsarbetets bedrivande utarbetat och diskuterat skisser till en sådan revision av valutaförordningen. En dylik omläggning av valutaförordningen skulle emellertid kräva motsvarande ändringar på väsentliga punkter i valutalagen. Kommittén är visserligen enligt direktiven oförhindrad att föreslå de ändringar i valutalagen, som betingas av kommitténs förslag till ändringar i valutaförordningen. Men det är likväl oundvikligt, att en sådan mera allmän revision av valutaförfattningarna skulle giva kommitténs förslag en annan valör, än om detta begränsas till den närmast ålagda uppgiften att anpassa valutaförordningen efter valutareglingspraxis beträffande löpande betalningar.

Med hänsyn till det anförda samt då en utförligare diskussion av mera allmänna författningstekniska frågor och fortsatt arbete härmed skulle te sig skäligen meningslöst i ett läge, där man så föga vet om valutaregleringens framtid, har kommittén funnit sig böra avstå från att föreslå vidare ändringar i valutaförordningen än som betingas av uppgiften att friställa de löpande betalningarna. Det förslag, som kommittén framlägger i denna del, är sålunda enligt kommittén tänkt att inpassas i en valutaförordning, där de grundläggande förbudsbestämmelserna förblir ungefärligen desamma som för närvarande.

Utformningen av undantaget för de löpande betalningarna bör enligt kommitténs mening ske så, att undantaget i görigaste mån anknytes till de internationella förpliktelser som Sverige åtagit sig i fråga om sådana betalningars frihet från restriktioner. Som riktpunkt kan man, fortsätter kommittén, ta önskemålet att den interna författningens definition så nära ansluter till internationellt avtal, att den genom valutaför-

ordningen internt medgivna friheten för löpande betalningar blir spegelbilden av den internationellt påtagna skyldigheten att tillåta sådana betalningar.

Med hänsyn till det sagda har kommittén i första hand funnit det naturligt att söka anknyta valutaförordningens bestämning av de löpande betalningarna till den definition härav, som getts i stadgan för internationella valutafonden. Svårigheterna att begagna sig av fondstadgans definition är emellertid enligt kommitténs åsikt omedelbart uppenbara. Kommittén anför härom.

I första hand faller i ögonen, att fondstadgans inledande allmänna definition av löpande betalningar ter sig som en cirkeldefinition, i det att betalningar för löpande transaktioner sägas vara betalningar som icke äro kapitaltransaktioner. Något annat skiljemärke för bestämmande av kapitaltransaktioner ges ju nämligen ej, än att dessa icke äro löpande transaktioner. Även om man avstår från att använda denna inledande allmänna bestämning av de löpande betalningarna, och till valutaförordningen blott överför den därefter följande exemplifieringen av transaktioner, som utan begränsning sägas vara löpande, skulle författningstexten bli svårhanterlig genom vagheten i de i fondstadgan använda uttrycken. Härmed avses ej i första hand, att stadgan använder sådana uttryck som normala (normal) och skäliga (moderate), vilka i inhemska tillämpningsföreskrifter borde kunna givas praktisk användbarhet genom siffermässiga preciseringar i riksbankens tillämpningsföreskrifter, men hela uttryck som »normala kortfristiga bank- och kredittransaktioner» liksom »skäliga avskrivningar på direkta investeringar» äro svårgripbara. Det är givet, att även dessa oklarheter skulle kunna förtydligas, genom att riksbanken i tillämpningsföreskrifter gäve utförliga anvisningar angående vad som skulle anses innefattat under de olika begreppen. Därvid kunde i avsaknad av upplysningar på denna punkt i fondstadgans förarbeten ledning hämtas från den praxis, som utvecklats vid fondens konsultationer med medlemmar. Det är emellertid ofrånkomligt, att med en sådan uppläggning de väsentliga valutaregleringsnormerna alltför lätt skulle komma att ligga i riksbankens tillämpningsföreskrifter och icke — såsom åsyftas med kommitténs ändringsförslag — i valutaförordningen.

Fondstadgan ter sig sålunda enligt kommitténs mening inte lämplig som underlag för en intern författning.

Kommittén har i stället ansett lämpligt att med vissa modifikationer och tillägg anknyta valutaförordningens bestämning av de löpande betalningarna till den förteckning över de löpande betalningarna, som finns i OECD:s stadga för frigörelse av löpande osynliga transaktioner och betalningar. En utförlig och i princip fullständig uppräkningslista av de typer av transaktioner, som skall anses hänförliga till löpande betalningar, synes kommittén lämplig även i detta sammanhang, särskilt med hänsyn till svårigheterna att ge en tillfredsställande allmän definition av begreppet löpande betalningar. Efter en i mera allmänna ordalag hållen beskrivning av vad som menas med löpande betalningar bör sålunda, fortsätter kommittén, ges en relativt utförlig exemplifiering av de betalningar, som innefattas under detta begrepp. En så omfattande beskrivning kan emellertid enligt kommitténs mening inte lämpligen infogas i själva valutaförordningens text. Kommittén föreslår

därför, att uttrycket löpande betalning används utan särskild förklaring i författningens huvudtext men att till det lagrum, där begreppet införs, fogas en anvisningspunkt, där på angivet sätt närmare utvecklas vad som skall förstås med löpande betalning. Kommittén fortsätter.

Även med ett sådant förfarande är det dock uteslutet att göra exemplifieringen så utförlig som skett i OECD:s liberaliseringsstadga. Samtidigt därmed är det med hänsyn till att denna stadga utgör en fullständig genomgång av de typer betalningar som härvidlag komma ifråga angeläget att i görligaste mån begagna sig av denna. Kommittén har därför förfarit på så sätt, att kommittén sammanfattat stadgans utförliga uppräkningspunkter till några punkter, vilka dock tillhoppas avses innehålla detsamma som stadgans mera utförliga beskrivningar. Därmed har sålunda området för de löpande osynliga betalningarna blivit täckt. Härtill skola emellertid läggas de värdemässigt mest väsentliga av de löpande betalningarna, nämligen direkta export- och importbetalningar.

Med ett sådant starkt komprimerat schema över vad som hänförs till löpande betalningar synes emellertid, menar kommittén, även om tekniken med en särskild anvisningspunkt användes, bli nödvändigt att på några punkter komplettera anvisningarna med sådana allmänna tillämpningsföreskrifter, som riksbanken jämlikt 6 § valutalagen äger utfärda. Det kan visserligen sägas, fortsätter kommittén, att den förelagda uppgiften att skriva in friheten för de löpande betalningarna i valutaförordningen härigenom endast ofullständigt löses. Kommittén anför härom.

Kommittén har emellertid sett som det väsentliga, att de centrala friheterna för löpande betalningar bli inskrivna i valutaförordningen och att detta sker på ett sådant sätt, att förordningen kan giva ett någorlunda upplysande besked om vad som faktiskt gäller. Det synes vara en mindre olägenhet, om man för att tillgodose dessa önskemål tvingas till en viss ofullständighet beträffande några speciella typer av betalningar, än om man för att vinna fullständighet nödgas belamra författningstexten med en sådan mängd specialregler, att förordningens läsbarhet allvarligt äventyras. Det kan tilläggas, att också med den av kommittén förordade lösningen önskemålet om att valutaförordningen skall innehålla bindande bestämmelser om de löpande betalningarna i vart fall blir på så sätt tillgodosett, att riksbanken givetvis har att iakttaga, att de tillämpningsföreskrifter, som banken utfärdar, komma att överensstämma med författningens mera allmänt hållna bestämmelser.

Kommittén framhåller, att enligt direktiven *ö v e r r v a k n i n g a v d e l ö p a n d e b e t a l n i n g a r n a* måste ske så att otillåtna betalningar inte kan utföras under sken av att vara löpande. Den självfallna slutsatsen härav synes enligt kommitténs mening bli, att löpande betalningar friställs endast om de går genom banksystemet. Kommittén föreslår därför, att löpande betalningar som verkställs genom valutabank skall kunna ske utan hinder av eljest i valutaförordningen stadgade inskränkningar. En sådan ordning överensstämmer enligt kommittén i sak med vad som redan nu gäller, då valutabank utför löpande betalningar. Skillnaden skulle bli den att, medan valutabankerna för närvarande grundar sin befogenhet här-

vidlag på ett generellt bemyndigande från riksbanken, de enligt kommitténs förslag skulle kunna fullgöra samma uppgifter med direkt stöd i valutaförordningens bestämmelser. Härav blir följd, anför kommittén vidare, att det i princip ankommer på valutabankerna själva att, när en betalning begäres utförd, inhämta erforderliga upplysningar för att banken skall kunna bedöma om betalningen är löpande eller ej. Kommittén fortsätter.

Det är emellertid att märka, att den anmälningsskyldighet som åligger allmänheten beträffande utlandsbetalningar är schabloniserad genom blankettekniska arrangemang och genom att den större delen av ingående betalningar, nämligen betalningar för export, överhuvud taget ej föranleda anmälan. Det förutsättes, att riksbanken även fortsättningsvis skall såsom tillämpningsföreskrifter utfärda anvisningar rörande sådant förenklat anmälningsförfarande. I den mån riksbanken kommer att medgiva dylika förenklingar i allmänhetens anmälningar till valutabankerna, äga tydligen dessa att i motsvarande mån inskränka sin prövning. Men på grundval av det, låt vara sålunda i allmänhet starkt begränsade anmälningsmaterial som står till valutabankernas förfogande, ha dessa att göra sin egen bedömning, huruvida en begärd betalning faller inom valutaförordningens beskrivning av de löpande betalningarna eller ej. Vid denna bedömning komma valutabankerna såsom redan nämnts att kunna på vissa punkter falla tillbaka på särskilda tillämpningsföreskrifter från riksbanken.

Kommittén påpekar att, om riksbanken finner valutabankernas praxis vid tillåtande av löpande betalningar tendera att på grund av tolkningssvårigheter eller andra omständigheter bli oenhetlig eller om riksbanken eljest finner att valutaförordningens bestämmelser behöver förtydligas, riksbanken även har möjlighet att genom tillämpningsföreskrifter leda utvecklingen i förenhetligande riktning. Det förtjänar emellertid samtidigt understrykas, fortsätter kommittén, att valutabankerna har att göra en självständig prövning på grundval av valutaförordningen med tillämpningsföreskrifter. Uppkommer mellan riksbanken och den valutabank, som handlägger visst ärende, meningsskiljaktighet i frågan huruvida en betalning är löpande eller ej, är det valutabanken, som har avgörandet, och någon överprövning från riksbankens sida kan inte ske.

Kommittén behandlar härefter vissa problem i samband med bilaterala betalningsarrangemang. Kommittén påpekar att, så länge bilaterala betalningsavtal gäller och sådana avtal inte kan baseras på clearinglagen eller annan lagstiftning, förbuden i valutaförordningen måste vara så vidsträckta att i generella dispenser kan föreskrivas att betalningar till och från visst land skall verkställas på visst sätt. Även beträffande löpande betalningar måste sådana bestämmelser kunna utfärdas. Kommittén framhåller emellertid att, då en sådan ordning för betalningsutbytet skall förenas med en principiell frihet för de löpande betalningarna, det inte synes lämpligt att i valutaförordningen bygga in hela det bilaterala betalningssystemet med de skilda regler, som gäller för betalningsutbytet med olika länder. En sådan konstruktion skulle nämligen enligt kommitténs mening göra valutaförordningen onödigt omfattande.

Enligt kommittén synes det i stället möjligt att utforma valutaförordningens generella undantag för de löpande betalningarna på så sätt, att löpande betalningar friställs — förutom under den förut angivna förutsättningen att de går genom valutabank — under den ytterligare förutsättningen, att de sker på betalningsväg som anvisats av riksbanken. Med en sådan ordning skulle för övrigt, anför kommittén vidare, vinnas den fördelen, att det inte blev nödvändigt att i valutaförordningen upprätthålla någon skillnad mellan vårt betalningsutbyte med bilaterala och med konvertibla länder. Denna skillnad kommer enligt kommittén att framträda endast i de anslutande bestämmelser om godkända betalningsvägar, som riksbanken har att utfärda. I dessa bestämmelser får ges erforderliga regler för att leda betalningsutbytet med de bilaterala länderna i de vägar, som förutsatts i avtalen med dessa länder, liksom de mera generella reglerna om betalningsvägar i förhållande till de konvertibla länderna. För det fall att i framtiden betalningsutbytet med något för närvarande bilateralt land skulle komma att multilateraliseras, blir det enligt kommitténs uppfattning enklare att göra härav föranledda ändringar i gällande föreskrifter, om de tekniska reglerna för det bilaterala betalningsutbytet återfinns i riksbankens tillämpningsföreskrifter, än om de är intagna i valutaförordningens text.

Sammanfattningsvis anför kommittén, att dess framställning sålunda lett till att valutaförordningens förbud bör bibehållas i stort sett oförändrade. En fri sektor bör emellertid skapas genom att löpande betalningar, bestämda genom en allmän beskrivning och exemplifiering, friställs från förordningens förbud under förutsättning, dels att betalningarna går genom valutabank dels att riksbankens föreskrifter om betalningsväg iakttas. Det erforderliga undantagsstadgandet härom torde, fortsätter kommittén, för att föranleda minsta möjliga ingrepp i den sedan valutareglernings tillkomst till sin uppställning i stort sett oförändrade valutaförordningen böra inpassas som en ny paragraf mellan 10 och 11 §§. I överensstämmelse med indelningen av valutaförordningen bör det nya stadgandet ges en särskild rubrik, lämpligen »Om löpande betalningar». Ett sådant stadgande kommer enligt kommittén att innebära undantag i första hand från de allmänna betalningsförbuden i 5 § och 6 § andra stycket valutaförordningen. Då betalningar i utländsk valuta medför en minskning i innehavet av utländska betalningsmedel eller utländska banktillgodohavanden, kommer emellertid, som kommittén påpekar, även 9 § första stycket att beröras. Regeln om frihet för de löpande betalningarna bör sålunda, anför kommittén slutligen, ges den utformningen, att under angivna förutsättningar löpande betalningar tillåts utan hinder av vad som stadgas i 5 §, 6 § andra stycket och 9 § första stycket.

Direkta betalningar mellan valutainlåningar och valuta utlåningar

Kommittén erinrar till en början om att den i det föregående föreslagit att löpande betalningar, som verkställs på av riksbanken anvisad betalningsväg, skall friställas, dock endast under förutsättning att de går genom valutabank. Till följd av denna begränsning, fortsätter kommittén, kommer den föreslagna friheten inte att omfatta de betalningar, som enligt sakens natur måste utan bankförmedling gå direkt mellan den betalande och betalningsmottagaren. För att valutaförordningen i enlighet med vad som förutsatts i direktiven skall kunna ge tillbörlig frihet för löpande betalningar fordras därför, påpekar kommittén, även efter införande av det föreslagna generella undantaget för löpande betalningar genom valutabank ytterligare undantag från de generella betalningsförbuden.

Kommittén erinrar om att den i direktiven erhållit uppdrag att pröva, huruvida reglerna för betalningar i Sverige mellan valutainlåning och valuta utlåning som vistas här kan förenklas. Med sin allmänna utgångspunkt — att mera centrala principer i valutaregleringen bör införas i valutaförordningen — har kommittén funnit det naturligt att, vid sidan av de generella undantagen för löpande betalning genom valutabank, även vissa avgränsade undantag för sådana löpande betalningar som i enlighet med sin natur verkställs direkt ur hand i hand skrivs in i valutaförordningen.

Undantagen måste enligt kommitténs mening erhålla en mycket generell utformning. Därvid uppstår dock svårigheter med gränsdragningen vid vissa typer av betalningar liksom risk för att en del betalningar kommer att hamna på den sida av gränsen, där de sakligt inte kan anses höra hemma. Kommittén anför härom.

Beträffande risken för att gränsen för det friställda området ej erhåller tillbörlig precisering kan emellertid sägas, att olägenheten härav motverkas av att tolkningen av vad som är fritt göres generös och extensiv. Detta synes i förevarande sammanhang kunna ske utan men för valutaregleringens effektiva fullföljande. Det väsentliga är nämligen blott, att placeringar av finansiell karaktär icke skola med stöd av ifrågavarande bestämmelser kunna undandragas valutakontroll. Man torde vidare få tänka sig, att om de generellt avfattade undantagen i valutaförordningen ej komma att omfatta allt vad som sakligt bör vara fritt, sådana författningsbestämmelser alltfört böra kompletteras med riksbanksdispenser i ämnet, omfattande mindre väsentliga grupper av här ifrågakommande betalningar.

Kommittén diskuterar härefter lämpliga regler i ämnet och behandlar därvid först valutainlåningsmottagande av betalningar från valuta utlåning i Sverige. Kommittén erinrar om att enligt nuvarande riksbanksdispenser betalning får mottas, då fråga är om kostnader för uppehälle och om betalning av här i riket tillhandahållna varor eller tjänster o. dyl. Tillståndet gäller dock inte vid direkt export till utlandet. Kommittén föreslår, att denna riksbanksdispens ersätts av ett motsvarande stadgande i valutaförordningen. I detta synes enligt kommittén böra föreskrivas, att betalning får mottas för uppehållskostnader och

för sådana inköp av valutautlåning som kan antas ske för dennes personliga bruk. Kommittén anför vidare härom.

Under uppehållskostnader komma tydligen att innefattas betalningar för kost och logi, för inköp av smärre artiklar liksom i allmänhet även för ianspråktaga tjänster. Även om begreppet »uppehållskostnader» såsom avsett är tolkas extensivt, så att däri vid längre vistelser i landet inräknas även inköp av varaktiga konsumtionsvaror och t. ex. betalning av insatslägenheter, torde möjligheten att taga betalt för uppehållskostnader böra kompletteras med ett uttryck, som mera allmänt gör det möjligt för valutainlåningar att direkt mottaga betalning för valutautlåningars inköp härstädes. Det förefaller nämligen rimligt, att en i landet tillfälligt vistande utlåning skall kunna här göra de inköp för egen del han finner fördelaktiga, utan att detta skall beröras av valutaregleringen. Detta bör gälla, även om inköpen på grund av sin dyrbarhet eller eljest ej kunna hänföras till uppehållskostnader. Samtidigt bör tydligen en avgränsning göras dels mot egentliga exportbetalningar, vilka böra gå genom banksystemet, dels mot finansiella placeringar. Att såsom i den nu gällande riksbanksdispensen medgiva mottagande av betalning av alla här i riket tillhandahållna varor, dock icke vid direkt export, synes emellertid mindre lämpligt, då med export skulle kunna avses varje försäljning av vara, som av köparen är avsedd att omgående utföras ur landet. Den avsedda begränsningen synes snarare böra bestämmas, genom att till det fria området hänföras inköp, som kunna antagas ske för köparens personliga bruk. Med inköp för personligt bruk avses därvid även inköp av gåvor till släkt- och vänkrets för personligt bruk.

Det väsentliga är enligt kommitténs mening, att inköp i uppenbart kommersiellt syfte liksom finansiella placeringar utesluts.

Kommittén behandlar vidare frågan om betalningar till valutautlåning inom Sverige. Kommittén föreslår här att, med hänsyn till storleken av utländsk arbetskraft i Sverige, den dispens, som för närvarande möjliggöra utbetalning av arbetslöner till här arbetande utlåningar, införs i valutaförordningen.

I fråga om betalningar av varor, som tillhandahålls här i rörelse bedriven av valutautlåning med vederbörligt tillstånd, påpekar kommittén, att vissa skäl talar för att den dispens som nu gäller för sådana betalningar skrivs in i valutaförordningen. Emellertid torde, fortsätter kommittén, valutautlåning, som bedriver sådan rörelse, ändock i allmänhet ha behov av att rörelsens finansiella förvaltning även i andra hänseenden erhåller valutainlånings status, såsom enligt särskilt stadgande i valutaförordningen är förhållandet med utländska bolags filialer. I samband med att valutautlåningen erhåller sådant mera allmänt tillstånd kan enligt kommittén även erforderliga tillstånd för betalningar vid försäljning lämnas.

Övriga dispenser på denna punkt, vilka avser gåvor, understöd och betalningar syftande till att bereda en valutautlåning medel för uppehållskostnader, bör enligt kommitténs uppfattning lämpligen inte föras in i valutaförordningens text. Såsom redan antytts, skall riksbanken emellertid, även om de viktigare betalningarna undantas genom stadgande i valutaförordningen, kunna komplettera dessa undantag med egna dispenser.

Kommittén tar i detta sammanhang upp även frågan om betalningar utomlands mellan valutainlämning och valuta utlämning.

Kommittén konstaterar i denna del till en början att valutförordningens allmänna betalningsförbud, eftersom de getts utan antydning om att deras giltighet är begränsad till svenskt territorium, får anses ha tillämplighet även utomlands i den mån förbuden berör svenska förhållanden. Riksbanken har emellertid, såsom kommittén påpekar, inte gett någon särskild dispens beträffande utomlands verkställda betalningar vid sidan av den valutabankerna allmänt medgivna friheten att utföra löpande betalningar. Såvitt gäller de betalningar, som resenärer från Sverige verkställer utomlands ur härifrån medförd resevaluta, kan dock enligt kommittén sägas, att den omständigheten att den medförda valutan tilldelats för reseändamål ger vid handen att resenärerna skall få utan hinder av valutförordningens betalningsförbud verkställa sådana betalningar som resans karaktär förutsätter. Hit hör i vårt fall betalningar för kost och logi, souvenirer m. m. Kommittén föreslår här en regel motsvarande den, som kommittén föreslagit i fråga om mottagande av betalningar från valuta utlämning i Sverige för uppehållskostnader, nämligen att valutainlämning utomlands äger verkställa betalning för uppehållskostnad och för inköp för personligt bruk. Vad tidigare sagts om innebörden av uttrycket inköp för personligt bruk skall mutatis mutandis gälla även dessa fall.

Slutligen föreslår kommittén en regel, som ger valutainlämning rätt att utanför Sverige ta mot betalning från valuta utlämning för arbetsprestation utomlands. Kommittén påpekar, att motsvarande dispens visserligen saknas för närvarande men att riksbanken enligt fast praxis inte kräver redovisning eller över huvud taget gör några valutareglerande ingripanden i fråga om arbetslöner som valutainlämningar intjänat och uppburit utomlands. Genom den sålunda föreslagna regeln, fortsätter kommittén, får förslaget om rätt att inom Sverige verkställa betalning till valuta utlämning för arbetsprestation här i landet sin motsvarighet, när det gäller förhållandena utomlands.

Till valutahandel berättigade institutioner

Kommittén upplyser, att riksbanken med stöd av 2 § andra stycket valutförordningen till valutabank antagit samtliga affärsbanker med undantag av Jordbrukets Bank vilken inte ansökt härom. Antagande av valutabank sker genom särskilt kontrakt mellan riksbanken och vederbörande bank. Riksbanken har även, fortsätter kommittén, enligt samma lagrum gett postverket rätt till handel med utländska betalningsmedel i den omfattning, som valutförordningen förutsätter, samt som särskilda försäljningsställen för resevaluta antagit ett flertal resebyråer och några andra institutioner. Kommittén anför vidare.

Valutaregleringen kan sålunda sägas innebära ett valutahandelsmonopol för affärsbankerna kompletterat med vissa specialrättigheter för postverket

och försäljare av resevaluta. Det förefaller också naturligt, att om en reglering skall kunna upprätthållas, en centralisering av utlandsbetalningarna och därmed valutahandeln är oundgängligen nödvändig. Att en sådan centralisering måste anknytas till bankväsendet förefaller likaledes klart. Men tänkbart är givetvis att i olika hänseenden uppluckra det nu tämligen utpräglade bankmonopolet.

Enligt kommitténs mening kan sålunda förtjäna övervägas att t. ex. låta handeln med utländska sedlar gå fri liksom att vidga kretsen av de till valutahandel berättigade.

Kommittén har emellertid inte ansett sig böra gå närmare in på tanken att friställa sedelhandeln helt eller delvis utan vill med det sagda endast visa på en möjlighet till liberalisering. Vad åter angår kretsen av valutahandelsberättigade institut, fortsätter kommittén, har under senare år särskilt diskuterats möjligheten att vidga postens möjligheter till deltagande i valutahandeln och att släppa in sparbankerna bland valutahandlarna.

Kommittén omtalar, att generalpoststyrelsen år 1960 utarbetade en redogörelse i frågan om postbankens deltagande i valutahandeln. Denna redogörelse, som ställts till kommitténs förfogande, innehåller enligt kommittén i huvudsak följande.

Med stöd av 1924 års internationella postgiroavtal har generalpoststyrelsen träffat avtal om postgiroutväxling med ett flertal länder. Dessa avtal innebär, att innehavare av postgirokonton i Sverige kan genom s. k. girering överföra medel från sitt konto till annan kontoinnehavare i fördragsslutande land. Överföring kan även ske i omvänd riktning. För att ge innehavare av postgirokonton i Sverige möjlighet att verkställa likvider till utlandet över postgiro även då betalningsmottagaren inte innehar postgirokonton har postgirokontoret låtit öppna postgirokonton i vissa länder, varifrån utbetalning till mottagaren av det remitterade beloppet sker med utbetalningskort. I samarbete med Sveriges Kreditbank verkställer postgirokontoret dessutom i vissa fall utlandslikvider med bankcheck eller genom s. k. överföring via bank. Detta betalningssätt används huvudsakligen beträffande betalningsmottagare i länder, där postgirorörelse ännu ej införts, såsom Storbritannien, Förenta Staterna och Canada.

Postgirots utländska betalningsrörelse har utvecklats starkt. Antalet transaktioner har sålunda stigit från 5 516 år 1945 till 221 887 år 1959. Samtidigt har det transfererade beloppet stigit från 4,5 miljoner till 272,7 miljoner kronor. Ökningen kan med säkerhet beräknas fortsätta och torde av vissa skäl komma att ske i ännu snabbare takt än hittills. Förslag har nämligen framlagts om vidgning av det internationella postgiroavtalet till att omfatta även inbetalningar till postgirokonton i andra länder, och vidare har träffats ett internationellt postsparbanksavtal, varigenom möjlighet öppnats för internationellt utbyte även på postsparbanksrörelsens område. Med utgångspunkt från detta avtal har bilaterala postsparbanksavtal träffats mellan de nordiska länderna. Därigenom möjliggörs för motboksägare i ett av dessa länder att i viss utsträckning verkställa uttag på postsparbanksbok under vistelse i annat nordiskt land. Båda dessa utvidgningar av det internationella samarbetet kommer utan tvivel att medföra en kraftig ökning av postbankens utlandsverksamhet.

Efter valutaregleringens införande har, heter det vidare i generalpoststyrelsens redogörelse, postgirokontoret beträffande utlandslikvider över postgiro kommit att fungera som valutabank, så att postgirobetalningar till och från utlandet handlagts enligt de bestämmelser som meddelats i riksbankens cirkulär till valutabankerna. I Sverige öppnade postgirokonton för valutautlåningar har i enlighet härmed behandlats enligt riksbankens direktiv till valutabankerna beträffande allmänt konto, spärrat konto etc. In- och utbetalningar beträffande dessa konton har betraktats som likvider till och från det land, där kontoinnehavaren varit bosatt.

I samma redogörelse framhålles vidare följande.

Genom den utveckling av postgirots och postsparbankens utlandsverksamhet, som under senare år ägt rum, har emellertid, på grund av att postverket i gällande valutaförfattningar inte i likhet med affärsbankerna upptagits som valutabank, vissa svårigheter uppstått för postbanken att med de begränsade befogenheterna driva sin utlandsverksamhet på ett så rationellt och ekonomiskt fördelaktigt sätt som vore önskvärt. För postbanken skulle det sålunda bl. a. vara av väsentlig betydelse i ekonomiskt hänseende att erhålla större rörelsefrihet i fråga om arbitrageaffärer. Detta gäller t. ex. i fråga om utjämning av skulder och tillgångar med utländska postgirokontor och postsparbanker samt disponering av fordringar hos utländska förvaltningar. För att på ett rationellare sätt kunna förmedla likvider till länder, som inte har postgirorelse, vore det vidare förmånligt för postbanken att kunna inleda direkt samarbete med lämpliga banker i dessa länder. Vid postbankens förhandlingar med utländska postgirokontor rörande internationella betalningar har stundom uppstått olägenheter till följd av att postbanken inte är officiellt auktoriserad som valutabank. I detta sammanhang nämns, att bl. a. de finska, österrikiska och västtyska postgirokontoren av sina resp. nationalbanker antagits som valutabanker.

Av det anförda framgår enligt generalpoststyrelsens mening, att de nuvarande begränsningarna i fråga om postbankens befogenheter att driva handel med utländska valutor visat sig utgöra en hämmande faktor för ett rationellt och ekonomiskt fördelaktigt bedrivande av postbankens utlandsrörelse. På grund härav och särskilt med hänsyn till den kraftiga ökning av utlandsverksamheten, som är att vänta och som kommer att accentuera behovet av större handlingsfrihet för postbanken i nyssnämnda hänseende, framstår det enligt generalpoststyrelsens uppfattning som nödvändigt, att postbankens befogenheter ökas genom att postbanken — i likhet med vad som gäller beträffande affärsbank — kan av riksbanken meddelas tillstånd att i egenskap av valutabank driva handel med utländska betalningsmedel och utländska fordringar. Vad beträffar postverket i övrigt synes någon ändring av gällande bestämmelser på detta område inte vara erforderlig.

Samma fråga upptogs enligt kommittén av riksbanksfullmäktige i skrivelse till Kungl. Maj:t den 4 februari 1960. Samtidigt med att fullmäktige i denna skrivelse begärde förordnande om fortsatt valutareglering anförde de nämligen beträffande möjligheterna att vidga kretsen av de till valuta-handel berättigade.

Under senare tid ha i olika sammanhang upptagits frågan om utvidgning av möjligheterna att driva valutahandel. Sålunda har från generalpoststyrelsens sida framställts önskemål om att postgirokontoret måtte jämföras med valutabank för att kunna hålla bankkonton i utlandet och genomföra vissa för poströrelsen erforderliga valutaaffärer. Denna framställning har med hänsyn till valutaförfattningarnas nuvarande avfattning måst avvisas, ehuru sakliga skäl härför ej kunna anses föreligga. Då riksbanken vidare haft att taga ställning till en begäran från Sparbankernas banks sida om att få utnyttja sparbanker i valutahandeln genom att för försäljning deponera av Sparbankernas bank in blanco-utställda checkar hos sparbanker, har riksbankens valutastyrelse icke ansett det avsedda förfarandet förenligt med den ensamrätt att handla med valutor som i valutaförfattningarna tillerkänts riksbanken och bankaktiebolag. Om det av allmänna skäl anses vara en sparbanksuppgift att medverka vid utlandsbetalningar, borde det emellertid ej ur valutaregleringssynpunkt möta hinder mot att låta sådana sparbanker, där för uppgifterna tillräckligt kvalificerad personal finnes tillgänglig, delta i valutahandeln. Med åberopande av vad sålunda anförts vilja fullmäktige uttala uppfattningen, att ehuru någon allmän översyn av valutaförfattningarna nu ej synes böra komma till stånd, det likväl bör övervägas att genom ändringar av om så anses erforderligt 2 § 1) valutalagen och av 2 § andra stycket valutaförordningen vidga kretsen av de personer, som äga driva handel med utländska valutor.

Vid remissbehandling av fullmäktiges skrivelse föranledde förslaget i nu förevarande del yttranden från flera remissinstanser, vilka yttranden redovisas av kommittén. Sålunda hade dåvarande *bank- och fondinspektionen* ingen invändning mot att vidga kretsen av valutahandelsberättigade till postgirokontoret och sparbankerna. När det gäller sparbankerna, förutsatte inspektionen dock, att en sparbank för att engageras i valutahandeln skulle ha en för ändamålet lämpad organisation och driva verksamheten i betryggande ordning. Inte heller *Svenska bankföreningen* hyste några principiella betänkligheter mot en utvidgning, men föreningen motsatte sig att postgirokontoret utan vidare utredning skulle erhålla tillstånd att i obegränsad utsträckning driva handel med valutor, eftersom detta skulle innebära en väsentlig omläggning av de av statsmakterna uppdragna riktlinjerna för postgiro rörelsen.

Såsom kommittén framhåller, uttalades i prop. 1960: 127 med hemställan om riksdagens samtycke till förordnande om fortsatt valutareglering m. m., att förslag till vidgning av kretsen valutahandelsberättigade institutioner inte borde läggas fram utan ytterligare beredning och förnyade överväganden.

Mot bakgrund av de tidigare förslagen i ärendet har kommittén diskuterat lämpligheten av att vidga kretsen av de till valutahandel berättigade. Inom kommittén har därvid bl. a. framförts förslaget att möjligheten till auktorisation som valutabank skulle knytas till rätten att driva bankrörelse. Detta skulle visserligen från viss synpunkt vara fördelaktigt. Åtskilliga institut som driver bankrörelse, t. ex. mindre sparbanker, skulle enligt kommitténs mening emellertid varken ha behov av eller resurser för att verka som valutabanker. Någon olägenhet av att formell möjlighet härtill funnes

behövde dock inte föreligga, fortsätter kommittén, eftersom det givetvis fick ankomma på riksbanken att vid prövning av ansökningar om auktorisation göra erforderlig bedömning av sökandens organisatoriska förutsättningar för verksamhet som valutabank.

Med hänsyn till att i nuvarande läge förslagen till ändringar i valutaförfattningarna synes böra begränsas till endast de mest angelägna har kommittén funnit sig böra avstå från att vidare utföra tanken på en mera allmän utvidgning av kretsen valutahandelsberättigade. Enligt kommitténs mening har dock skälen för att låta postbanken få den formella ställningen av valutabank särskild tyngd. Därtill kommer även, fortsätter kommittén, att det inte kan finnas någon tvekan beträffande postbankens resurser och allmänna lämplighet för uppgifterna som valutabank. Kommittén har på grund härav funnit sig böra föreslå, att 2 § valutalagen och 2 § valutaförordningen ändras på sådant sätt att riksbanken skall kunna meddela även postbanken tillstånd att driva den valutahandel som enligt valutaförfattningarna nu är — förutom riksbanken — förbehållen affärsbank.

Kommittén har i denna fråga inte varit enig. Ledamoten Strömberg har nämligen inte ansett sig kunna biträda majoritetens förslag om vidgade befogenheter för postbanken att driva valutahandel. Till stöd för sin avvikande mening anför han, att postbanken redan nu har full frihet att driva den handel med utländska valutor som fordras för postgirorörelsen. Enligt hans mening bör frågan, huruvida den av generalpoststyrelsen önskade utvidgningen av postbankens utlandsverksamhet lämpligen skall komma till stånd, inte avgöras enbart på valutapolitiska grunder, utan frågan måste prövas även från andra synpunkter. Härom heter det vidare i reservationen.

Postbanken har uppkommit genom en sammanslagning av postsparbanks- och postgirorörelserna. Postsparbanksverksamhetens ändamål har i 1922 års ännu gällande förordning angående postsparbanken angivits vara »att befordra sparsamhet». I fråga om postgirot stadgas i 1924 års förordning angående postgirorörelsen, att denna rörelse skall bedrivas i ändamål att underlätta betalningsrörelsen och befrämja sådana betalningsmetoder som är ägnade att minska användandet av kontanta penningar. Dessutom innehåller förordningen en paragraf enligt vilken det ankommer på Kungl. Maj:t att meddela bestämmelser angående postverkets deltagande i »postgiro- eller annan motsvarande rörelse med främmande länder».

Vidare framhålles i reservationen, att en utlandsrörelse av det slag varom postbanken nu framfört önskemål innebär en högst väsentlig nyhet i jämförelse med de riktlinjer som sålunda uppdragits i vederbörande författningar. Postbankens önskemål aktualiserar därför hela det viktiga principiella problemet om målsättningen för postbankens verksamhet och dess plats i systemet av olika penninginrättningar. Härvid erinras om att frågan om postbankens ställning och uppgifter på senaste tiden varit föremål för uppmärksamhet i flera olika sammanhang. Därefter heter det.

Numera har det också uppdragits åt en särskild kommitté för utredning rörande gränsdragningen mellan olika kreditinstituts verksamhetsområden m. m. att bl. a. söka fastställa målsättningen för postbanken i stort och

pröva behovet av ändringar i dess verksamhetsformer. Att i ett sådant läge vidtaga en ändring i valutalagen enbart för att vidga postbankens valutahandelsrätt kan jag varken finna påkallat eller lämpligt.

Reservanten föreslår i denna del, att såväl valutalagen som 2 § valutaförordningen lämnas oförändrade men att samtidigt sista stycket i den föreslagna 10 a § samma förordning ges den jämkade lydelsen att med betalning genom valutabank skall vid tillämpning av paragrafen jämställas betalning med postanvisning eller postgiro.

Valutaförordningens förverkandebestämmelser

Enligt 15 § valutaförordningen straffas den, som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet bryter mot bl. a. förordningens valutareglerande föreskrifter. Enligt 16 § är försök till olovlig utförsel eller olovlig införsel i vissa fall jämställt med fullbordat brott.

Har någon uppsåtligen förövat gärning, som är straffbelagd enligt 15 eller 16 §, kan enligt 17 § betalningsmedel, fordringar eller värdepapper, som brottet avser, eller vederlag därför förklaras helt eller delvis förverkat till kronan. Utgjordes egendomen av annat än pengar i svenskt mynt och finns den inte i behåll, kan i stället värdet förklaras helt eller delvis förverkat. Förverkandeförklaring kan dock inte meddelas, då någon i god tro förvärvat egendomen eller rätt därtill.

Kommittén erinrar till en början om att förverkandebestämmelsen i 17 § valutaförordningen omredigerades år 1960 i samband med att riksdagens samtycke inhämtades till fortsatt valutareglering och om att förverkande enligt stadgandets nuvarande lydelse endast kan ske vid uppsåtliga valutabrott. Med det centrala stadgandet om förverkande i 2 kap. 16 § strafflagen som förebild har stadgats att, om egendom som skall förverkas utgjordes av annat än pengar i svenskt mynt och den ej finns i behåll, i stället värdet kan förverkas. Med att egendomen ej finns i behåll får enligt kommittén anses vara avsett, att den inte kan vidare åtkommas med förverkande d. v. s. att den inte vidare innehas av den brottslige eller av förvärvare i ond tro.

Kommittén påpekar, att den utformning som förverkanderegeln sålunda fick år 1960 kritiserades vid riksdagsbehandlingen av förslaget. Kommittén anför härom.

I två likalydande motioner (I: 641 och II: 789) framhölls, att då frågan om förverkandebestämmelsernas utformning inom hela specialstraffrätten vore under utredning av en särskilt tillkallad sakkunnig, dennes förslag i ämnet borde avvaktas, innan härvidlag någon författningsändring vidtoges. Därutöver gjordes gällande, att den föreslagna förverkanderegeln syntes få vissa materiellt sett egendomliga konsekvenser. I motionerna hävdades, att enligt den föreslagna lydelsen av förverkandestadgandet förverkande icke skulle kunna ske — vare sig i form av sak- eller värdeförverkande — om svenska sedlar som smugglats in i Sverige icke längre vore i behåll hos gärningsmannen. Vidare uttalades, att om egendom av annat slag, t. ex. en större

post värdepapper, alltjämt vore i behåll hos gärningsmannen, den föreslagna författningstexten medförde, att förverkandet icke kunde avse en del av egendomens värde. Ytterligare kritiserades, att den föreslagna regeln i förverkandestadgandets andra stycke syntes kunna medföra, att den som förvärvade egendom, som varit föremål för valutabrott, kunde bli försatt i sämre ställning än gärningsmannen. Ehuru den senare icke kunde drabbas av förverkandepåföljd annat än vid uppsåtligt brott, kunde nämligen, framhölls i motionerna, den som förvärvade egendomen i fråga drabbas av förverkande, även om han icke haft vetskap om brottet. Över huvud taget ifrågasattes i motionerna det rimliga i att egendom, som varit föremål för valutabrott, skulle kunna förverkas hos en senare förvärvare.

Beträffande motionärernas påpekande, att enligt den föreslagna lydelsen förverkande i vissa fall inte skulle kunna ske av svenska sedlar, framhåller kommittén, att värdeförverkande i dessa fall likväl torde kunna ske. Enligt kommitténs mening torde emellertid avfattningen av stadgandet i valutaförordningen kunna framkalla missförstånd. Med hänsyn härtill har kommittén ansett sig böra föreslå en omredigering av stadgandet på sådant sätt, att sakförverkande och värdeförverkande ställs bredvid varandra, utan att författningstexten särskilt ger företräde åt någotdera alternativet. Härigenom blir otvetydigt, framhåller kommittén, att värdeförverkande och därmed partiellt förverkande alltid kan ske. Kommittén betonar emellertid att, ehuru författningstexten sålunda kommer att formellt parallellställa sakförverkande och värdeförverkande, sakförverkande skall användas om detta kan ske och inte särskilda omständigheter tala däremot. Kommittén framhåller också att här, liksom enligt lagen om straff för varusmuggling (prop. 1960: 115 s. 122), dubbel förverkandepåföljd inte bör ifrågakomma.

Kommittén tar också upp motionärernas påpekande att förverkande kan komma att ske hos en senare förvärvare, även om denne ej haft vetskap om brottet, trots att förverkande mot gärningsmannen kan ske allenast vid uppsåtliga brott. Det bör enligt kommittén understrykas, att enligt 17 § andra stycket valutaförordningen förverkande ej kan genomföras mot den som i god tro förvärvat egendomen i fråga. Den omständigheten, att sålunda förverkande kan ske hos en senare förvärvare som blott bort ha vetskap om brottet ehuru uppsåt förutsättes hos gärningsmannen, lär enligt kommitténs mening inte kunna föranleda någon befogad erinran från rättssystematisk synpunkt. Tvärtom överensstämmer enligt kommitténs mening en sådan ordning med strafflagens tidigare omnämnda huvudstadgande i ämnet. Kommittén anför vidare.

Om såsom kommittén föreslår värdeförverkande alltid blir ett alternativ till sakförverkande, skulle snarare kunna ifrågasättas, om det överhuvudtaget finnes skäl att vidare uppställa den begränsningen, att förverkande ej må ske mot godtrosvärvare. Förslaget medför nämligen, att det icke vidare blir nödvändigt att rikta ett förverkandeyrkande mot den, som har den med brottet avsedda egendomen i sin besittning, utan yrkande om sak- eller värdeförverkande kommer att kunna riktas mot vem som helst i kretsen av brottsdelaktiga. Den naturliga konsekvensen måste bli — såsom framhålles i avgivet betänkande rörande förverkande vid brott — att förverkandet

kommer att drabba den som handlat ur socialtisk synpunkt mest klandervärt (SOU 1926: 28 s. 99 mitten). Härav skulle följden bli, att alldeles oavsett om någon regel om skydd för godtrostförvärvare finnes eller ej, en i förhållande till den brottsliga gärningen utanförstående person icke skulle komma att drabbas av förverkande. I avbidan på att man i den allmänna straffrätten tar definitiv ställning till frågan om förverkandepåföljdens utformning, vilket även i förslaget till brottsbalk ställes på framtiden (prop. 1962: 10 Del C s. 361), och då ett borttagande av berörda skydd för godtrostförvärvare skulle kunna uppfattas som en utvidgning av möjligheterna till förverkande, synes det emellertid ej vara anledning att nu föreslå någon ändring härvidlag.

Kommittén har emellertid funnit anledning att i ett annat hänseende föreslå ändring av valutaförordningens förverkandestadgande. Enligt 17 § valutaförordningen uppställs som förutsättning för förverkande att »någon uppsåtligen förövat gärning, som enligt 15 eller 16 § är belagd med straff». Bland de straffbud i 15 § valutaförordningen, till vilka förverkande sålunda anslutes som en kompletterande påföljd, finns stadganden om straff för uraktlåtenhet att, om riksbanken så påfordrar, lämna uppgift angående utländska tillgångar och skulder m. m. och för lämnande av oriktig uppgift vid fullgörande av sådan deklarationskyldighet. Kommittén fortsätter.

Att sålunda förverkande stadgats såsom möjlig påföljd för deklarationsfallen, torde sammanhånga med att äldre valutaförordningen upptog bestämmelser om möjlighet för riksbanken att föreskriva hembudsskyldighet, d. v. s. skyldighet för enskild att för inlösen hembjuda utländska valutor till riksbanken. I den mån sådan hembudsskyldighet gällde, kunde tydligen underlåtenhet att deklarerat innehav av utländska valutor medföra, att en person undgick inlösen och därigenom beredde sig en valutavinst, som vid beivrande av den underlåtna deklARATIONEN kunde synas böra åtkommas genom förverkande. Vill man begränsa förverkandets uppgift till att utgöra ett medel för åtkommande av den vinst, som kan uppstå genom valutabrott och som eljest skulle stanna kvar hos den brottslige, ter det sig emellertid efter hembudsskyldighetens avskaffande icke längre motiverat att bibehålla förverkande som en möjlig påföljd vid deklarationsfallen.

Kommittén föreslår på grund av det anförda en sådan jämkning av 17 §, att möjligheten att ådöma förverkande inte vidare anknytes till de punkter i 15 § som stadgar straff för underlåtenhet att fullgöra valutadeklaration och för lämnande av felaktig sådan deklaration.

V. Remissyttrandena över valutakommitténs förslag

Betalningsvägar, löpande betalningar samt direkta betalningar mellan valutainlämningar och valutautlämningar

Kommitténs förslag i denna del har av flertalet remissinstanser i princip tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Två remissinstanser, kommerskollegium samt Östergötlands och Södermanlands handelskammare, ifrågasätter dock — med hänsyn till att frågan om ytterligare liberalisering uppskjutits —

angelägenheten av att nu genomföra de föreslagna ändringarna. Fullmäktige i riksbanken ifrågasätter även behovet av en reform. I det yttrande, som avgivits av Svenska bankföreningen m. fl. organisationer gemensamt och till vilket handelskammaren i Göteborg samt Sveriges hantverks- och industriorganisation anslutit sig, föreslås en omarbetning av förslaget, varvid enligt organisationernas mening särskilt vissa i yttrandet angivna frågor borde beaktas.

Fullmäktige i riksgäldskontoret lämnar förslagen utan erinran.

Svenska sparbanksföreningen tillstyrker förslagen i denna del.

Generalpoststyrelsen anser förslagen ändamålsenliga och ägnade att förtydliga de regler, som gäller för betalningar till och från utlandet.

Bankspektionen anser att kommittén, såvitt inspektionen kan bedöma, löst sin uppgift på ett tekniskt sett tillfredsställande sätt och att, från de synpunkter inspektionen har att företräda, någon erinran mot förslaget inte finns.

Skånes handelskammare finner det från näringslivets synpunkt värdefullt att en kodifiering av praxis på området kommer till stånd. Enligt handelskammarens mening utgör den därvid använda metodiken med exemplifiering av de betalningar, som är att hänföra till kategorien löpande betalningar, en lämplig lösning av frågan. Liknande synpunkter framförs av *Smålands och Blekinge handelskammare*, vilken också påpekar att de nya bestämmelserna synes leda till ett förenklat förfarande, något som handelskammaren vill beteckna som en högst välkommen åtgärd. *Handelskammaren i Karlstad* tillstyrker förslaget under erinran om att Sverige genom sitt medlemskap i Internationella valutafonden och sin anslutning till OECD:s stadga för löpande betalningar redan bundit sig för att utforma den interna valutaregleringen så, att dessa internationella åtaganden uppfylls. *Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare* anser, att ändringarna är ägnade att underlätta handhavandet av valutaregleringen.

Kooperativa förbundet anser för sin del ett behov föreligga av att omarbeta valutalagstiftningen för att nå bättre överensstämmelse med gällande praxis. Det nu gällande dispensförfarandet lägger i praktiken ansvaret för utförandet av regleringen på valutabankerna. Deras tolkning av riksbankens dispensföreskrifter kan, ehuru i avsedd liberaliserande anda, i vissa fall leda till komplikationer för företagens berättigade transaktioner genom formell oöverensstämmelse med valutaförordningen. Förbundet uttalar därför sin anslutning till syftet i valutakommitténs förslag att göra en klarare avgränsning av vad som innefattas i begreppet löpande betalning. Därigenom synes valutabankernas befattning med ärendena, menar förbundet, kunna förenklas till en rutinmässig kontroll av transaktionernas karaktär i enlighet med bestämmelserna i den föreslagna 10 a § och riksbankens anvisningar. Den egentliga innebörden av valutakommitténs förslag i detta hänseende syns enligt förbundets uppfattning vara, att valutaregleringen inte skall onödigtvis komplicera utan i stället underlätta berättigade transaktioner med åtföljande gagn för vårt ekonomiska umgänge med utlandet.

Förbundet framhåller vidare att, så som förslaget till valutaförordning nu blivit utformat med särskilt sikte på de löpande betalningarna, synes det kunna komma att i väsentlig grad tillgodose utredningens syfte att åstadkomma ökad klarhet och förenkling av förfarandet beträffande dessa betalningar. Den löpande utvidgning av exemplifieringen, som ingår i förslaget, är starkt erforderlig för att vidmakthålla de generellt angivna kategori-definitionerna i tilläggsparagrafen. Förslaget torde enligt förbundets mening i denna del vara ägnat att undanröja en del av de olägenheter, som nu är förknippade med valutaregleringen.

Förbundet erinrar vidare om att kommittén framhållit omöjligheten av att i författningstext och anvisningar täcka alla förekommande betalningsändamål, som kan bli aktuella i detta sammanhang. Förbundet anför vidare.

Även den föreslagna utformningen medför att tolkningssvårigheter kan komma att uppstå. Valutabankerna skall enligt förslaget pröva behörigheten av inkomna framställningar av löpande betalningar med utgångspunkt direkt från lagtexten. Självfallet kan därigenom ytterligare detaljföreskrifter bli nödvändiga. Det framstår dock som önskvärt att dylika kompletteringar i görligaste mån inskränkas och att tillämpningen av bestämmelserna i deras helhet sker med största möjliga smidighet. I den mån sakliga skäl föreligger för en positiv bedömning av speciella fall synes heller inte formella hinder böra onödigtvis markeras till förfång för ett förtroendefullt samarbete mellan valutamyndigheterna och företagen. Syftet med revideringen av valutaförordningen inom ramen av de allmänna liberaliseringssträvandena är främst att friställa löpande betalningar med sikte på att göra vårt handelsomgånge med utlandet mera friktionsfritt och befria hithörande transaktioner från onödig omgång.

Det anförda synes förbundet vara av inte oväsentlig betydelse, särskilt för vår export i nuvarande konkurrensläge vilket allmänt bedöms komma att ytterligt hårdna.

Kommerskollegium framhåller, att kommitténs förslag har förtjänster från rättssystematisk synpunkt. Förslaget föranleder inte heller i och för sig några erinringar från de synpunkter kollegium har att beakta. Med hänsyn till att frågan om en fortsatt liberalisering av valutaregleringen inte utretts av kommittén ifrågasätter kollegium emellertid angelägenheten av att nu genomföra de föreslagna författningstekniska ändringarna.

Liknande synpunkter framförs av *Östergötlands och Södermanlands handelskammare*.

Fullmäktige i riksbanken påpekar inledningsvis, att behovet av den föreslagna reformen i någon mån förefaller att kunna ifrågasättas. Fullmäktige anför härom.

Sakligt lär det väl nämligen ha föga betydelse, om den frihet som de löpande betalningarna faktiskt åtnjuter, bestämmes i den ena eller den andra urkunden. Därtill kommer även, att den nuvarande valutaförordningens utformning, vilken må ha vissa författningstekniska brister, dock visat sig förtjänstfull genom sin användbarhet i skilda valutasituationer med skiftande målsättningar. Det kan därför ej vara alldeles utan betänkligheter att rubba denna valutaregleringens författningsmässiga grundval. Den tekniska

granskning, som det remitterade förslaget underkastats på riksbankens valutaavdelning, synes emellertid ge stöd för antagande, att valutaförordningen även efter sådana ändringar som nu föreslås skall kunna utgöra ett tillräckligt författningsstöd för den valutareglering som nu finns och som i överblickbar framtid kan förutses.

På grund av det anförda och då den formellt fastare bestämning av de löpande betalningarnas frihet, som skulle ges genom inskrivandet härav i valutaförordningen, ansetts vara av värde, förklarar sig fullmäktige inte ha någon erinran mot att de löpande betalningarna, på sätt som föreslagits av kommittén, undantas från de allmänna förbuden i valutaförordningen.

Handelskammaren i Gäble uttalar sin tillfredsställelse över att liberaliseringen av de löpande betalningarna inskrivits i författningarna. Handelskammaren påpekar emellertid, att av valutakommitténs uppräknings av de löpande betalningarna inte med önskvärd tydlighet framgår huruvida normala kortfristiga kredittransaktioner i samband med utrikeshandeln i sin helhet omfattas av tillståndsfriheten. Den föreslagna texten ger enligt handelskammarens mening ej heller klart besked, huruvida betalningar med växlar skall anses utgöra sådana löpande transaktioner som får verkställas utan hinder av eljest i valutaförordningen gällande förbud. Enligt handelskammarens mening borde ett uttalande härom ha gjorts, då begreppet löpande betalningar bestämdes.

Handelskammaren kommer härefter in på kommitténs förslag, att betalningarna skall verkställas genom valutabank och på betalningsväg som riksbanken anvisar. Enligt handelskammarens mening bör tiden nu vara mogen för att ge valutaförfattningarna en sådan utformning, att de inte hindrar företagen från att som betalningsinstrument för finansiering av såväl import som export utnyttja checkar dragna på egna bankkonton antingen inom eller utom landet eller från att som betalning sända växlar utan anlitande av valutabank. Likaså bör enligt handelskammarens mening avräkning å kontokurant av löpande betalningar kunna betraktas som en tillåten betalningsväg. De föreslagna förenklade reglerna för betalningar direkt mellan valutainlåningar och valutautlåningar uppfyller, uttalar handelskammaren vidare, i hög grad näringslivets önskemål. I motsats till valutakommittén vill dock handelskammaren föreslå upphävande av förbudet för valutainlåning att ikläda sig skuld till valutautlåning.

I det yttrande, som *Svenska bankföreningen, Sveriges allmänna exportförening, Sveriges grossistförbund, Sveriges industriförbund och Stockholms handelskammare* avgett gemensamt och till vilket *handelskammaren i Göteborg* samt *Sveriges hantverks- och industriorganisation* anslutit sig, uttalas till en början, att kommitténs förslag inte innebär ett uppfyllande av organisationernas önskemål om en utredning med uppgift att underlätta och påskynda valutaregleringens avveckling och med uppmärksamheten särskilt fäst vid vissa bestämmelser i valutaförordningen vilkas avskaffande eller omarbetning var speciellt önskvärd. Vidare erinras om de önske-

mål beträffande frigörelse av kapitalrörelserna, som framförts av organisationerna. Organisationerna avstyrker, att kommitténs promemoria läggs till grund för ändringar i valutaförordningen, och hemställer, att de framlagda förslagen blir föremål för överarbetning och komplettering inom departementet. I yttrandet heter det vidare.

Kommittén har, enligt organisationernas mening, fattat sin uppgift alltför snävt och låtit sina ståndpunktstaganden bindas av alltför restriktiva förutsättningar. Den har sålunda bl a anført, att dess förslag till ändringar i valutaförfattningarna i nuvarande läge borde begränsas till endast de mest angelägna. Vad angår författningsöversynen inskränker sig kommitténs förslag till en formell omredigering av valutaförfattningarna, innebärande att i valutaförordningen delvis inarbetas de dispenser från valutaförordningens förbud, vilka f n återfinns i Riksbankens tryckta meddelanden angående valutaförordningens tillämpning och i Riksbankens stencilerade cirkulär till affärsbankerna rörande valutaregleringen.

Kommitténs förslag innebär däremot icke på någon punkt en verklig lättnad i själva regleringen eller förenklingar i kontrollförfarandet, ej heller något friliggande av sådana betalningsvägar, som f n är stängda eller, till följd av att dispens lämnas endast på särskild ansökan, alltför otillgängliga för att vara praktikabla.

I yttrandet framförs kritik mot en rad särskilda punkter i kommitténs promemoria. Sålunda heter det beträffande de löpande betalningarnas frihet, att den av kommittén föreslagna gränsdragningen i fråga om de nuvarande dispenser som bör inarbetas i valutaförordningen synes godtycklig. Samtidigt anförs att, ehuru kommittén eftersträvat att valutaförordningens text skall ge fullt uttryck åt de löpande betalningarnas frihet, så inte blivit fallet. Härom anförs vidare.

a) Det framgår exempelvis icke av författningstexten, att in- och utförsel av växlar — vilka är att anse som betalningsmedel — i den löpande betalningstrafiken är tillåten, medan däremot fordringsbevisen i in- och utförselhänseende blivit föremål för kommitténs särskilda uppmärksamhet, ehuru de praktiskt taget saknar betydelse för de löpande betalningarnas del.

b) Den föreslagna definitionen av begreppet löpande betalningar är alltför ofullständig. Den bör i vart fall omfatta normala kortfristiga bank- och kredittransaktioner i samband med utrikeshandel.

I fråga om betalningsvägarna påpekas i yttrandet, att huvudparten av utlandstransaktionerna även utan föreskrift om betalningsväg skulle komma att förmedlas av valutabank. Valutaregleringen bör emellertid, enligt organisationernas mening, inte hindra enskilda företag från att verkställa löpande betalningar med check, dragen på eget bankkonto i Sverige eller utomlands, eller från att ta emot betalning på motsvarande sätt. Vidare bör alltjämt föreliggande hinder mot att, på samma differentierande sätt som före valutaregleringens införande, utnyttja växlar såsom instrument för finansiering av import och export avskaffas. Slutligen bör, likaledes enligt remissinstansernas mening, klargöras, att beräkning av löpande betalningar i kontokurantförhållanden är en tillåten betalningsväg.

Beträffande kontrollen över de löpande betalningarna anförs organisatio-

nerna, att kommittén inte i något hänseende tagit upp till prövning i vilken omfattning den nuvarande kontrollen över betalningstrafiken är erforderlig och om inte andra för näringslivet och allmänheten mindre besvärande kontrollformer kunde tänkas.

Även i fråga om betalningar direkt mellan valutainlämning och valutautlämning gör organisationerna vissa erinringar mot kommitténs förslag.

a) De undantag från de generella förbuden att verkställa resp mottaga betalning, som kommittén föreslår beträffande betalningar i Sverige mellan valutainlämning och valutautlämning, motsvarar i huvudsak innehållet i nu gällande av Riksbanken meddelade generella dispenser. Valutaförordningen bör emellertid på denna punkt mera fullständigt än kommittén föreslagit återspegla den frihet, som i detta hänseende gäller enligt av Riksbanken meddelade generella dispenser. En avsevärd förenkling av författningstextens utformning synes också möjlig.

b) Det är tveksamt, huruvida något uttryckligt undantag avseende sådana betalningar utomlands, som avses i den föreslagna 10 a § 3 och 5, bör meddelas, eftersom det ändock måste vara självklart, att dessa liksom hittills kan företagas. Ett uttryckligt undantag i valutaförordningen i detta hänseende kunde uppfattas som ett belägg för att de grundläggande betalningsförbuden i princip skulle äga en sakligt omotiverad alltomfattande innebörd.

c) Det generella förbudet att mottaga betalning — vilket kommittén givit en mycket vidsträckt, ej invändningsfri tolkning — bör helt kunna avskaffas.

I yttrandet framhålles slutligen, att förbudet för valutainlämning att ikläda sig skuld till valutautlämning bör kunna upphävas samt att bestämmelserna i 10 § valutaförordningen om förbud mot betalningsförskjutningar och viss prissättning bör upphävas eller i varje fall omarbetas.

Till valutahandel berättigade institutioner

Kommitténs förslag i denna del har av flertalet remissinstanser tillstyrkts eller lämnats utan erinran. I en rad yttranden har förslaget emellertid avstyrkts. Några remissinstanser har ansett, att den här berörda frågan bör behandlas i samband med en avvägning av de olika kreditinstitutens arbetsuppgifter eller att resultatet av den i detta syfte tillsatta kreditinstitututredningen bör avvaktas. En remissinstans har avstyrkt med motiveringen att det finns en statlig affärsbank. Kritik har även riktats mot förslaget under hänvisning till sparbankernas intresse i sammanhanget.

Generalpoststyrelsen framhåller, att ett förverkligande av förslaget enligt styrelsens uppfattning skulle i flera avseenden innebära en rationalisering av postgirots utlandsrörelse. Styrelsen fortsätter.

I egenskap av valutabank kommer postbanken sålunda att kunna inleda ett direkt samarbete med lämpliga banker i andra länder. Därigenom erhåller det svenska postgirot möjlighet att exempelvis för betalningar i resp. land disponera postverkets fordringar hos utländska postförvaltningar. Vid

nu rådande förhållanden måste utländska tillgodohavanden tagas hem och säljas till svensk affärsbank, varifrån de vid behov återköpes, ofta praktiskt taget omedelbart. Postbankens formella ställning som valutabank skulle även undanröja vissa svårigheter som yppat sig i betalningstrafiken och vid förhandlingar med utländska postförvaltningar genom att postbanken inte varit upptagen på den förteckning över godkända valutabanker, som Sveriges Riksbank publicerat och tillställt utländska centralbanker.

Styrelsen uttalar slutligen, att postbankens förordnande såsom valutabank inte kan betraktas som en utvidgning av bankens verksamhetsområde utan som en förutsättning för att en redan sedan gammalt existerande verksamhetsgren, nämligen postgirots utlandsrörelse, skall kunna bedrivas på ett rationellare sätt än hittills. Postgirots utlandsrörelse kommer därigenom, enligt styrelsens mening, att bli ett effektivare led i den internationella postgirotörrelsen.

Fullmäktige i riksbanken tillstyrker, att postbanken får möjlighet att i egenskap av valutabank driva fullständig valutahandel.

Även *fullmäktige i riksgäldskontoret* finner fullgoda skäl tala för att vidga postverkets möjligheter att delta i valutahandeln.

Kommerskollegium finner i likhet med kommittén, att det från valutamässiga synpunkter inte kan möta några betänkligheter mot att vidga riksbankens möjligheter att lämna tillstånd till drivande av valutahandel. Frågan om postbankens målsättning i stort samt om dess ställning och uppgifter i relation till övriga kreditinstitut skall emellertid, fortsätter kollegium, enligt direktiven för 1962 års kreditinstitututredning prövas av denna utredning. Från synpunkten av valutareglernas handhavande kan det knappast göras gällande, att det vore olägligt att avvakta resultatet av kreditinstitututredningens arbete. Enligt kollegiets mening föreligger därför skäl att så sker, innan man tar slutlig ställning till frågan om postbankens ställning som valutabank.

I det av *Svenska bankföreningen, Sveriges allmänna exportförening, Sveriges grossistförbund, Sveriges industriförbund* och *Stockholms handelskammare* gemensamt avgivna yttrandet, till vilket *handelskammaren i Göteborg* samt *Sveriges hantverks- och industriorganisation* såsom redan nämnts anslutit sig, framhålles, att en utvidgning av riksbankens möjligheter att lämna tillstånd till drivande av valutahandel visserligen inte behöver möta några betänkligheter från rent valutamässiga synpunkter men att frågan härom bör behandlas i samband med en diskussion rörande kreditinstitutens arbetsuppgifter i allmänhet. Då frågan om kreditinstitutens verksamhetsfält för närvarande är föremål för utredning i 1962 års kreditinstitututredning, avstyrker organisationerna, att någon ändring av 2 § valutatalagen och 2 § valutaförordningen nu sker.

Skånes handelskammare ansluter sig till den mening, som framförts av ledamoten Strömberg. Handelskammaren anser också, att ett ställningstagande till denna speciella fråga i detta sammanhang skulle föregripa utredningen rörande gränsdragningen mellan olika kreditinstituts verksamhets-

områden. Handelskammaren hemställer därför, att frågans avgörande uppskjuts tills resultatet av denna utredning föreligger.

Liknande synpunkter framför *handelskammaren för Örebro och Västmanlands län* liksom *handelskammaren i Gävle*. Sistnämnda handelskammare framhåller dock, att den inte har några principiella invändningar mot förslaget.

Handelskammaren i Norrbottens och Västerbottens län kan inte finna, att postbanken framfört vägande skäl för att erhålla bemyndigande som valutabank. Enligt handelskammarens mening talar också förefintligheten av en statlig affärsbank mot att postbanken skulle antas som valutabank.

Svenska sparbanksföreningen slutligen anser att allvarliga erinringar måste göras mot det förhållandet, att kommittémajoriteten föreslår rätt för riksbanken att lämna postbanken bemyndigande som valutabank, medan man däremot inte i sammanhanget diskuterat förutsättningarna för att ge sparbankerna — eller åtminstone de större av dem — ökade möjligheter att genomföra begränsade valutaaffärer i samarbete med sparbankernas egen affärsbank, Sparbankernas bank. Föreningen anför vidare.

Sparbankerna har för närvarande inte tillräckliga möjligheter att tillgodose sina kunders berättigade krav på en god utlandsservice, trots att det här är fråga om enklare valutaaffärer. Sålunda kan sparbankerna t. ex. inte ens i begränsad utsträckning utställa utländska bankcheckar. Sparbankernas Bank har tidigare under hand till riksbanken framfört förslag, att sparbankerna under vissa förutsättningar skulle få dylik rätt, men dessa förslag har avvisats under hänvisning till att gällande valutaförordning inte medgäve deras genomförande. Det kan vidare nämnas, att sparbankerna inte annat än som ombud för Sparbankernas Bank kan handla med utländska sedlar.

De hinder som sålunda föreligger för sparbankerna innebär avsevärda praktiska problem, eftersom sparbankernas verksamhet på detta område har en betydande och starkt växande omfattning. Under år 1961 köpte 56 000 personer resevaluta i sparbankerna till ett sammanlagt belopp av 18 miljoner kronor. Motsvarande siffror för 1962 kan beräknas till 75 000 personer och 25 miljoner kronor.

Enligt föreningens mening har övertygande skäl inte framlagts för att en utvidgning av postbankens utlandsrörelse är av sådan angelägenhetsgrad, att valutalagen därför måste ändras utan att sparbankernas ställning i detta sammanhang diskuteras. Förslaget att inränga postbanken bland valutabankerna måste, framhåller föreningen vidare, även ses mot bakgrund av andra aspekter än valutapolitiska. Frågan sammanhänger enligt föreningens uppfattning med det vidare spørsmålet om postbankens ställning och uppgifter i relation till övriga kreditinstitut, ett spørsmål som den nyligen tillsatta kommittén för utredning rörande gränsdragningen mellan de olika kreditinstituten har att behandla. Skulle det ändå anses erforderligt att ta ställning till förslaget att göra postbanken till valutabank, innan resultatet av denna utredning föreligger, synes det dock föreningen uppenbart, att detta — med hänsyn till att det är en fråga som berör konkurrensförhållan-

dena mellan instituten — inte bör ske utan att spörsmålet om sparbankernas rättigheter på valutaområdet först förutsättningslöst utretts. Föreningen hemställer på grund av det anförda, att en sådan utredning kommer till stånd innan proposition om ny valutaförordning och ändring av valutalagen avges.

Valutaförordningens förverkandebestämmelser

I den mån förslaget i denna del berörts av remissinstanserna har det i allmänhet tillstyrkts eller lämnats utan erinran. I det gemensamma yttrandet från *Svenska bankföreningen*, *Sveriges allmänna exportförening*, *Sveriges grossistförbund*, *Sveriges industriförbund* och *Stockholms handelskammare*, i vilket som nämnts *handelskammaren i Göteborg* samt *Sveriges hantverks- och industriorganisation* instämt, uttalas dock att förslaget, ehuru det innebär vissa förbättringar i jämförelse med nuvarande regler, inte synes tillräckligt beakta specialstraffrättsutredningens rekommendationer i SOU 1960: 28, s. 162. Vidare bör straff- och förverkandepåföljden enligt organisationernas mening modifieras med hänsyn till att överträdelse av valutaförordningen i samband med löpande betalning numera blir att anse som endast en ordningsförseelse.

Frågan om en analys av verkningarna av att valutaregleringen avskaffas eller väsentligen uppmjukas

Såsom inledningsvis nämnts, har kommittén — under hänvisning till att frågan måste bli beroende av resultatet av de europeiska integrationssträvandena — tills vidare inte fullföljt sitt uppdrag i denna del. Kommitténs ståndpunkt i denna fråga har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av flertalet remissinstanser. I några fall har emellertid kritik riktats mot kommitténs ståndpunkt.

Kommerskollegium menar sålunda, att de anförda skälen mot en utredning i denna del inte är övertygande. Enligt kollegiets uppfattning är det både möjligt och önskvärt att konsekvenserna i olika hänseenden — under antagande av skilda förutsättningar i marknadsfrågan — av ytterligare lättnader i regleringen utredes utan att man väntar till dess förhandlingsresultat kan skönjas.

Handelskammaren i Göteborg anser, att en viss liberalisering av kapitalrörelserna borde kunna ske oavsett utgången av förhandlingarna om vårt lands anslutning till europamarknaden. Liknande synpunkter har framförts av *Skånes handelskammare* samt *Smålands och Blekinge handelskammare*. *Handelskammaren i Gävle* anser, att kommittén borde ha prövat frågan om en åtminstone partiell uppmjukning av förbudet mot kapitalbetalningar.

I det av *Svenska bankföreningen* m. fl. organisationer gemensamt avgivna yttrandet slutligen framhålls, att en associering till EEC i den av Sverige eftersträfvade omfattningen visserligen skulle innebära krav på en anpass-

ning av våra regler till dem som gäller inom EEC-länderna. Det skulle emellertid enligt organisationernas mening inte därför kunna göras gällande, att åtgärder för en vidgad liberalisering ej skulle vara påkallade om vårt lands associering till EEC endast blev av ringa omfattning eller om förhandlingarna helt skulle misslyckas. Organisationerna menar vidare att det, oavsett hur förhandlingarna med EEC utfaller, för vårt land synes vara motiverat att som riktpunkt för kapitalrörelsernas liberalisering välja förhållandena inom EEC. Enligt vad dessa remissinstanser vidare anför får frågan om en liberalisering av kapitalrörelserna inte begränsas till spørgsmålet om vårt lands förhandlingar med EEC. Frågan har, anser organisationerna, en annan och större räckvidd. Organisationerna finner det därför angeläget, att en verklig omprövning av den svenska valutapolitiken snarast kommer till stånd.

VI. Departementschefen

Allmänna synpunkter på valutaregleringen och frågan om dess förlängning

Såsom framgår av den inledningsvis lämnade redogörelsen för valutaregleringen, utgörs dess författningsmässiga grundval av 1939 års valutalag, vilken gäller tills vidare. Valutalagen är emellertid endast en fullmaktslag, som ger Kungl. Maj:t befogenhet att under vissa i lagen angivna betingelser utfärda valutareglrande bestämmelser inom ramen för vissa likaledes i lagen angivna gränser. Under fredsförhållanden får sådant förordnande om valutareglering i huvudsak ges endast med riksdagens samtycke och för en tid av högst ett år i sänder. När riksdagens samtycke till valutareglering inhämtas, skall endigt valutalagen samtidigt de valutareglrande bestämmelser, som Kungl. Maj:t ämnar utfärda med stöd av den begärda fullmakten, föreläggas riksdagen. Sedan år 1959 finns dessa bestämmelser i den gällande valutaförordningen. Dess giltighetstid har förlängts med ett år i sänder samtidigt med att riksdagens samtycke till valutareglering lämnats för motsvarande tid.

Förordnande om valutareglering har med riksdagens samtycke senast meddelats för tiden den 1 juli 1962—den 30 juni 1963. Valutaförordningen äger för närvarande likaledes giltighet för denna tid. Fortsatt valutareglering för tiden till och med den 30 juni 1964 har nu föreslagits av riksbanksfullmäktige. Genom förslag av den år 1960 tillsatta valutakommittén, som haft i uppgift att överse valutaregleringens formella utformning, har samtidigt åtskilliga frågor i detta hänseende aktualiserats.

I andra fall än vid krig eller krigsfara förutsätter förordnande om valutareglering enligt § 1 valutalagen, att sådana regler finnes erforderliga för uppnående av det mål som uppställts för riksbankens penningpolitiska verksamhet eller eljest med hänsyn till rikets betalningsförhållanden med utlandet. Valutaregleringen får således ses som ett ekonomisk-politiskt instru-

ment i den uppsättning av sådana medel, som står samhället till buds för uppnående av de allmänt omfattade målsättningarna för den ekonomiska politiken. Frågan om behovet av en fortsatt valutareglering måste därför bedömas utifrån möjligheterna att med avstående av detta medel föra en effektiv och ändamålsenlig politik.

Innan jag behandlar den svenska valutaregleringens roll i den ekonomiska politiken, vill jag betona, att för väsentliga delar av det stora fält som de löpande betalningarna och kapitalrörelserna utgör praxis rörande regleringens tillämpning är mycket liberal. Sålunda är de löpande betalningarna i princip helt fria. I fråga om kapitalrörelserna gäller, att ansökningar om direkta investeringar i utlandet beviljats nästan undantagslöst under de senaste åren. Förhållandet har varit praktiskt taget detsamma beträffande utländska ansökningar om direkta investeringar i Sverige. Tillstånd till omfattande upplåning i utlandet har vidare beviljats för fartygsbyggen och för finansiering av svenska investeringar i utlandet liksom utländska dotterbolag i Sverige m. m.

Jag saknar anledning att här närmare diskutera den konjunkturpolitik, som under senare år bedrivits i vårt land. Det kan i detta sammanhang räcka med att påminna om att en viktig förutsättning för de jämförelsevis gynnsamma resultaten av denna politik varit förekomsten och användningen av en bred skala av ekonomisk-politiska medel. Detta förhållande har också i internationella sammanhang framhållits som en väsentlig förklaring till att de konjunkturutjämnande åtgärderna varit så framgångsrika i Sverige.

Möjligheterna att föra en aktiv politik, som syftar till jämnt och snabbt framåtskridande och full sysselsättning, har i hög grad förbättrats av att vi sedan 1950-talets början undgått störningar i betalningsbalansen. Detta förhållande är emellertid självfallet inte oberoende av det sätt, på vilket den ekonomiska politiken i vidaste mening handhåfts. Den förda finans- och penningpolitiken i förening med en aktiv arbetsmarknadspolitik har starkt medverkat till sådana betingelser för vårt näringsliv, att en stadigt stegrad export kunnat finansiera en genomsnittlig årlig ökning av tillförseln av varor och tjänster från andra länder om mer än 8 procent sedan början av 1950-talet. I fråga om kapitalrörelserna har förändringarna under denna period varit måttliga. Det faktum att man inte i fråga om dessa transaktioner såsom i ett flertal andra länder tvingats registrera stora, jämviktsstörande förskjutningar får åtminstone delvis tillskrivas användningen av valutaregleringen.

I den undersökning av valutaregleringen och målen för den ekonomiska politiken, som är fogad till valutakommitténs promemoria, diskuteras konsekvenserna av ett upphävande av valutaregleringen i fråga om kapitalrörelserna. Det framhålls däri, att vid givna målsättningar för den ekonomiska politiken väsentliga svårigheter skulle kunna bli följden av en sådan åtgärd. Sålunda skulle möjligheterna att föra en effektiv penningpolitik — och därmed en ändamålsenligt utformad allmän stabiliseringspolitik — begränsas genom kapitalrörelsernas effekt på den interna likviditeten. Vidare

skulle kapitalrörelserna kunna få sådan omfattning och karaktär, att valutatillgångarna sjönk under den nivå som betraktades som ett oundgängligt minimum. Den politik, som i ett sådant läge krävdes för att stärka valutatillgångarna, skulle då kunna komma i konflikt med den, som fordrades för att uppnå t. ex. målsättningen full sysselsättning.

Utvecklingen på det internationella betalningsområdet har under de senaste åren givit exempel på de svårigheter för uppnåendet av ett lands ekonomisk-politiska målsättningar, som kan uppkomma till följd av frihet för — i första hand de korta — kapitalrörelserna. I Västtyskland inriktades den ekonomiska politiken 1959—1961 på att moderera den kraftiga efterfrågeexpansionen. Den åtstramning av kreditmarknaden, som utgjorde ett viktigt led i denna politik, motverkades emellertid samtidigt till inte oväsentlig del av det likviditetstillskott, som erhöles genom det av — relativt sett — höga räntesatser stimulerade kapitalflödet till Västtyskland. Denna kapitalström fick därtill en markerat ogynnsam effekt på betalningsrelationerna mellan de större industristaterna genom att den skärpte ojämnheten i fördelningen av den internationella likviditeten. De rådande förhållandena i Förenta staterna, som karakteriseras av outnyttjad kapacitet och svårigheter att utan balansrubbande kapitalutflöde driva en expansionistisk ekonomisk politik i syfte att nedbringa arbetslösheten, utgör ett annat exempel på att de fria kapitalströmmarna kan begränsa den interna ekonomisk-politiska rörelsefriheten.

I frånvaro av valutaregleringen skulle enligt min uppfattning en inte o betydlig kapitalimport till Sverige ha kunnat äga rum under den senaste högkonjunkturen, då den svenska räntenivån liksom avkastningen av aktier och realinvesteringar låg på en relativt hög nivå. En sådan utveckling skulle ha påtagligt försvårat stabiliseringssträvandena. Det kan här också nämnas att under perioder, då de internationella valutamarknaderna präglats av stor oro, t. ex. efter apprecieringen av de tyska och nederländska valutorna våren 1961, motsvarande utveckling i Sverige var lugn, vilket till stor del torde kunna tillskrivas valutaregleringens inverkan. Detsamma gäller börsutvecklingen i vårt land, som knappast påverkades av de kraftiga kursfallen på de viktigaste utländska fondbörserna i maj förra året.

Det är i belysning av dessa förhållanden man får se den svenska valutaregleringen. Den är således inget utslag av en onödig regleringsiver utan utgör ett viktigt instrument för en ekonomisk politik, om vars målsättningar det i stort sett råder allmän enighet. Vissa organisationer inom näringslivet har i sitt yttrande över valutakommitténs betänkande anfört, att en vidgad liberalisering av kapitalrörelserna är nödvändig om inte förutsättningarna för svensk företagsamhet skall allvarligt försämrats. Jag betraktar denna ståndpunkt som väsentligt överdriven. Det kan här åter erinras om att för stora avsnitt av kapitalöverföringarna praxis numera är mycket liberal. Detta gäller, som jag tidigare nämnt, främst de direkta investeringarna, vilka ju vanligen är av långsiktig och stabil natur och direkt påverkar de svenska företagens ställning på exportmarknaden. Ansökningar om tillstånd till

sådana investeringar i utlandet beviljades under år 1962 till ett belopp av 430 miljoner kronor. Tillstånden till direkta investeringar i Sverige uppgick samtidigt till 322 miljoner kronor. Svenska företag gavs under 1962 möjlighet att ta upp lån utomlands till ett belopp av 616 miljoner kronor. I fråga om värdepappershandeln är emellertid förhållandena annorlunda. Den har åtminstone delvis en klart kortfristig och spekulativ karaktär. Dess frigörande skulle därför enligt min mening — och i anslutning till vad som nu anförts — kunna menligt påverka möjligheterna att bedriva en rationell ekonomisk politik. Det bör också framhållas, att en vidare liberalisering av kapitalrörelserna — vid oförändrad ambitionsnivå i fråga om målsättningarna för den ekonomiska politiken — skulle kunna medföra en ökad belastning av andra ekonomisk-politiska instrument, kanske främst de finanspolitiska.

En bibehållen valutareglering, som i tillämpningen anpassas till utvecklingens krav, är inte uttryck för någon negativ attityd till det internationella samarbetet på valutaområdet. Detta framgår också tydligt av den aktiva roll, som Sverige spelar i hithörande frågor inom såväl OECD som valutafonden.

De argument, som jag här anfört för valutaregleringens bibehållande, gäller i första hand i en situation, som i huvudsak karakteriseras av dagens förhållanden i fråga om ekonomisk integration länderna emellan. I den mån påtagliga förändringar skulle komma till stånd i dessa avseenden kan det bli nödvändigt att ånyo pröva denna fråga. Det aktuella läget beträffande den ekonomiska integrationen i Europa är emellertid inte sådant, att det föreligger tillräckligt starka skäl för att avstå från valutaregleringen som ett bidragande medel för att realisera den ekonomiska politikens målsättningar.

Giltighetstiden för det nu löpande förordnandet om valutareglering utgår, såsom jag redan nämnt, den 30 juni detta år. Med hänsyn till vad jag nu anfört bör enligt min mening riksdagens samtycke till förordnande om fortsatt valutareglering inhämtas. Liksom hittills bör förordnandet gälla för ett år. Såsom riksbanksfullmäktige föreslagit, bör det avse samma stadganden i valutalagen som för närvarande.

Valutaregleringens författningsmässiga utformning m. m.

De valutareglrande föreskrifter, som enligt valutalagen förelagts riksdagen i samband med att dess samtycke till förordnande om valutareglering inhämtats, finns, såsom jag redan nämnt, i 1959 års valutaförordning, vilken senast förlängts att gälla för samma tid som det nuvarande förordnandet om valutareglering avser, d. v. s. till och med den 30 juni detta år. Valutaförordningen synes böra ges fortsatt giltighet för samma tid som den, för vilken nytt förordnande om valutareglering nu förordats, alltså tiden den 1 juli 1963 —den 30 juni 1964.

Under år 1962 har emellertid valutakommittén lagt fram förslag till väsentliga ändringar i valutaförordningen och även till en mindre ändring i valutalagen. Dessa förslag har därefter varit föremål för remissbehandling. I samband med att förlängd valutareglering nu föreslås vill jag behandla

frågan om de ändringar i den författningsmässiga utformningen av denna reglering, som föranleds av valutakommitténs förslag.

Valutaförordningen är uppbyggd med en serie allmänt hållna förbud mot olika valutadispositioner. Såsom framgår av det föregående, är detta emellertid endast den yttre, formella ramen för valutaregleringen. Inom denna ram har riksbanken, såsom förutsätts i förordningen, genom sin dispensgivning medgett långt gående friheter till valutadispositioner — exempelvis löpande betalningar — så att inskränkningarna i rätten att förfoga över valutor numera reellt i huvudsak tar sikte endast på vissa kapitaltransaktioner.

Valutaförordningen föreskriver till en början, att all växling mellan utländsk och svensk valuta skall ske under riksbankens kontroll. Riksbanken äger emellertid enligt förordningen meddela affärsbank tillstånd att för egen eller riksbankens räkning driva handel med utländska betalningsmedel och utländska fordringar. Sådan bank kallas i förordningen liksom i valutalagens motsvarande grundregel valutabank. Bemyndigande som valutabank ges genom särskilda kontrakt mellan riksbanken och de särskilda bankerna. Samtliga affärsbanker har antagits till valutabanker med undantag av Jordbrukets Bank, som inte ansökt därom. Riksbanken kan vidare bemyndiga postverket att driva den handel med utländska betalningsmedel, som fordras för verkets rörelse med postanvisningar och postgiro. Slutligen kan särskilda tillstånd beviljas bank eller annan att driva handel med resevaluta.

Valutaförordningen upptar därefter en rad förbud mot att utan riksbankens tillstånd vidta valutadisponerande åtgärder.

Till en början meddelas principiella förbud mot ut- och införsel av betalningsmedel och andra värden, som berörs av valutaregleringen. Sålunda råder förbud mot att utan riksbankens tillstånd ut- eller införa betalningsmedel eller fordringsbevis av presentationspappers karaktär. Vidare råder förbud mot såväl ut- som införsel av värdepapper utan riksbankens tillstånd, i fråga om införsel dock endast i den mån värdepapperen inte införs genom översändande till riksbanken eller valutabank. I detta sammanhang stadgas också förbud mot betalningar mellan den som är bosatt i Sverige (valutainlämning) och den som är bosatt utomlands (valutautlämning). Förbud gäller också för valutainlämning att ikläda sig skuld till valutautlämning, såvida det inte är fråga om ingående av köpeavtal på villkor som allmänt tillämpas inom branschen eller om därmed jämförliga åtgärder.

Vidare stadgas i valutaförordningen förbud för här i riket bosatt innehavare av utländska betalningsmedel och utländska banktillgodohavanden att utan riksbankens tillstånd förfoga över sitt innehav av sådana tillgångar, så att detta innehav minskas. Undantag från förbudet gäller dock vid avyttring till riksbanken, valutabank eller försäljningsställe för resevaluta. Ett motsvarande förfogandeförbud gäller också i fråga om andra utländska fordringar än banktillgodohavanden liksom beträffande utländska värdepapper. Slutligen stadgas förbud för valutainlämning att utan stöd av handelsbruk ge anstånd med betalning till eller från utlandet, att uppskjuta sådan betalning eller att avtala om ovanliga betalningsmedel. Inte heller får valutainlämning

och valutautlåning med gemensamt ekonomiskt intresse kringgå valutareglernas bestämmelser genom att köpa eller sälja till varandra till annat pris än det, som i allmänhet gäller, eller genom att vidta andra liknande åtgärder.

Av den nu lämnade redogörelsen framgår, att valutaförordningens förbud är synnerligen långtgående. Formellt gäller de även alla sådana förbindelserna mellan Sverige och utlandet nödvändiga transaktioner, som dagligen måste i stort antal ske inom såväl affärlivet som andra områden. För att möjliggöra dessa betalningar mellan Sverige och utlandet har därför riksbanken fått, med stöd av valutaförordningens bestämmelser, medge omfattande undantag från de olika förbuden. Dessa undantag har i regel medgetts i form av generella dispenser, dels för allmänheten, varvid dispensererna publiceras i en av riksbanken utgiven skrift »Valutareglerna», dels till valutabankerna i form av cirkulär, vari ges bemyndigande att utföra vissa transaktioner. I sistnämnda hänseende har riksbanken framför allt generellt medgivit, att valutabank får fritt utföra alla löpande betalningar mellan Sverige och utlandet under förutsättning att reglerna om betalningsvägar iakttas. Detta villkor betyder t. ex. att betalning till Sverige från betalningsskyldig inom det konvertibla valutaområdet skall ske i konvertibel valuta, liksom betalning från Sverige till mottagare i land, med vilket Sverige har bilaterala betalningsförbindelser, skall ske enligt de särskilda bestämmelser som gäller för betalningar med sådant land eller, med andra ord, i kronor till ett s. k. bilateralt konto. I fråga om betalningar till utlandet har riksbanken särskilt framhållit vikten av att betalningarna skall te sig skäligen med hänsyn till ändamålet.

Valutabankerna skall enligt riksbankens direktiv även se till, att betalningarna inte i realiteten är kapitalbetalningar. Vissa generella dispenser har dock lämnats i fråga om kapitalbetalningar. Sålunda får till utlandet utföras bland annat arvslott i Sverige under vissa förutsättningar samt utlåningsbesparingar av arbetsinkomster i Sverige. Till Sverige får genom valutabank införas bland annat arv. Jag vill i detta sammanhang än en gång erinra om att riksbanken utöver de generella dispensererna i praxis nästan undantagslöst medger s. k. direkta investeringar såväl från Sverige i utlandet som i motsatt riktning och likaledes medger svensk upplåning i utlandet.

Bland de dispenser, som i skriften »Valutareglerna» lämnats allmänheten, kan nämnas vissa undantag från förbudet att ut- och införa betalningsmedel. Det gäller här dels växlar samt vissa checkar och fordringsbevis, dels vissa maximibelopp. Andra betydelsefulla dispenser är de, som lämnats i fråga om betalningar inom Sverige mellan valutainlåningar och valutautlåningar. De viktigaste betalningarna av detta slag har undantagits från betalningsförbudet. Sålunda får t. ex. betalning i svenskt mynt ske till valutautlåning eller till förmån för sådan person såsom ersättning för arbetsprestation, som valutautlåningen efter ankomsten till Sverige utfört åt den betalningsskyldige. Från valutautlåning, som vistas i Sverige, får valutainlåning ta emot betalning för t. ex. kostnader för uppehälle.

En viktig del av riksbankens dispenser är sådana, som lämnats på grund av att Sverige biträtt olika internationella överenskommelser på valutaområdet. Sålunda har Sverige genom sitt medlemskap i valutafonden och OECD förbundit sig att tillåta löpande betalningar. I förhållande till OECD har Sverige dessutom åtagit sig att tillåta kapitalbetalningar i vissa fall.

Sedan frågan om en allmän utredning rörande valutaregleringen tagits upp av bankoutskottet vid 1960 års riksdag, tillsatte jag samma år den redan omnämnda utredning, som antog namnet valutakommittén. I utredningsdirektiven framhöll jag bland annat, att utredningen borde överväga i vad mån valutaförordningens bestämmelser om löpande betalningar kunde bättre anpassas efter den liberala valutareglering som numera upprätthålls. Utredningen borde också pröva, om reglerna för betalningar i Sverige mellan valutainlåningar och valutautlåningar som vistas här kunde förenklas. Vidare borde utredningen granska valutaförordningens förverkanderegler. Jag förutsatte i direktiven, att behov förelåg av en fortsatt reglering i fråga om kapitalbetalningar men att utredningen borde vara oförhindrad att även analysera verkningarna, under olika förutsättningar, av att valutaregleringen helt avskaffades eller väsentligen uppmjukades.

Uppdraget att genomföra en författningsrevision har kommittén slutfört genom att framlägga förslag till vissa ändringar i och tillägg till valutalagen och valutaförordningen. Den av kommittén påbörjade analysen av verkningarna av ett avskaffande eller en uppmjukning av valutaregleringen har kommittén däremot inte ansett sig kunna fullgöra. Kommittén har nämligen under arbetets gång funnit, att det blivande resultatet — i den ena eller den andra riktningen — av överläggningar mellan Sverige och EEC om svensk associering till den gemensamma marknaden måste bli av så väsentlig betydelse, då det gäller att analysera och ta ställning till valutaregleringens betydelse för den svenska ekonomin, att det ter sig skäligen meningslöst att göra ett sådant ställningstagande, så länge frågan om associering står öppen. Kommittén har därför i denna del inskränkt sig till att framlägga en på uppdrag av kommittén upprättad promemoria om valutaregleringen och målen för den ekonomiska politiken.

I det läge, som för närvarande råder i fråga om den ekonomiska integrationen i Europa, synes en vidare analys av verkningarna av ett avskaffande eller en uppmjukning av valutaregleringen kunna anstå tills vidare. Där emot bör den författningsöversyn, som valutakommittén förordat och flertalet remissinstanser tillstyrkt, ske nu. Jag vill samtidigt erinra om att kommitténs uppdrag inte innefattat att pröva den närmare utformning av valutaregleringen, som ankommer på riksbanken, och i huvudsak inte heller att ompröva reglerna för kapitalrörelserna. Dessa frågor torde således i stort sett lämnas å sido i detta sammanhang.

Betalningsvägar och löpande betalningar

En anpassning av valutaförordningen efter rådande praxis i fråga om löpande betalningar kompliceras, såsom valutakommittén funnit, i två hänseenden. För det första måste möjlighet ges att övervaka de betalningar, som utförs såsom löpande, så att inte kapitalbetalningar, vilka skall vara reglerade, utförs under sken av att vara löpande. För det andra måste viss kontroll upprätthållas med hänsyn till de bilaterala betalningsförbindelserna. Utan sådan kontroll kan man inte föreskriva att löpande betalningar till och från visst land, med vilket Sverige upprätthåller dylika betalningsförbindelser, skall ske i enlighet med det betalningsavtal Sverige ingått med detta land.

Valutakommittén har stannat för en lösning, som innebär att det principiella förbudet mot alla betalningar bibehålls men att undantag görs för löpande betalningar. Detta undantag bör enligt kommitténs mening så nära som möjligt anknyta till de internationella förpliktelser Sverige åtagit sig i fråga om liberalisering av löpande betalningar. Kommittén har därvid ansett lämpligast att anknyta till den i princip fullständiga uppräkningslista av olika till löpande betalningar hänförliga transaktioner, som finns i OECD:s stadga för frigörelse av löpande osynliga betalningar. Bestämmelser om vad som enligt valutaförordningen skall anses som löpande betalningar bör enligt kommittén med hänsyn till sin omfattning inte tas in i själva förordningen utan i en till denna hörande särskild anvisning. Vid utformningen av denna anvisning har kommittén sökt göra en sammanfattning av den uppräkningslista, som finns i OECD-stadgan, med tillägg av direkta export- och importbetalningar. Närmare föreskrifter om vad som är att hänföra till löpande betalningar skall utfärdas av riksbanken.

För att otillåtna kapitalbetalningar inte skall ske under sken av att vara löpande har kommittén föreslagit, att endast löpande betalningar genom valutabank skall kunna göras utan hinder av valutaförordningens principiella förbud. Med hänsyn till de bilaterala betalningsavtalen skall som en ytterligare förutsättning för friställande av de löpande betalningarna gälla, att de sker på betalningsväg som anvisats av riksbanken.

Kommitténs förslag i denna del innebär, såsom förutsatts i direktiven, i stort sett en anpassning av valutaförordningens regler till riksbankens nuvarande praxis i fråga om de löpande betalningarna. Dessa är nämligen, såsom nämnts i det föregående, genom dispenser i princip undantagna från förbuden i valutaförordningen.

Förslaget har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av flertalet remissinstanser men har även väckt kritik, främst från vissa organisationer inom näringslivet. Kritiken vänder sig närmast mot att kommitténs förslag endast innebär en kodifiering av gällande praxis men inte några sakliga ändringar i liberaliserande riktning. Sålunda bör enligt organisationerna in- och utförelse av växlar i den löpande betalningstrafiken vara tillåten. Vidare

bör, framhålles det, begreppet löpande betalning omfatta även normala kortfristiga bank- och kredittransaktioner i samband med utrikeshandel. Även i övrigt bör enligt organisationernas mening den av kommittén föreslagna exemplifieringen av löpande betalningar utökas på flera punkter. Organisationerna menar också att det bör vara tillåtet att verkställa löpande betalningar med check, dragen på eget bankkonto i Sverige eller i utlandet, och att mottaga betalning på motsvarande sätt samt att utnyttja växlar för finansiering av import och export. Vidare bör klargöras, heter det, att avräkning av löpande betalningar i kontokurantförhållande får göras. Därjämte bör skuldsättningsförbudet liksom förbuden mot betalningsförskjutningar och viss snedvriden prissättning upphävas eller omarbetas. Slutligen har organisationerna ifrågasatt, om kontrollen över betalningstrafiken är erforderlig i den omfattning den för närvarande förekommer samt om inte för näringslivet och allmänheten mindre besvärande kontrollformer kunde tänkas.

För egen del vill jag anföra följande.

Såsom kommittén framhållit, bör de löpande betalningarna i princip vara undantagna från förbuden i valutaförordningen. Det står dock alldeles klart att, så länge den del av valutahandeln som utgörs av kapitalbetalningar är reglerad, ett visst mått av kontroll över de löpande betalningarna måste utövas, så att inte kapitalbetalningar verkställs under sken av att vara löpande. Givetvis kan uppstå tveksamhet i vilken omfattning och på vilka områden en sådan kontroll bör upprätthållas. Måhända går kommitténs förslag här i vissa hänseenden för långt. För egen del är jag beredd att på vissa punkter tillmötesgå de önskemål, som framförts av näringslivets organisationer.

Genom dispenser av riksbanken är bland annat växlar för närvarande undantagna från ut- och införselförbuden. Även om det från vissa synpunkter kan anses försvarligt att principiellt kontrollbelägga all ut- och införsel av betalningsmedel, anser jag övervägande skäl tala för att de nuvarande generella dispensererna på detta område inskrivs i valutaförordningen. I fråga om utnyttjandet av växlar för finansiering av import och export torde särskilda bestämmelser inte vara erforderliga, eftersom betalning inte sker i samband med växelns utställande utan då den inlöses.

Ett frisläppande av löpande betalningar i kontokurantförhållanden innebär bland annat, att man beträffande sådana betalningar avstår från kravet på betalning genom valutabank. Enligt min mening torde det emellertid knappast kunna väcka betänkligheter att här göra avkall på detta krav. Kravet att betalning skall ske på betalningsväg, som riksbanken föreskrivit, torde däremot med hänsyn till de bilaterala betalningsavtalen inte kunna släppas. Vidare torde den förutsättningen böra uppställas, att den valuta-inlåning som är den ena parten i kontokurantförhållandet är skyldig att föra handelsböcker.

Däremot är jag, med hänsyn till behovet av att kontrollera betalningarnas karaktär av löpande, inte beredd att tillmötesgå framställningen om ett generellt frisläppande av checkbetalningar. En annan sak är att enskilda företag, som har särskilt behov därav, bör efter ansökan kunna av riksbanken medges lättnader i fråga om sådana betalningar. Inte heller är jag beredd att acceptera ett upphävande av förbudet mot att ikläda sig skuld till valuta-utlåning. Vill man genom valutaregleringen ha möjlighet att inverka på svensk upplåning i utlandet, torde man nämligen inte kunna avstå från detta förbud. Förbuden mot obehöriga betalningsförskjutningar och mot snedvriden prissättning kan visserligen sägas sakna större praktisk betydelse. Man bör emellertid inte bortse från att förbuden har viss preventiv verkan. Jag är därför, i varje fall för närvarande, inte beredd att föreslå ett upphävande eller en omarbetning av dessa bestämmelser.

De av organisationerna föreslagna utvidgningarna av begreppet löpande betalningar är jag beredd att delvis godtaga. Härtill ämnar jag återkomma senare i samband med specialmotiveringen till de föreslagna ändringarna i valutaförordningen.

I författningarna anges inte vilken valutakontroll som skall upprätthållas. Bedömningen av denna fråga faller inom området för valutastyrelsens administrering av valutaregleringen, och det torde inte heller vara lämpligt att ta upp dessa frågor i detta sammanhang.

Bortsett från de delar, där jag enligt det nyss anförda ansett mig kunna acceptera de av berörda organisationer framlagda förslagen, är jag beredd att tillstyrka de ändringar i valutaförordningen, som valutakommittén föreslagit. Beträffande de särskilda författningsrummen vill jag hänvisa till den specialmotivering, som jag ämnar lämna senare.

Direkta betalningar mellan valutainlåningar och valuta-utlåningar

Valutakommittén har, såsom framgår av föregående avsnitt, föreslagit ett frisläppande av de löpande betalningar, som äger rum på av riksbanken anvisad betalningsväg och som sker genom valutabank. Kommittén påpekar emellertid att den sålunda föreslagna liberaliseringen därigenom inte kommer att omfatta det dagliga livets ständiga småbetalningar, som av naturliga skäl måste göras utan förmedling av bank men för närvarande inte kan ske utan riksbankens tillstånd.

Kommittén finner det naturligt att de generella dispenser, som riksbanken meddelat i fråga om direkta betalningar mellan valutainlåningar och valuta-utlåningar, skrivs in i valutaförordningen. Kommittén föreslår sålunda, att valutainlåning skall genom bestämmelse i valutaförordningen berättigas ta mot betalning i Sverige från valuta-utlåning för dennes uppehållskostnader och för inköp som kan antas ske för valuta-utlåningens personliga bruk. Beträffande betalningar till valuta-utlåning inom riket föreslår kommittén att den dispens, som nu gäller för utbetalning av arbetslöner till här arbetande valuta-utlåningar, likaledes skrivs in i valutaförordningen.

Däremot bör den dispens, som för närvarande gäller för betalningar av varor vilka tillhandahålls här i riket i rörelse som valutautlåning bedriver med vederbörligt tillstånd, enligt kommitténs mening inte skrivas in i förordningen. Kommittén anser nämligen lämpligast, att erforderligt tillstånd för betalningar vid försäljning i dessa fall lämnas i samband med att den finansiella förvaltningen av valutautlåningens rörelse även i andra hänseenden erhåller valutainlännings status. Inte heller bör man enligt kommitténs mening i valutaförordningen införa de nuvarande dispenserna i fråga om gåvor, understöd och betalningar, som syftar till att bereda en valutautlåning medel för uppehållskostnader.

I fråga om betalningar utomlands mellan valutainlämning och valutautlåning föreslår kommittén regler motsvarande dem som föreslagits för sådana betalningar i Sverige. Betalning bör således få verkställas för uppehållskostnad och för inköp för personligt bruk. Slutligen föreslås valutainlämning få rätt att ta mot betalning från valutautlåning utomlands för där utfört arbete.

Även i fråga om de här aktuella direkta betalningarna mellan valutainlämning och valutautlåning innebär förslaget, att nuvarande praxis i huvudsak kodifieras. Förslaget har godtagits av flertalet remissinstanser. Vissa erinringar har dock gjorts främst från samma organisationer som kritiserat kommitténs förslag i den förut berörda delen.

De kritiska organisationerna har sålunda menat, att valutaförordningen bör mera fullständigt än som föreslagits av kommittén avspegla den frihet att verkställa betalning direkt mellan valutainlämning och valutautlåning, som för närvarande råder enligt riksbankens generella dispenser. En förenkling av författningstexten är även möjlig enligt organisationernas mening. Vidare finner organisationerna tveksamt, om uttryckligt undantag bör göras beträffande vissa betalningar utomlands (10 a § 3 och 5 i förslaget), då detta kunde uppfattas som ett belägg för att de grundläggande betalningsförbudet i princip skulle äga en sakligt omotiverad alltomfattande innebörd. Slutligen bör enligt organisationernas mening förbudet att motta betalning kunna helt avskaffas.

I dessa frågor vill jag för egen del anföra följande.

Jag är ense med de kritiska organisationerna om att det i och för sig vore önskvärt att i valutaförordningen fullständigt skriva in gällande riksbanksdispenser. Härigenom skulle ju gällande frihet komma till bättre uttryck. Det är emellertid enligt min mening av stor vikt, att förordningens bestämmelser om undantag från betalningsförbudet blir enkla och lättöverskådliga. Detta torde knappast vara möjligt, om man fullständigt skrev in alla de nu gällande dispenserna i författningstexten. Önskemålen om fullständighet och om enkelhet synes således svåra att förena. Valutakommitténs avvägning i detta hänseende förefaller mig vara väl gjord, och jag finner därför inte anledning att frånga den annat än i ett hänseende. Sålunda bör valutainlännings rätt att här i landet verkställa betalning till valutautlåning såsom gåva eller understöd till denne fastslås i valutaförordningen.

Det har i något sammanhang bestritts, att betalningsförbuden skulle ha giltighet för betalningar utomlands. Inom kommittén har man dock utgått från att förbuden gäller även utanför Sverige. Denna kommitténs uppfattning bör accepteras som riktig. Den synes för övrigt vara nödvändig med hänsyn till valutaförordningens konstruktion och valutaregleringens nuvarande målsättning. Om förbudet att ta emot betalning ej gällde utomlands, skulle exempelvis en svensk exportör kunna ta betalt genom att låta sin utländske köpare betala till ett exportörens konto i utländsk bank eller på annat sätt utomlands. Betalningsmottagaren skulle därmed ha möjlighet till finansiella placeringar utomlands. Med utgångspunkt från att betalningsförbuden gäller även betalningar utomlands bör de av kommittén föreslagna undantagen från förbuden tas in i förordningen.

Förbudet mot att utan riksbankens tillstånd ta mot betalning är särskilt i två hänseenden av betydelse för upprätthållande av den nuvarande valutaregleringen. För det första fordras i regel ett sådant förbud för att framtvinga, att av Sverige ingångna bilaterala handelsavtal följes, och för att kontrollera, att betalning från ett icke bilateralt land inte sker i bilateral valuta. Vidare åstadkommes genom detta förbud, att exportintäkter och andra från utlandet intjänade betalningar tas hem till Sverige och inte samlas i utlandet t. ex. på konton i utländsk bank. Sker betalning till ett sådant konto, torde nämligen betalning få anses ha blivit mottagen.

Med hänsyn till vad jag nu anfört kan jag inte godtaga de ändringsförslag, som framkommit under remissbehandlingen. Jag ansluter mig i stället helt till det förslag, som i denna del framlagts av valutakommittén. I fråga om författningsförslagen vill jag hänvisa till den följande specialmotiveringen.

Till valutahandel berättigade institutioner

Enligt gällande regler är, såsom jag tidigare nämnt, rätten till handel med utländska betalningsmedel och utländska fordringar begränsad till riksbanken och affärsbanker, som av riksbanken bemyndigats att driva valutahandel, s. k. valutabanker. Riksbanken har dessutom, i enlighet med bemyndigande i valutaförordningen, medgett postverket rätt att driva handel med utländska betalningsmedel i den omfattning, som är erforderlig för verkets rörelse med postanvisningar och postgiro. Slutligen har riksbanken som särskilda försäljningsställen för resevaluta antagit ett flertal resebyråer och några andra institutioner. Valutaregleringen innebär sålunda ett valutahandelsmonopol för affärsbankerna, kompletterat med vissa speciella rättigheter för postverket och försäljare av resevaluta.

Under senare år har frågorna om en vidgning av postens möjligheter att delta i valutahandeln och om ett införande av möjlighet för sparbankerna att handla med utländska valutor diskuterats i olika sammanhang.

För postbankens del har från generalpoststyrelsens sida framhållits, att postbanken mot bakgrunden av postgirots och postsparbankens alltmer omfattande utlandsverksamhet behöver tillstånd att i egenskap av valutabank

driva handel med utländska valutor. Särskilt har därvid betonats vikten av större rörelsefrihet i fråga om arbitrageaffärer och önskvärdheten av att på ett rationellare sätt kunna förmedla likvider till länder som inte har postgiro- eller rörelse, främst Storbritannien, USA och Canada.

Samma fråga togs också upp av riksbanksfullmäktige i skrivelse till Kungl. Maj:t år 1960 i samband med begäran om fortsatt valutareglering. Enligt fullmäktiges mening fanns inte sakliga skäl att avvisa generalpoststyrelsens önskemål om att postgirokontoret skulle jämföras med valutabank för att kunna hålla bankkonton i utlandet och genomföra vissa för poströrelsen erforderliga valutaaffärer. Vidare uttalade fullmäktige att, om det av allmänna skäl kunde anses vara en sparbanksuppgift att medverka vid utlandsbetalningar, från valutaregleringssynpunkt hinder inte borde möta mot att låta sådana sparbanker, som har tillgång till för ändamålet kvalificerad personal, delta i valutahandeln. Fullmäktige ansåg det sålunda böra övervägas att vidga kretsen av de personer, som äger driva handel med utländska valutor.

I det läge som rådde år 1960, då den översyn av valutaförfattningarna som valutakommittén nu utfört ännu inte skett, ansåg jag mig inte kunna utan ytterligare beredning och förnyade överväganden ta ställning till frågan om en utvidgning av de valutahandelsberättigade institutionernas krets. Kommittén har visserligen inte ansett hinder möta mot att ge riksbanken befogenhet meddela valutahandelstillstånd till såväl postbanken som sparbankerna. Kommittén har emellertid begränsat sitt förslag till vad den ansett vara mest angeläget, nämligen att låta postbanken få den formella ställningen av valutabank.

Vid remissbehandlingen har man i allmänhet inte haft någon principiell erinran att göra mot förslaget. Från flera håll har dock riktats den anmärkningen, att man genom ett genomförande av förslaget kan komma att föregripa resultatet av kreditinstitututredningens arbete vilket syftar till att göra en avvägning av de olika kreditinstitutens verksamhetsområden och att i detta sammanhang fastställa postbankens ställning inom kreditväsendet. Slutligen har sparbanksföreningen vänt sig mot att postbanken skulle få bemyndigande som valutabank utan att spörsmålet om sparbankernas rättigheter på valutaområdet först förutsättningslöst utretts. Därvid har föreningen framhållit sparbankernas otillräckliga möjligheter att tillgodose sina kunders berättigade krav på god utlandsservice.

Valutaregleringens uppgift i det här aktuella avseendet är att tillgodose behovet av kontroll över handeln med betalningsmedel, värdepapper o. dyl. Vid bedömandet av frågan, om rätt att idka valutahandel skall medges visst kreditinstitut, bör därför enligt min mening avgörande enbart vara, huruvida detta institut med hänsyn till sina personella och övriga resurser kan antagas komma att på betryggande sätt bedriva valutahandel. Utöver vad överväganden av denna art föranleder kan det därför knappast anses riktigt att genom valutaförfattningarna dra en annan gräns för de olika kreditinstitutens verksamhet inom utlandsrörelsen än som följer av de all-

männa reglerna för vederbörande instituts verksamhet. Frågan om avgränsningen av kretsen valutahandelsberättigade institut synes följaktligen böra avgöras utan hänsyn till den aktuella utredningen om kreditinstitutens verksamhetsområden.

Såsom kommittén framhållit, kan det i fråga om postbanken inte finnas någon tvekan beträffande bankens resurser och allmänna lämplighet för uppgiften som valutabank. Detsamma gäller dock uppenbarligen även de större sparbankerna. I fråga om mindre sparbanker kan däremot göras gällande, att de inte har förutsättningar för att fungera som valutabank. Detta bör emellertid enligt min mening inte hindra, att man nu skapar en möjlighet att bemyndiga även sparbank att driva valutahandel. Givetvis åligger det riksbanken att, innan den lämnar sparbank bemyndigande som valutabank, pröva huruvida sparbanken — med hänsyn till organisatoriska, personella och övriga förhållanden — har de kvalifikationer som bör krävas av en valutabank.

Jag vill således föreslå en sådan ändring av valutaförfattningarna, att inte endast affärsbank utan även sparbank och postbanken kan ges bemyndigande som valutabank.

Valutaförordningens förverkandebestämmelser

I likhet med vad som gäller på åtskilliga håll inom specialstraffrätten finns även bland valutaförordningens ansvarsbestämmelser regler om förverkande. Sålunda stadgas i 17 § att, om någon uppsåtligen förövat gärning som är belagd med straff enligt 15 eller 16 §, betalningsmedel, fordringar eller värdepapper, som brottet avser, eller vederlag därför kan förklaras helt eller delvis förverkade till kronan. Om egendomen utgjordes av annan egendom än pengar i svenskt mynt och den inte finns i behåll, kan i stället värdet förklaras helt eller delvis förverkat. Dessa regler gäller dock inte den, som i god tro förvärvat egendomen eller särskild rätt därtill.

Kommittén erinrar om att den nuvarande förverkanderegeln vid tillkomsten år 1960 utsattes för kritik inom riksdagen. Bland annat hävdades därvid att med den föreslagna lydelsen förverkande inte i någon form skulle kunna ske, om svenska sedlar som smugglats in i Sverige inte fanns i behåll hos gärningsmannen. Vidare uttalades att den föreslagna författningstexten inte medgav förverkande av en del av egendomens värde, om egendomen utgjordes av exempelvis en större post värdepapper. Slutligen anmärktes också att en konsekvens av stadgandet syntes kunna bli, att den som förvärvade egendom vilken varit föremål för valutabrott kunde bli försatt i sämre läge än gärningsmannen. För den sistnämnde krävs nämligen uppsåt, under det att beträffande senare förvärvare endast fordras att han inte varit i god tro. Det ifrågasattes också, om det över huvud taget är rimligt att egendom, som varit föremål för valutabrott, skall kunna förverkas hos en senare förvärvare.

Kommittén har tagit upp kritiken till bemötande och därvid bland annat framhållit, att den nuvarande lydelsen av förverkandebestämmelserna torde

medge förverkande av svenska sedlar som smugglats in i landet, även om sedlarna inte finns i behåll hos gärningsmannen. Kommittén har föreslagit en omredigering av stadgandet på sådant sätt, att sakförverkande och värdeförverkande ställs bredvid varandra utan att författningstexten ger företräde åt någotdera alternativet vilket medför att värdeförverkande alltid kan ske. Härigenom blir det också, såsom kommittén framhåller, klart att förordnande om partiellt förverkande kan meddelas.

Den omständigheten, att förverkande kan ske hos en senare förvärvare som blott bort ha vetskap om brottet ehuru uppsåt krävs för förverkande hos gärningsmannen, torde enligt kommitténs mening inte kunna föranleda erinran från rättssystematisk synpunkt. Om — såsom kommittén föreslagit — värdeförverkande alltid blir ett alternativ till sakförverkande, kan det i stället, anför kommittén, ifrågasättas, om det över huvud taget finns skäl att behålla bestämmelsen att förverkande inte får ske hos godtrosförvärvare. Kommittén föreslår dock inte någon ändring härvidlag, bl. a. med tanke på att ett borttagande av skyddet för godtrosförvärvare skulle kunna uppfattas som en utvidgning av möjligheterna till förverkande.

Kommitténs förslag har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av flertalet remissinstanser. Vissa erinringar har dock gjorts av de tidigare omnämnda organisationerna. Dessa har sålunda ansett, att kommittén inte tillräckligt beaktat de rekommendationer, som utredningen rörande specialstraffrätten avgett. I dessa rekommendationer framhålls, bland annat, att användningen av såväl fareavvärjande som förmögenhetsreducerande förverkanden bör väsentligen inskränkas samt att vid oaktsamhetsbrott särskild restriktivitet i fråga om förverkandepåföljden bör iakttas. Vidare har organisationerna menat att, eftersom överträdelse av valutaförordningen i samband med löpande betalning numera blir att anse som endast en ordningsförseelse, straff- och förverkandepåföljden bör modifieras med hänsyn härtill.

För egen del vill jag anföra följande.

Såsom kommittén påpekat, kan den nuvarande avfattningen av förverkandebestämmelserna ge anledning till tveksamhet, huruvida i vissa fall värdeförverkande kan ske av egendom som utgörs av pengar i svenskt mynt och huruvida förverkande kan avse del av egendomens värde. Även om förverkande i nu angivna fall skulle kunna ske enligt gällande regler, är det dock, som kommittén framhållit, till förekommande av missförstånd önskvärt att i författningstexten klargöra, att värdeförverkande alltid kan ske och att därmed också en del av egendomens värde kan förklaras förverkad. Jag tillstyrker därför en sådan ändring i författningstexten, att sakförverkande och värdeförverkande likställs. Såsom kommittén vidare uttalat, får det dock anses ligga i förverkandets natur att i de fall, där gärningsmannen saknar meddelaktiga och den med brottet avsedda egendomen finns i behåll hos honom, denna konkreta egendom och inte dess motsvarande värde skall förverkas. Sakförverkande har även den förtjänsten, att man undviker svårigheten med värdering av den med brottet avsedda egendomen. Det är med hänsyn till det nu anförda naturligt att, i den mån sakförverkande kan

användas och inte särskilda omständigheter talar däremot, sådant förverkande och inte värdeförverkande sker.

Vad därefter angår de av vissa organisationer framförda anmärkningarna, vill jag framhålla, att man vid utformningen av den nya brottsbalken (se prop. 1962: 10; del C s. 361) inte tagit ställning till den slutgiltiga utformningen av de centrala förverkandereglerna. Denna bedömning synes inte böra föregripas i valutaförordningen. Dess bestämmelser blir emellertid att betrakta som provisoriska i avvaktan på resultatet av det fortsatta arbetet med straffrättens centrala förverkanderegler. I sak bör framhållas, att just vid valutabrott förverkandepåföljden ofta fyller en verkligt väsentlig och naturlig uppgift. Vid sådana brott ter sig nämligen själva gärningen ofta inte så straffvärd, att det finns anledning gå särskilt högt i straffskalan, fastän gärningsmannen genom överträdelsen berett sig en betydande förtjänst. Denna måste i sådant fall kunna åtkommas på annat sätt, vilket synes möjligt endast genom förverkande.

Den åtskillnad, som med hänsyn till valutaregleringens inriktning måste i övrigt göras mellan löpande betalning och kapitalbetalning, är knappast motiverad i förverkandebestämmelserna. Här liksom i andra fall bör domstolen ta ställning till förverkandefrågan efter prövning av samtliga föreliggande omständigheter och efter allmänna grunder. För övrigt kan en s. k. ordningsförseelse lika väl ske vid en kapitalbetalning som vid en löpande betalning, och såtillvida finns alltså inte någon skillnad mellan de båda slagen av betalningar. I de fall, då en ordningsförseelse föranleder åtal, synes skäl att ådöma förverkande rimligen inte föreligga. Det kan i detta sammanhang upplysas, att riksbanken i vissa fall vid angivelse till åtal direkt utsäger att förverkande enligt riksbankens mening inte bör komma i fråga.

Jag tillstyrker sålunda den av kommittén föreslagna ändringen av 17 §.

Såsom jag nyss anfört, förutsätter förverkande enligt 17 § valutaförordningen, att någon uppsåtligen förövat gärning som är belagd med straff enligt 15 eller 16 § förordningen. Bland straffbuden i 15 § finns, bland andra, stadganden om straff för uraktlåtenhet att lämna av riksbanken begärd uppgift angående utländska tillgångar och skulder m. m. samt om straff för lämnande av oriktig uppgift vid fullgörande av sådan deklarationsskyldighet.

Kommittén framhåller, att förverkandepåföljden för deklarationsfallen troligen sammanhänger med att den äldre valutaförordningen innehöll bestämmelser om möjlighet för riksbanken att föreskriva hembudsskyldighet. Eftersom denna hembudsskyldighet numera avskaffats, ter det sig enligt kommitténs mening numera inte längre motiverat att behålla förverkande som en möjlig påföljd i deklarationsfallen. Kommittén föreslår därför, att möjligheterna att ådöma förverkande i dessa fall utgår.

Kommitténs förslag i denna del har under remissbehandlingen tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Även för egen del anser jag det omotiverat att efter hembudsskyldighetens avskaffande behålla möjlighet till förverkande i deklarationsfallen, och jag tillstyrker därför ändringsförslaget.

Specialmotivering

I överensstämmelse med de riktlinjer, som jag dragit upp i det föregående, har inom finansdepartementet upprättats förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350) samt förordning om ändring i valutaförordningen den 5 juni 1959 (nr 264) så ock om fortsatt giltighet av samma förordning. Dessa författningsförslag torde få fogas vid statsrådsprotokollet i detta ärende såsom *Bilaga*.¹

De upprättade författningsförslagen grundar sig i huvudsak på motsvarande av valutakommittén framlagda förslag. Vad kommittén anfört som specialmotivering för dessa förslag har inte särskilt berörts av remissinstanserna. Jag kan i det väsentliga ansluta mig till kommitténs uttalanden i denna del. Kommitténs förslag har ändrats i enlighet med vad jag uttalat i det föregående. Även i andra hänseenden har emellertid mindre avvikelser skett. Utöver vad jag tidigare anfört torde följande böra nämnas om de nu redovisade författningsförslagen.

Förslaget till lag om ändrad lydelse av 2 § valutalagen

Såsom framgår av den allmänna motiveringen, har jag föreslagit, att inte endast bankaktiebolag utan även sparbank och postbanken skall kunna få bemyndigande som valutabank. Första stycket 1) av denna paragraf har ändrats i enlighet härmed. Såsom beteckning för de institut, som riksbanken skall kunna ge ifrågavarande bemyndigande, har därvid använts ordet bank. Denna beteckning får enligt 2 § banklagen — utöver riksbanken — av kreditinstitutionerna endast bankaktiebolag, postbanken, sparbank och Sveriges allmänna hypoteksbank använda för sin verksamhet. Sistnämnda institution kommer givetvis inte i fråga i detta sammanhang. Kretsen av institutioner, som kan ges ställning av valutabank, preciseras ytterligare i 2 § valutaförordningen.

Förslaget till förordning om ändring i valutaförordningen etc.

1 §.

Enligt 1 § andra stycket valutaförordningen anses som bosatt här i riket dels svensk medborgare med fast bostad i Sverige dels utlänning som haft fast bostad här sedan den 1 januari 1959.

Enligt 1940 års valutaförordning i dess lydelse, då den år 1959 ersattes av nu gällande valutaförordning, ansågs utlänning bosatt här i riket, om han haft fast bostad här sedan den 1 januari 1953. I gällande valutaförordning i dess ursprungliga lydelse bestämdes motsvarande tidpunkt till den 1 januari 1957. I samband med sin framställning om förlängning av valuta-regleringen för tiden den 1 juli 1961—den 30 juni 1962 påpekade bankofullmäktige att, om valutaförordningen gavs förlängd giltighet till och med sistnämnda dag, slutligen skulle komma att fordras fast bosättning i Sverige

¹ Författningsförslagen, vilka är likalydande med de vid propositionen fogade, har utelämnats här.

under fem och ett halvt år för att en valutautlåning skulle kunna vinna status av valutainlåning. En sådan kvalifikationstid syntes enligt fullmäktiges mening alltför lång, varför tidpunkten föreslogs framflyttad till den nu gällande, d. v. s. den 1 januari 1959.

Om valutaförordningen förlängs för tiden till och med den 30 juni 1964, skulle kvalifikationstiden åter komma att uppgå till fem och ett halvt år.

Med utgångspunkt från vad som nyss anförts borde alltså den avgörande tidpunkten åter flyttas fram två år. Det skulle emellertid enligt min mening vara mera ändamålsenligt, om i valutaförordningen intogs en bestämmelse som medför en automatisk framflyttning av den för valutastatus avgörande tidpunkten. En sådan bestämmelse skulle medföra en större jämnhet i tillämpningen och göra det möjligt att i fortsättningen undvika återkommande författningsändringar.

Den kortaste kvalifikationstid, som hittills tillämpats, är således två och ett halvt år, under det att den längsta kvalifikationstiden enligt gällande valutaförordning varit fyra och ett halvt år. Med utgångspunkt härifrån vill jag föreslå, att kvalifikationstiden bestämmas till tre år efter utgången av det kalenderår, varunder vederbörande erhållit fast bostad i Sverige. Den genomsnittliga kvalifikationstiden kommer härigenom att uppgå till tre och ett halvt år.

2 §.

Ändringarna i denna paragraf sammanhänger med förslaget att sparbank och postbanken skall kunna erhålla bemyndigande som valutabank. Om detta förslag antas, fordras ej längre något särskilt stadgande om rätt för riksbanken att lämna postverket tillstånd till handel med utländska betalningsmedel för postgiroverörelsens behov.

3 §.

Enligt 3 § i dess nuvarande lydelse äger riksbanken närmare bestämma, i vilken omfattning och på vilka villkor valutahandel får bedrivas. Ändrades inte detta stadgande, skulle riksbanken ha formell möjlighet att ransonera de utländska valutorna genom kvantitativa restriktioner även vid löpande betalningar, trots att dessa betalningar enligt annat stadgande fritas från betalningsförbuden. För att klargöra, att valutaförordningen inte tillåter riksbanken att begränsa omfattningen av valutabanks förvärv från eller avyttring till allmänheten av utländska valutor som härrör från respektive fordras för löpande betalning, har ett andra stycke fogats till 3 §.

Det sålunda föreslagna, nya stadgandet innebär endast en inskränkning i riksbankens allmänna direktivrätt. Däremot ger det inte uttryck åt en skyldighet för riksbanken att ställa valutor till förfogande eller att köpa upp valutor i samband med de löpande betalningarna. Över huvud taget berörs inte den sida av valutabankernas valutahandel, som ej vänder sig mot allmänheten. Vad som skall gälla i detta hänseende förutsättes bli föremål för särskild överenskommelse mellan riksbanken och valutabankerna.

4 §.

Enligt detta författningsrums nuvarande lydelse gäller utförseljförbud för tre olika typer av värdebärare, nämligen betalningsmedel, värdepapper och fordringsbevis av presentationspappers karaktär. Såsom nämnts i redogörelsen för riksbankens generella dispenser, har riksbanken från utförseljförbudet undantagit växlarna och fordringsbevisen. Valutaförordningen bör på denna punkt anpassas efter vad som faktiskt gäller genom att växlar och fordringsbevis undantas från de kontrollbelagda utförselobjekten. Däremot finns inte anledning att föreslå en så detaljerad utformning av stadgandet, som skulle fordras för att skriva in riksbankens övriga generella dispenser från utförseljförbudet.

I fråga om resandes utförsel av resevaluta föreslås emellertid en erinran om den av riksbanken meddelade generella dispensen. Beträffande anledningen härtill har valutakommittén anfört i huvudsak följande.

En riktpunkt för ändringsförslaget har varit, att friheten för löpande betalningar skall så fullständigt inskrivas i valutaförordningen att inskränkningar beträffande sådana betalningar inte vidare kan stödas på förordningen. Såsom närmare utvecklats i den allmänna motiveringen, föreslås sålunda en allmän regel om att löpande betalningar kan utföras, under förutsättning att de går genom valutabank och på av riksbanken anvisad betalningsväg. Som en särskild grupp löpande betalningar upptas i anvisningen härom betalningar, som avser normala utgifter för turist-, rekreations- och studieresor. För turistbetalningarnas del torde huvudregeln om frihet för löpande betalningar genom valutabank få praktisk betydelse framför allt genom att resebyråernas banköverföringar av betalningar för sällskapsresor blir friställda. Trots att enligt den föreslagna huvudregeln frihet för banköverföringar kommer att föreligga även beträffande normala turistbetalningar, skulle de betalningsmedel, som den enskilde resenären själv medför vid sin utresa för att därmed betala sina reseutgifter, bli underkastade utförseljförbudet i 4 §. För att undvika detta skulle man behöva i valutaförordningen införa ett medgivande för utlandsresenären att medföra resevaluta till belopp, som skäligen kunde fordras för den avsedda resan.

Gällande generella dispenser från utförseljförbudet är också otvivelaktigt tillräckligt omfattande för att alla rimliga utgifter i samband med resor skall kunna täckas av medförd resevaluta. Generellt gäller nämligen, att en resande till utlandet får — oavsett hur kort tid som förflutit sedan föregående utresa — utföra resevaluta till ett värde av högst 6 000 kronor. Tillräcklig garanti mot uppenbart missbruk av denna utförselmöjlighet har ansetts ligga i att utförd valuta skall vara avsedd för reseändamål. Om sålunda utförda valutor används för investeringsverksamhet i utlandet, bör därför även utförseln av valutorna kunna beivras.

I vissa fall kan emellertid en resenär behöva medföra högre belopp än 6 000 kronor för att möta reseutgifter. Dessa behov har tillgodosetts på två sätt. Dels får resevaluta utan förhandsprövning säljas till person, som skall företa en utrikes resa på uppdrag av offentlig myndighet eller som ämnar

företa en utrikes affärsresa, dels har riksbanken förklarat sig beredd att för andra fall pröva en ansökan om högre tilldelning än 6 000 kronor med särskild hänsyn till resans ändamål, såsom studier, hälsans vårdande eller dylikt. Vid utförelse av belopp över 6 000 kronor skall befogenheten av utförelsen styrkas genom inköpsanmälan.

Skäl kan anses tala för att i valutaförordningen skriva in de nu berörda dispenserna för resandes utförelse av resevaluta. Med hänsyn till frågans begränsade betydelse anser jag emellertid i likhet med kommittén, att dessa skäl ej har sådan tyngd att man i valutaförordningen, vars bestämmelser i övrigt getts en mera generell utformning, bör föra in regler med en definition av begreppet resevaluta och med en beloppsgräns härför. Denna bedömning gör jag i all synnerhet som beloppsgränsen inte är definitiv utan blott anger vad som får medföras utan inköpsanmälan. I 4 § torde likväl böra göras en erinran om att utförelseförbudet är och skall vara inskränkt av hänsyn till resandes rätt att utföra resevaluta. Till paragrafen har fogats en sats av denna innebörd.

5 §.

Enligt denna paragraf krävs riksbankens tillstånd för betalning från valutainlämning till valutautlämning liksom för vissa olika konkreta åtgärder som innefattar värdeöverlåtelse. I den mån av paragrafen berörda transaktioner utgör löpande betalningar, som sker med stöd av den föreslagna nya bestämmelsen i 10 a § om frihet för löpande betalningar, skall tydligen inte vidare fordras tillstånd från riksbanken. Detta synes böra komma till uttryck genom att i försatsen till de tre i paragrafen berörda fallen utsägs, att riksbankens tillstånd fordras endast i den mån ej annat följer av vad i 10 a § sägs.

Med hänsyn till den ändring, som föreslås i 4 § beträffande utförelseförbudna objekt, fordras en omformulering av 5 § 2) för att detta stadgande skall bibehållas vid oförändrat sakinnehåll.

6 §.

Såsom utvecklats under 4 §, innebär det generella undantaget för löpande betalningar för turistbetalningarnas del endast att banköverföringar för sådant ändamål möjliggörs. Skäl motsvarande dem som anförts för tillägget till 4 § i fråga om utförelseförbudet föranleder, att till det i 6 § första stycket stadgade införelseförbudet fogas en erinran om att resenärer från utlandet får införa resevaluta till av riksbanken medgivet belopp. Denna erinran ger sålunda uttryck åt att sådan löpande betalning till Sverige, som utgörs av utländska resenärers direkta betalningar här skall kunna verkställas genom att resenärer till Sverige vid sin inresa medför resevaluta för att sedan göra kontantbetalningar med denna. Den i 4 § föreslagna erinran om rätt för resenär att utföra resevaluta gör en motsvarande ändring av införelseförbudet i 6 § nödvändig redan av den anledningen, att en ur landet utresande måste ha möjlighet att — om ändrade dispositioner föranleder honom att

omedelbart återvända hem — återinföra lika mycket valuta som han haft rätt att utföra.

De närmare bestämmelserna om resenärers rätt att införa valutor kommer sålunda, liksom vid motsvarande utförelse, att återfinnas i riksbankens föreskrifter och inte i valutaförordningen. Av riksbankens allmänna förpliktelse att medge löpande betalningar följer emellertid en skyldighet att medge resenär sådan införelse som vanligen fordras för dennes löpande betalningar. Gällande dispenser sträcker sig för övrigt ännu längre. Enligt riksbankens föreskrifter får sålunda resande från utlandet införa sedlar och skiljemynt till ett värde av 6 000 kronor i svensk valuta och till obegränsat belopp i utländsk valuta.

Enligt 6 § andra stycket krävs riksbankens tillstånd för mottagande av betalning från valutautlämning. Tillstånd skall enligt förslaget inte längre fordras, då fråga är om mottagande av löpande betalning som utförs med stöd av det föreslagna nya stadgandet härom i 10 a §. Försatsen till 6 § andra stycket bör ändras i enlighet härmed.

9 §

Enligt 9 § första stycket fordras riksbankens tillstånd för sådant förflöende över valutainlämning tillhöriga utländska betalningsmedel och utländska banktillgodohavanden, varigenom ägarens innehav av sådana tillgångar minskas. Till utländska banktillgodohavanden hänförs, jämte annat, fordringar vilka innefattar rätt till betalning i utländskt mynt och vilka inestår på räkning hos den som inom riket driver bankrörelse. I den mån en exportör begagnar sig av möjligheten att inte växla om utländsk valuta, som han fått genom export, utan i stället håller den på s. k. valutakonto hos valutabank, är denna fordran mot valutabanken sålunda ett utländskt banktillgodohavande. Kontoinnehavaren bör, i enlighet med de allmänna riktlinjerna för förslaget, ha rätt att utan restriktioner verkställa löpande betalning från medel på valutakonto. Riksbankens tillstånd bör alltså inte längre krävas för sådan minskning av utländska banktillgodohavanden, som föranleds av en löpande betalning enligt den föreslagna 10 a §. Vad i 9 § första stycket stadgas bör därför begränsas att gälla endast i den mån annat ej följer av vad i 10 a § sägs.

10 a §.

I den allmänna motiveringen har jag redogjort för de undantag från de generella betalningsförbud, som jag funnit anledning föreslå. Dessa undantag har sammanförts i denna nya paragraf, som sålunda innehåller såväl den allmänna bestämmelsen om löpande betalningar genom banksystemet som de särskilda reglerna beträffande direkta betalningar mellan valutainlämningar och valutautlämningar. I paragrafen har först upptagits de fall, där en valutainlämning äger verkställa betalning, och därefter de fall, där han har rätt att ta mot betalning.

Enligt vad tidigare sagts betingas de här medgivna undantagen från betal-

ningsförbuden av att fråga är om löpande betalning, vilket uttryck bestäms i en anvisningspunkt, samt av att betalningen förmedlas av valutabank och att den sker på betalningsväg, som anvisats av riksbanken. Innebörden av uttrycket betalningsväg har ej ansetts kräva precisering i författningstext eller anvisning. Det avser enligt sin ordalydelse tydligen vägen-sättet för penningprestationens förande från den betalande fram till betalningsmottagaren. Genom att riksbanken sålunda har möjlighet att lämna bindande anvisning beträffande betalningsväg kan föreskrifter lämnas om de utländska valutor, i vilka betalning skall ingå, och om de tekniska modaliteterna för de konton, över vilka betalningarna leds. För de fall, då en valutainlåning låter en mottagen utlandsbetalning stanna på s. k. valutakonto, kan riksbanken likaledes lämna föreskrifter angående villkoren för hållande av medel på sådant konto. Punkterna 1) och 5), som innefattar det generella undantaget för löpande betalningar, ger sålunda å ena sidan allmänheten rätt att alltid få sådana betalningar utförda och å andra sidan riksbanken möjlighet att bestämma, hur betalningarna skall utföras.

Punkterna 2), 3), 4), 6) och 7) innefattar, såsom jag understrukit i den allmänna motiveringen, de undantag för direkta betalningar mellan valutainlåningar och valutaoutlåningar, som ansetts så centrala att de bör anges i valutaförordningen. Även om dessa bestämmelser kan ges en tämligen extensiv tolkning, förutsättes riksbanken fortfarande kunna lämna allmänna dispenser för mindre betydande grupper av betalningar, som bör ha möjlighet att gå vid sidan av banksystemet.

I andra stycket av paragrafen har till en början föreskrivits, att vissa kontokurantbetalningar skall jämföras med betalningar genom valutabank. Av praktiska skäl har jag ansett det lämpligt att friställa detta betalnings-sätt, som i viss utsträckning torde praktiseras redan nu. Behovet av kontroll med hänsyn till Sveriges bilaterala betalningsavtal har tillgodosetts genom kravet att riksbankens föreskrifter beträffande betalningsväg skall iakttas. Av kontrollskäl har även uppställts krav på att den här i landet bosatte kontrahenten skall vara en bokföringsskyldig person.

I paragrafens andra stycke har vidare föreskrivits, att postanvisningsbetalningar skall jämföras med betalningar genom valutabank. Anledningen härtill är följande. I annat sammanhang föreslås, att postbanken skall kunna få bemyndigande som valutabank. Om detta förslag antas och postbanken — såsom i sådant fall torde kunna förutsättas — blir valutabank, kommer betalningar via postgiro att bli betalningar via valutabank och med stöd härav undantagna från valutaförordningens betalningsförbud, under förutsättning att de är löpande och sker på anvisad betalningsväg. Betalning med postanvisning går däremot på grund av den interna postala organisationen inte genom postbanken. Det förefaller emellertid inte att finnas någon anledning att i detta hänseende upprätthålla en skillnad mellan postgiro- och postanvisningsbetalningar. Jag föreslår därför, att betalningar med postanvisning skall vid tillämpningen av 10 a § jämföras med betalningar genom valutabank.

17 §.

Beträffande denna paragraf vill jag hänvisa till vad jag tidigare anfört under rubriken »Valutaförordningens förverkandebestämmelser».

Anvisning till 3 och 10 a §§.

I denna anvisning, som ansluter till de paragrafer i valutaförordningen där uttrycket löpande betalning används, ges en bestämning av detta begrepp. Såsom jag tidigare närmare utvecklat, har bestämningen ansetts böra ske, inte genom någon generell definition av begreppet utan genom en uppräkningslista av olika exempel på sådana betalningar som skall inordnas under begreppet. Denna exemplifiering ansluter, såsom även framgår av det allmänna avsnittet, i huvudsak till den förteckning över löpande s. k. osynliga transaktioner och betalningar, som lämnats i OECD:s liberaliseringsstadga härom (Code of Liberalisation of Current Invisible Operations). Den mest betydande skillnaden blir att, medan stadgan upptager endast s. k. osynliga betalningar, denna anvisning — naturligt nog — även nämner varulikvider. Vidare har liberaliseringsstadgans på vissa punkter mycket utförliga och detaljerade bestämmelser sammanfattats och förenklats.

Gränserna mellan de olika transaktionstyper, som uppräknas såsom exempel på löpande betalningar, är flytande. Beträffande en individuell betalningstransaktion lär sålunda tvekan stundom kunna råda, huruvida den skall föras till den ena eller den andra gruppen, fastän det är tydligt att den hör hemma under någon av de som löpande betecknade betalningskategorierna. Att dessa sålunda delvis går över i varandra utan mera bestämda gränser lär ej kunna föranleda någon olägenhet. Någon verkan knyts nämligen inte till svaret på frågan huruvida en betalning skall inordnas under den ena eller den andra punkten. Däremot kan tydligen vissa svårigheter uppstå på grund av att uppräknningen delvis måst ges i mycket allmänna termer. I viss utsträckning kan emellertid erforderlig bestämning ges i tillämpningsföreskrifter från riksbanken. Särskilt i de fall, då — såsom under punkterna 1), 2) och 8) — en betalnings karaktär av löpande görs beroende av att den i visst hänseende är »normal», lär närmare ledning fordras för att bestämma vad som avses. I åtskilliga fall torde dock anvisningen få tolkas med utgångspunkt i de där begagnade allmänna uttrycken. Man bör då lägga märke till att uppräknningen av olika kategorier löpande betalningar endast är en exemplifiering. Till följd härav behöver de använda begreppen inte vara exakt avgränsade. Om det blir tveksamt huruvida en viss transaktion faller under någon av de uppräknade kategorierna eller ej men det sakligt rimliga är att den betalningsmässigt behandlas lika med betalningstransaktioner av viss angiven typ, kan och bör sådant likställande ske utan närmare prövning, huruvida transaktionen kan formellt inordnas under en särskilt angiven grupp betalningar eller ej.

Det förhållandet, att anvisningens uppräkningslista av olika kategorier löpande betalningar endast är en exemplifiering, möjliggör alltså en sådan tillämpning av anvisningen, att utan behov av formella distinktioner till var-

je kategori kan föras vad som sakligt synes höra hemma där. Å andra sidan bör emellertid betonas, att exemplifieringen dock — i likhet med den bakomliggande OECD-stadgan — torde böra anses som uttömmande i det hänseendet att den fullständigt anger alla de fält där löpande betalningar kan tänkas. Den praktiska handlingsregeln blir sålunda att, om en viss betalningstransaktion varken direkt faller under en uppräknad kategori löpande betalningar eller är sakligt jämförlig med en sådan kategori, transaktionen bör bedömas som en kapitalbetalning.

Beträffande de olika kategorierna löpande betalningar vill jag särskilt nämna följande.

Under 1) upptas som löpande betalning likvid för varor i utrikeshandeln, d. v. s. köpeskilling för varor som importeras, exporteras eller är föremål för s. k. transitoaffär. Med sådan affär avses enligt föreskrift av riksbanken, att en valutainlänning köper en vara från någon i utlandet och i samband med köpet säljer den vidare till någon i utlandet, oavsett huruvida varan vid transporten berör svenskt område eller ej. Varulikvider, inbegripet förskottlikvider, vid import, export och transitohandel förklaras som löpande, om likviden sker på normala betalningsvillkor. Härmed avses främst att dra gränsen mot förskottsbetalningar, som inte är kutymenliga. Sådana betalningar skall således hänföras till kapitalbetalningar. En närmare precisering av vad som anses vara »normala» betalningsvillkor torde emellertid behövas och kan lämnas i tillämpningsföreskrifter från riksbanken. De nuvarande föreskrifterna, vilka av Internationella valutafonden ansetts överensstämma med Sveriges stadgeenliga förpliktelser att tillåta löpande betalningar, innebär, att förskottsbetalning alltid är tillåten då varans totalvärde inte överstiger 50 000 kronor och att vid maskinköp för högre belopp kontraktssenliga betalningar får erläggas i förskott med upp till en tredjedel av beställningssumman. Oavsett beloppet får vidare förskottsbetalning erläggas för omedelbart förestående leverans av varuparti. Riksbanken har ytterligare förklarat sig beredd att efter prövning godkänna kutymenliga delbetalningar för fartyg under byggnad. Beträffande mottagande av förskottsbetalningar för export upprätthålls för närvarande inte några restriktioner av riksbanken. Även beträffande transitoaffärer har riksbanken lämnat motsvarande anvisningar i fråga om tidpunkten för utväxlande av betalningar. Däremot har kortfristiga bank- och kredittransaktioner i samband med utrikeshandel inte ansetts generellt böra anges som löpande betalningar. Uttrycket är alltför vagt och svårgripbart för att kunna lämnas som exempel på löpande betalning.

Under 2) upptas vissa med utrikeshandeln sammanhängande betalningar. Häribland har från liberaliseringsstadgan medtagits differens-, marginal- och depositionsbetalningar vid terminsaffärer på varubörs, vilka i överensstämmelse med liberaliseringsstadgans regel härom förklaras vara löpande under förutsättning att ifrågavarande affär överensstämmer med normal kommersiell praxis. Även härvidlag kan, om en närmare bestämning av ut-

trycket normal kommersiell praxis anses erforderlig, närmare bestämmelser ges i tillämpningsföreskrifter från riksbanken.

De beloppsmässigt mycket betydande grupper betalningar, som förts under 3), är en sammanfattning av vad som i liberaliseringsstadgan upptagits under rubriken »Business and Industry».

Punkten 4) upptar betalningar för transporttjänster. Härtill har i enlighet med liberaliseringsstadgans uppställning fogats vissa betalningar, som nära sammanhänger med utförandet av transporter, exempelvis utgifter för reparation av transportmedel och hamnutgifter. Med det senare uttrycket avses inte bara egentliga hamnumgälder utan alla normala utgifter för ett fartygs uppehåll i hamn och fartygets beredande för fortsatt färd. Bunkring och proviant har särskilt nämnts som exempel på sådana utgifter.

Försäkringsbetalningar, som upptas under 5), har i OECD:s liberaliseringsstadga för löpande betalningar getts ett betydande utrymme. En förenkling har skett av dessa detaljerade bestämmelser. Detta har kunnat ske i första hand genom en vidgning av det fria området, så att som löpande betalningar förklaras normala premiebetalningar av icke-engångsnatur under socialförsäkring eller försäkringsavtal. Hit torde i Sverige få hänföras alla normala premiebetalningar enligt lagen om allmän försäkring, under skadeförsäkring, livförsäkring och annan personförsäkring samt under återförsäkrings- och retrocessionsavtal. Anvisningen förutsätter på denna punkt, att i riksbanksföreskrifter skall ges erforderliga närmare bestämmelser. Nu gällande regler härom, som även de medger en mera vidsträckt frihet än liberaliseringsstadgan, innebär, att valutabank äger att med iakttagande av gällande föreskrifter om betalningsvägar utföra

a) svenska försäkringsbolags betalningar till valutautlåning på grund av direktförsäkringsavtal (d. v. s. andra avtal än återförsäkrings- och retrocessionsavtal) under förutsättning att betalningsmottagaren är utländsk medborgare med fast bostad i utlandet eller i utlandet domicilierad juridisk person eller svensk medborgare, som inte efter den 1 januari 1959 haft fast bostad i Sverige, varvid betalning får avse även lånevalutan för försäkring som försäkringstagaren belånar; samt

b) allmänhetens premiebetalningar till utländska försäkringsföretag, i vad avser premiebetalning för sådan liv-, livränte- eller pensionsförsäkring som tecknats efter den 1 januari 1959 dock endast om premien för år räknat uppgår till ett värde av högst 1 000 kronor.

Beträffande betalningar till Sverige saknas andra inskränkningar än i fråga om betalningsväg. Härvidlag gäller sålunda att, om vid direktförsäkring försäkringsförpliktelsen är bestämd i konvertibel valuta, försäkringsbetalning alltid skall ske i sådan valuta eller i kronor från s. k. konvertibelt konto.

Då i OECD:s liberaliseringsstadga filmbetalningar upptagits i ett särskilt avsnitt med därtill hörande bilaga, har detta föranlett en motsvarande särbe-

handling även i anvisningen. Betalningar avseende filmuthyrning och ersättning för filmproduktion har sålunda grupperats för sig och under 6) angivits såsom löpande.

Punkten 7) avseende avkastning av kapitaltillgång omfattar de fall, där den som utnyttjar en kapitaltillgång skall verkställa betalning härför till kapitalägaren, eller omvänt, där en kapitalägare skall mottaga sådan betalning. Exempel härpå är en låntagares räntebetalningar och en nyttjanderättshavares betalningar av ersättning för nyttjande av fast egendom, såsom arrende eller hyra. Även ett aktiebolags betalning av utdelning på bolagets aktier blir tydligen betalning av avkastning. När det åter gäller vinst på rörelse, som i överensstämmelse med liberaliseringsstadgan nämns såsom exempel på betalning av kapitalavkastning, ligger det närmast till hands att tänka på de fall, där en rörelse drivs utan att härför bildats en särskild juridisk person. I dylika fall blir tydligen rörelseidkarens hemtagande av vinsten inte en betalning i den meningen, att vinstens överförande tillika innebär en äganderättsöverföring från en person till en annan. Det torde emellertid omedelbart framgå, att i detta sammanhang även sådana överföringar avses omfattade och sålunda friställda som löpande betalningar. Någon särskild omformulering av det i övrigt genomgående använda uttrycket »betalning» har därför inte ansetts erforderlig för att ge uttrycket häråt.

Då under 7) avkastning av kapitaltillgång tas med bland exemplen på löpande betalningar och därigenom kommer att kunna fritt utföras av valutabank, är syftet härmed, att en kapitalägare skall kunna tillgodoföras avkastning av sitt kapital utan hinder av att han är domicilierad i annat land än det där kapitaltillgången finns. Regeln kan ej vinna tillämpning i vidare mån än som betingas av detta syfte. Härav följer att, oaktat t. ex. betalning av hyra upptagits som exempel på kapitalavkastning och sålunda löpande betalning, en valutainlänning inte med återopande härav kan få betalning utförd av hyra till en valutautlänning för förhyrande av en bostad utomlands. I ett sådant fall är det nämligen inte fråga om att föra avkastning från en kapitaltillgång i Sverige över det svenska valutaområdets gränser för att komma kapitalägaren tillgodo.

Att under 8), i överensstämmelse med liberaliseringsstadgan, resebetalningar medtagits bland de löpande betalningarna får i första hand betydelse för de resebetalningar, som kan ske genom banköverföring. Enligt den föreslagna 10 a § begränsas nämligen friheten för löpande betalningar till betalningar, som går genom valutabank. Det bör emellertid vidare märkas, att det föreslagna nya stycket till 3 § valutaförordningen innebär att begränsning inte skall kunna göras av allmänhetens förvärv från valutabank av sådana valutor, som fordras för löpande betalning. I den utsträckning resebetalningar förklaras vara löpande betalning innebär sålunda förslaget en rätt för den enskilde att förvärva utländska valutor härför. Att möjlighet till utförsel av sålunda förvärvade valutor skall finnas framgår vidare av tillägget till 4 § valutaförordningen.

Då under 8) betalningar avseende utgifter för turist-, rekreations- och studieresor anges som löpande under förutsättning att fråga är om normala utgifter för sådana ändamål, är bakgrunden härtill enligt valutakommittén följande. Den frihet för resebetalningar, som medges genom liberaliseringsstadgan, är begränsad genom beloppslimiter. Riksbankens cirkulär i ämnet sträcker friheten avsevärt längre. Valutabanker och andra försäljningsställen för resevalutor har sålunda, såsom i annat sammanhang berörts, medgivits att till envar som avser att resa utrikes sälja 6 000 kronor i valfri valuta att användas för reseändamål, vilket svarar mot den likaledes förut omnämnda friheten för resenär till utlandet att ur riket utföra 6 000 kronor. Härutöver medges högre tilldelning av resevaluta åt person, som har att på uppdrag och bekostnad av statlig myndighet företa utrikes resa eller som avser att företa utrikes affärsresa, varjämte riksbanken förklarat sig beredd att även i andra fall pröva ansökningar om högre resevalutatilldelning med särskild hänsyn till resans ändamål. Sådana ansökningar om högre resevalutatilldelning har för övrigt, så länge nuvarande bestämmelse gällt, alltid bifallits.

Av det sagda framgår att, då en begränsning nu föreslås till »normala utgifter» för resor, detta inte föranleds av ett behov att ge stöd för en begränsad praxis på resevalutaområdet. Med gällande praxis skulle ju närmast överensstämma att utan varje inskränkande formulering betrakta alla resebetalningar som löpande och därmed fria. Men med den innebörd, som i övrigt getts förslaget, skulle detta medföra, att var och en som — utan att detta uppenbart motsades av omständigheterna — angav sig ämna företa en utrikes resa skulle få oinskränkt rätt att förvärva utländska betalningsmedel. Om en valutareglering över huvud taget skall upprätthållas, torde man inte kunna ta en sådan konsekvens. Det har därför, på motsvarande sätt som under 1) och 2) i anvisningen, ansetts lämpligt att som löpande beteckna blott vad som kan betecknas som normalt. Erforderlig precisering av detta uttryck kan lämnas av riksbanken i tillämpningsföreskrifter. Hinder bör därvid inte möta att, såsom för närvarande, fixera en viss beloppsgräns, så att resevalutatilldelning därutöver inte automatiskt blir löpande utan görs till föremål för riksbankens prövning.

I överensstämmelse med liberaliseringsstadgan har i tre särskilda grupper under 9)—11) sammanförts dels vissa betalningar av personligt slag, dels vissa samhällliga betalningar dels ock under rubriken diverse vissa speciella betalningar av sinsemellan olikartat slag. Närmare angivande av vad som innefattas under dessa olika kategorier synes ej erforderligt.

I gruppen personliga betalningar upptar liberaliseringsstadgan även överföringar av mindre belopp. Någon motsvarighet härtill har tydligen inte kunnat upptas i anvisningens uppräkningslista, som avser att lämna olika sakexempel på löpande betalningar. I stället uttalas i anvisningens andra stycke, att som löpande betalning skall utan prövning av ändamålet anses överföring av mindre belopp. Detta gäller redan för närvarande, i det att valutabankerna av riksbanken bemyndigats att utan avseende å ändamålet därmed över-

föra betalningar ej överstigande 500 kronor. Det förutsättes, att även framdeles en sådan beloppsmässig precisering av vad som skall anses för mindre belopp skall lämnas av riksbanken.

I anvisningens sista stycke erinras om att riksbanken med stöd av sin i valutalagen tillerkända befogenhet att utfärda tillämpningsföreskrifter till valutaförordningen äger lämna närmare föreskrifter för tolkningen av det sålunda genom anvisningen i första hand bestämda begreppet löpande betalning.

Departementschefens hemställan

Efter denna redogörelse för de inom finansdepartementet upprättade förslagen¹ till

1) *lag om ändrad lydelse av 2 § valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350);*
och

2) *förordning om ändring i valutaförordningen den 5 juni 1959 (nr 264)*
så ock om fortsatt giltighet av samma förordning

hemställer föredragande departementschefen, att lagrådets utlåtande över det under 1) omnämnda lagförslaget måtte för det i § 87 regeringsformen angivna ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Per Eskilsson

¹ Jfr sid. 65.

Utdrag av protokoll, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 5 april 1963.

N ä r v a r a n d e:

justitieråden DIGMAN,
NORDSTRÖM,
regeringsrådet HEGRELIUS,
justitierådet JOACHIMSSON.

Enligt lagrådet den 29 mars 1963 tillhandakommet utdrag av protokoll över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 15 mars 1963, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen angivna ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om ändrad lydelse av 2 § valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350)*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av lagbyråchefen Sven-Eric Nilsson.

Förslaget föranledde följande yttrande av *lagrådet*.

Att en sparbank efter ett genomförande av den föreslagna ändringen i valutalagen får bemyndigande som valutabank innebär endast att sparbanken medgives rätt till handel med främmande valuta, såvitt denna rätt är beroende av de valutareglerande bestämmelserna. I 32 § sparbankslagen angives vilka slag av egendom sparbank äger förvärva. Enligt vad som upplysts för lagrådet är för sparbanks behov av valutahandel närmast fråga om förvärv av utländskt mynt och av checkar dragna å utländsk penninginrättning. I tydlighetens intresse torde i nämnda paragraf böra angivas, att sparbank äger förvärva såväl in- som utländskt mynt samt checkar dragna å in- eller utländsk penninginrättning.

Ur protokollet:

Birgitta Liljefors

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet å Stockholms slott den 5 april 1963.

N ä r v a r a n d e :

Statsministern ERLANDER, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets denna dag avgivna utlåtande över det till lagrådet den 15 mars 1963 remitterade förslaget till *lag om ändrad lydelse av 2 § valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350)*.

Föredraganden redogör för lagrådets utlåtande och anför vidare.

Det till lagrådet remitterade förslaget till lag om ändrad lydelse av 2 § valutalagen har av lagrådet lämnats utan erinran. Mot införande i 32 § sparbankslagen av en bestämmelse av det innehåll lagrådet förordnat har jag ingen erinran. I enlighet härmed har inom finansdepartementet upprättats förslag till *lag angående ändrad lydelse av 32 § lagen den 3 juni 1955 (nr 416) om sparbanker*.

Föredraganden hemställer härefter, att Kungl. Maj:t måtte genom proposition

dels föreslå riksdagen att antaga nämnda lagförslag,

dels begära riksdagens samtycke till att Kungl. Maj:t med stöd av 1 § tredje stycket valutalagen förordnar, att vad i 2 § första stycket 1), 2) och 4)—7) samt 5 § 1) och 3) ävensom 9 § samma lag stadgas skall äga fortsatt tillämpning under tiden från och med den 1 juli 1963 till och med den 30 juni 1964,

dels ock inhämta riksdagens yttrande över det inom finansdepartementet upprättade förslaget till *förordning om ändring i valutaförordningen den 5 juni 1959 (nr 264) så ock om fortsatt giltighet av samma förordning*.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Lars Hummerhielm

Valutaregleringen och målen för den ekonomiska politiken

Av Börje Kragh

1. Allmänna synpunkter

Som namnet anger syftar en valutareglering till viss kontroll över den finansiella sidan av transaktionerna med utlandet. Kontrollen kan göras mer eller mindre omfattande med hänsyn till arten av dessa transaktioner. Diskussionen kommer emellertid här att begränsas till det slags transaktioner, som f. n. i praktiken omfattas av den svenska valutaregleringen. Analysen avser innebörden av denna valutareglering och syftar till att belysa förutsättningarna för och konsekvenserna av dess upphävande.

Det ligger nära till hands att vid en sådan bedömning starta med en jämförelse mellan nuläget och ett läge utan valutareglering men med i övrigt oförändrad ekonomisk politik. Man måste emellertid från början beakta, att valutaregleringen är ett av många ekonomiskt politiska medel — och att det är med en *kombination* av medel man realiserar en kombination av mål. De flesta medel påverkar i regel på något sätt, direkt eller indirekt, samtliga målsättningar. I princip måste därför medlen koordineras i syfte att med minsta möjliga belastning på den ekonomiskt-politiska apparaturen nå önskad effekt med hänsyn till de uppställda målen. Ju fler medel, som står till förfogande för att realisera ett givet antal mål, dess större rörelsefrihet får den ekonomiska politiken. Om ett (eller flera) av medlen uteslutes från användning eller deras användningslatitud begränsas, ökar belastningen på de kvarstående medlen. Den ökar särskilt kraftigt på de medel, som representerar de närmaste substituten för det uteslutna. Det är bl. a. ur synpunkten av möjligheterna till en dylik substitution, som man får se frågan om valutaregleringens innebörd. Dess eventuella avveckling får bedömas med hänsyn till den omfattning, riktning och tidslokalisering, som frisläppta kapitalrörelser kan tänkas få, och det sätt på vilket härigenom de uppställda målsättningarnas förverkligande kan tänkas bli påverkat. Fördelarna med en avveckling får så vägas mot nackdelarna och mot möjligheterna att komma till rätta med dessa genom en belastning på disponibla ekonomiskt politiska medel.

Emellertid kan inte heller den ekonomiska politikens målsättningar betraktas som utan vidare givna. Alldeles oavsett vad man tror om de för- och nackdelar, som fria kapitalrörelser i och för sig må ha, kan valutaregleringens hävande t. ex. framstå som ett »politiskt pris» för ett ur olika synpunkter önskvärt internationellt samarbete. Dettas förverkligande framstår då som en särskild, ny målsättning. Man bör då diskutera valutaregleringens avveckling inte endast mot bakgrunden av möjligheterna till substitution med andra medel utan även av lämpligheten att revidera de mål, som uppställts under förutsättning av en mer autonom och isolerad ekonomisk politik. Man har emellertid att göra med svårvägbara faktorer, som delvis undandraget sig en rent ekonomisk bedömning.

Man kan nu till en början skilja mellan de kapitalrörelser, som är av spekulativ och kortfristig natur och i första hand påverkar *likviditeten* och

de som är mera långsiktiga och närmast aktualiserar problem, som avser en överföring av *produktionsresurser* till eller från utlandet.

Man kan tala om både en extern och en intern aspekt av kapitalrörelsernas likviditetseffekt. Den externa effekten avser förändringen i valutareserven och den interna effekten avser allmänhetens och banksystemets likviditet. I bägge fallen kan effekten vara sådan att den försvårar förverkligandet av *den fulla sysselsättningen*. Kontrollen över den privata sektorns likviditet representerar en viktig ingrediens i den ekonomiska politiken. Utländsk kapitalimport och kapitalexport kan emellertid — i frånvaro av en valutareglering — i betydande omfattning och på mycket kort sikt påverka den interna likviditeten. De kan komma att representera en avsevärd belastning för penningpolitiken, om de går i »fel riktning» med hänsyn till dennas åsyftade effekt på konjunkturutvecklingen. Det är ett välbekant faktum, att de korta kapitalrörelserna faktiskt tenderar att i denna mening felriktas och att effektiviteten av politiken för den fulla sysselsättningen härigenom kan komma att avsevärt begränsas. Härvid aktualiseras frågan om möjligheterna att öka belastningen på de ekonomiskt-politiska medel, som representerar de närmaste substituten för valutaregleringen.

Ovan berörda problematik avser den effekt kapitalrörelserna har på den interna likviditeten via förändringarna i valutareserven, oavsett dennas absoluta nivå. Speciella svårigheter uppkommer emellertid i det fall att en kapitalexport hotar att minska valutareserven — den externa likviditeten — under den nivå, som motsvarar det oundgängliga »internationella utrymmet» för sysselsättningspolitiken. Till stor del får denna politik inriktas på att neutralisera störningar, som hänger samman med förändringar i utrikesthandeln. När dessa ger upphov till sysselsättningsstörningar och *samtidigt* till en minskning i valutareserven, kan den senare åtminstone temporärt negligeras så länge dess absoluta nivå ej blir oroväckande låg. *Ceteris paribus* inträffar detta desto fortare i den mån effekten på valutareserven av en försämring av bytesbalansen förstärkes av utgående korta kapitalrörelser. Även i detta fall kan det föreligga en tendens till att kapitalrörelserna systematiskt går i »fel riktning» och alltså medför en merbelastning för sysselsättningspolitiken. Vid en i utgångsläget låg valutareserve får man en för kort respittid för att tillgodose sysselsättningsmålet och kan tvingas till motåtgärder på valutafronten, som kan komma att försvaga eller t. o. m. direkt strida mot den inhemska politiken.

Både när det gäller kapitalrörelsernas effekt på den interna och på den externa likviditeten kan det alltså uppkomma svårigheter, som i första hand avser möjligheterna att realisera den fulla sysselsättningen. Vid en avveckling av valutaregleringen aktualiseras då frågan om merbelastningen på övriga ekonomiska medel och eventuellt ianvändningstagande av nya. Om dessa möjligheter framstår som otillräckliga, får man bl. a. ta ställning till behovet att systematiskt öka valutareserven för att bibehålla det internationella svängrum för sysselsättningspolitiken, som förelegat före valutaregleringens hävande. Detta kommer då att representera en målsättning på längre sikt, som kan komma att konkurrera med andra målsättningar rörande t. ex. investeringskvotens storlek eller hjälpen till u-länderna. Även målsättningen för sysselsättningspolitiken kan i ett sådant sammanhang få tas under omprövning. Denna målsättning har inte varit oförändrad — ambitionsgraden har stigit undan för undan. Om utan valutareglering ett tillräckligt internationellt svängrum inte kan skapas för en ambitiös sysselsättningspolitik, måste man tydligen pruta av på målsättningen för utjämningen av konjunkturfluktuationerna. Detta behöver inte betyda en lägre takt för utvecklingen av realinkomsten, eftersom den internationella arbetsdelningen — i vars

namn valutaregleringen skall hävas — förutsättes i och för sig leda till en produktivitetsstegring, som kan kompensera eventuella effektivitetsförluster i form av korttidsarbetslöshet.

Resonemanget ovan avser närmast sådana kapitalrörelser, som till sin natur är kortfristiga och motiveras av internationella räntedifferenser och förväntningar om växelkurs- och ränteförändringar. De påverkar likviditeten i banksystemet och valutareservens storlek och därmed också möjligheterna för den ekonomiska politiken att realisera sina målsättningar. Det finns en annan problematik, som i första hand avser de långa kapitalrörelserna. Det är här fråga om transaktioner, som sammanhänger med investeringar, som motiveras av en bedömning av realkapitalets avkastning och kan visa tendenser att på längre sikt utvecklas ensidigt i viss riktning. Det rör sig vidare oftast om placeringar på en marknad som ej kan direkt påverkas av penningpolitiken. Ifrågavarande kapitalrörelser kan på kort sikt beröra både likviditetsläge och sysselsättning men skapar kanske i första hand problem, som sammanhänger med sparandets inriktning och form och därmed med målsättningen för takten i den ekonomiska tillväxten på längre sikt.

Det samhällsekonomiska sparandet består av en intern komponent — realkapitalbildningen — och en extern komponent — överskottet på bytesbalansen. I avsaknad av kapitalrörelser tar den senare komponenten formen av en ökning av valutareserven. En lång kapitalexport innebär nu vid givet sparande (och full sysselsättning) att den inhemska realkapitalbildningen och/eller en annars möjlig uppbyggnad av valutareserven måste begränsas. I förra fallet beröres alltså den målsättning, som avser takten i den inhemska ekonomins tillväxt, i senare fallet den som hänför sig till det »internationella utrymmet» för konjunkturpolitiken. Frisläppandet av de korta kapitalrörelserna kan som nämnts aktualisera nödvändigheten av att på längre sikt bygga upp valutareserven, vilket då i sin tur kan försvåras av en ensidig utströmning av långt kapital. Denna konkurrerar också om det utrymme i form av en disponibel valutareserv på vilket anspråk kan ställas av biståndsgivningen till u-länderna.

Å andra sidan representerar en långsiktig kapitalimport en komplettering av det inhemska sparandet och kan alltså, liksom detta, ta formen av realkapitalbildning eller ökning av den externa likviditeten. Förutom bl. a. de sysselsättningspolitiska aspekter, som kan läggas även på dessa kapitalrörelser, kan man resa frågan i vad mån av vårt land ianspråktaget utländskt sparande annars skulle ha kommit till användning i mer behövande länder. I den utsträckning kapitalimporten blott leder till en ökning av valutareserven, kan den dock bidra till ökningen av det »internationella utrymmet» och frigöra resurser t. ex. för internationellt bistånd. Relativt stora in- och utgående kapitalströmmar skulle med andra ord kunna balanseras av ett relativt obetydligt saldo.

Hänsyn till kapitalrörelserna ger upphov till ett långsiktigt problem för den ekonomiska politiken framförallt i det fall att kravet på ett »internationellt utrymme» som skydd för de korta kapitalrörelserna och utvecklingen av de långa kapitalrörelserna netto räknat motiverar ett ökat samhällsekonomiskt sparande i form av ett överskott på bytesbalansen. Härvid kommer som nämnts överväganden med hänsyn både till sysselsättningen och tillväxttakten in i bilden. Vidare aktualiseras även målsättningen för *prisutvecklingen*, eftersom möjligheten att realisera ett visst överskott i bytesbalansen i hög grad är en fråga om prisrelationen till utlandet. Därmed har man också vid bedömningen av kapitalrörelsernas problematik hamnat i en diskussion av alla de viktigaste målsättningarna och följaktligen också av hela uppsättningen av den ekonomiska politikens medel. Nödvändigheten av

en dylik total analys beror emellertid i första hand på den praktiska bedömningen av de frisläppta kapitalrörelsernas omfattning och riktning.

Det finns vid denna bedömning också anledning att skilja mellan utvecklingen på kort och på lång sikt. Det kan tänkas föreligga en undertryckt efterfrågan på värdepapper — på svenska från utlandet och på utländska från Sverige — som aktualiseras vid ett hävande av valutaregleringen och ger upphov till en betydande kapitalström i endera riktningen. Denna initial effekt kan bl. a. komma att bero av det vid tillfället rådande konjunkturläget. På längre sikt kan sedan kapitalströmmens storlek och riktning komma att bli en annan.

Det är vidare klart att både kortsikts- och långsiktseffekten måste komma att bero på det aktuella läget beträffande vår medverkan i EEC och förväntningarna om utvecklingen härav. Det är i praktiken meningslöst att resonera om valutaregleringen utan att precisera förutsättningarna på denna punkt. Detta gäller speciellt bedömningen av de långa kapitalrörelserna. Incitamenten för svenska företag att realinvestera i utlandet (EEC-området) såväl som för utländska företag att realinvestera i Sverige måste ju ställa sig helt olika i de fall att vi inlemmas i EEC resp. kommer att stanna utanför. Detsamma bör gälla handeln med aktier, vars attraktionskraft måste komma att influeras av förväntningarna om expansionskraften inom olika näringsgrenar och branscher, vilka i sin tur uppenbarligen hänger samman med marknadsfigurationerna.

De närmaste avsnitten skall ägnas åt problematiken kring de korta kapitalrörelserna. För dessas omfattning och riktning är integrationsutvecklingen förmodligen av mindre betydelse än för de långa kapitalrörelserna. Den kan emellertid påverka möjligheterna att använda olika medel och dessas effektivitet, när det gäller att neutralisera de korta kapitalrörelsernas inverkan på likviditetsutvecklingen och därmed på sysselsättningen. Det finns här anledning att granska vapnen i den penningpolitiska arsenalen och även att beröra frågan om valutareservens roll som buffert för kortsiktiga förändringar i det »internationella utrymmet» för den ekonomiska politiken.

Därefter berörs de frågor, som sammanhänger med ett frisläppande av de långa kapitalrörelserna — även om nu gränsdragningen mellan de korta och långa kapitalrörelserna med hänseende till deras form och effekt inte alltid är alldeles klar. I princip kan emellertid de förra sägas påverka samhällsekonomin via förändringar i den interna och externa likviditeten och aktualisera motåtgärder på detta område. I senare fallet är det däremot fråga om det s. k. »transferproblemet» d. v. s. det (de) problem, som uppkommer, när produktionsresurser skall ställas till utlandets förfogande vid kapitalexport resp. ställs till det egna landets förfogande vid kapitalimport. Det kan, som nämnts, här bli nödvändigt att beakta hela sammanvägningen av den ekonomiska politikens målsättningar, likaväl som hela uppsättningen av den ekonomiska politikens medel.

2. De korta kapitalrörelserna

Det är här i princip fråga om kapitalrörelser, som motiveras av räntedifferenser och spekulation i ränte- och växelkursändringar och som därför kan antagas vara av övervägande kortfristig karaktär. Ifrågavarande placeringar kan tänkas ta formen av banktillgodohavanden, skattkamarväxlar, obligationer samt av kortfristiga lån i och utanför den organiserade kreditmarknaden. På längre sikt kan man tänka sig att en stock av sådana tillgångar och skulder byggs upp i form av valutatillgångar i banksystemen, transaktionskassor för företagen och normala handelskrediter allt i takt med en successivt stigande internationell handelsvolym. Mera betydande varia-

tioner kring en dylik trend skulle emellertid kunna förväntas härröra från sådana kapitalrörelser, som betingas av utsikterna till vinst på kortfristiga transaktioner. De problem, som härigenom kan skapas för den ekonomiska politiken, sammanhänger med det sätt på vilket kapitalrörelsernas omfattning och riktning påverkar dels den *interna* likviditeten i banksystemet och näringslivet, dels den *externa* likviditeten i form av förändringar i valuta-reserven. Önskvärdheten av en given kapitalrörelse kommer i förra fallet att bedömas med hänsyn till dess betydelse för den ekonomiska politikens (och speciellt penningpolitikens) effektivitet i det aktuella konjunkturläget. I senare fallet är det fråga om det sätt på vilket kapitalrörelsen påverkar valuta-reserven i riktning mot eller från den som önskvärd betraktade storleken. De två bedömningsgrunderna skiljer sig i princip från varandra. En given kapitalrörelse kan — alltefter konjunkturläget och valuta-reservens aktuella storlek — ur bägge synpunkterna framstå som gynnsam eller som ogynnsam eller — vilket kanske är vanligast — framstå som gynnsam ur ena synpunkten och ogynnsam ur andra. (sic!)

De korta kapitalrörelsernas riktning bestäms av konstellationen av räntedifferensen mellan två länder och av de aktuella och förväntade växelkurserna. Spekulation i växelkursändringar förekommer rimligen endast i undantagsfall. Korta kapitalrörelser skulle i första hand kunna induceras i lägen, då man av någon anledning låtit räntan avvika från en »normal» internationell nivå. Om ränteändringen är konjunkturpolitiskt motiverad kommer då de korta kapitalrörelserna att gå i »fel» riktning ur synpunkten av den interna likviditeten. En räntehöjning har då vidtagits — förmodligen i kombination med andra penningpolitiska åtgärder — för att åstadkomma en kreditåtstramning och därigenom bryta en inhemsk överkonjunktur. Denna åtstramning kommer emellertid att motverkas av en ingående kort kapitalrörelse. Det omvända fallet av »räntedilemmat» aktualiseras i en lågkonjunktur.

Önskvärdheten av effekten på den externa likviditeten beror både på utvecklingen av bytesbalansen och valuta-reservens storlek i utgångsläget. Om överhettningen i ekonomin har karaktär av kostnadsinflation går den sannolikt hand i hand med en försämring av bytesbalansen och en valutaavtappning. Är då valuta-reserven redan i utgångsläget »för liten» kan tydligen valutaförstärkningen vara en hjälp för upprätthållandet av den externa likviditeten. Är det återigen fråga om en väsentligen av exportutvecklingen betingad överkonjunktur med överskott på bytesbalansen, ter sig det korta kapitalinflödet kanske inte heller särskilt gynnsamt ur synpunkten av valuta-reservens utveckling. En direkt ogynnsam effekt skulle uppkomma i det, för Sveriges del f. n. teoretiska fall, att valuta-reserven i utgångsläget av olika anledningar ansågs vara för stor. Ett analogt resonemang kan föras beträffande räntepolitiken i en lågkonjunktur och de olika kombinationerna av förändringar i bytesbalansen och valuta-reservens storlek i utgångsläget. Maximalt ogynnsamma ter sig de korta kapitalrörelserna i en överkonjunktur med överskott på bytesbalansen och »för hög» valuta-reserv resp. i lågkonjunktur med underskott i bytesbalansen och »för låg» valuta-reserv.

Storleken av valuta-reserven och riktningen av dess förändringar har också stor betydelse för de korta kapitalrörelser som kan uppkomma på grund av förväntningar om växelkursförändringar. En kombination av låg valuta-reserv och valuta-utflöde kan ge upphov till spekulation i depreciering och kraftigt kort kapitalutflöde. En dylik situation kan aktualiseras i vilket som helst konjunkturläge och kan — beroende på storleken av den förväntade deprecieringen — vara omöjlig att påverka med räntepolitik. I ett sådant läge kan omsorgen om den externa likviditeten antagas komma att få en avgörande betydelse för den ekonomiska politiken.

3. Den interna likviditeten

De problem, som fria kapitalrörelser kan skapa för den interna likviditetspolitiken betingas inte bara av differenser mellan de inhemska och utländska räntenivåerna utan till hela den mera svårpreciserade graden av »stramhet» på kreditmarknaden. Den åtstramning, som man med olika kreditpolitiska medel söker åstadkomma i en överkonjunktur försvagas i den mån banker och företag har tillgång till kortfristiga utländska krediter. Möjligheter föreligger då att upptaga lån till lägre räntor än på hemmamarknaden. Företag, som på grund av olika former av kreditransonering överhuvud taget ej kan få banklån, kan vara villiga att t. o. m. betala en ränta, som ligger ännu högre än hemmaräntan. Därtill kommer också den kapitalimport, som direkt tar formen av utländsk inlåning i bankerna. Av flera anledningar kommer härigenom likviditeten i banksystemet att öka och den åsyftade stramheten att uppluckras.

I princip kan ökningen av *banklikviditeten* motverkas genom open market operations och/eller en åtstramning via likviditetskvoterna. Effektiviteten av en dylik penningpolitik bör i och för sig vara oberoende av det sätt på vilket överskottslikviditeten kommit till stånd: den må ha orsakats av statlig underskottsfinansiering eller av någon eller några av de faktorer — inklusive kapitalimporten — som kan ligga bakom en ökning av valutareserven. Det bör emellertid bemärkas, att kravet på neutraliserande restriktivitet bör vara särskilt stort i det fall att en ökning i valutareserven betingas av kort kapitalimport.

Kapitalimporten kan också vara ett uttryck för att *företagen* sökt sig utanför den organiserade kreditmarknaden och i ökad utsträckning finansierat sina investeringar med kort upplåning utanför denna marknad. En dylik tendens uppkommer alltid när bankkrediterna stramas åt. Så länge den inhemska marknaden är avskärmad från kapitalimport finns det emellertid vissa möjligheter till »dränering». Genom investeringsfonder kan man t. ex. absorbera överskottsmedel från företag, vilka annars skulle uppträtt som långgivare till företag med likviditetssvårigheter. I avsaknad av valutareglering skulle en dylik politik få minskad effektivitet och kunde t. o. m. i och för sig ge upphov till en extra kapitalimport, som på olika vägar sökte sig till investeringsfonderna.

Ett försök att dämpa den inhemska aktiviteten med restriktiv kreditpolitik skulle alltså kunna komma att motverkas av en till finansiering av inhemsk investeringsverksamhet syftande kapitalimport. En dylik utveckling kunde framtvunga en hårdare begränsning av bankkrediterna än vad som annars skulle behövt vara nödvändigt. Därigenom uppkommer emellertid en tendens till snedvridning i kreditstrukturen, som på ett ofördelaktigt sätt kan påverka den ekonomiska utvecklingen även på längre sikt. Företag med utländska bank- och handelsförbindelser skulle få relativt lättare att skaffa kredit, och detta på bekostnad av dem, som vore hänvisade endast till den inhemska marknaden. Den inhemska investerings- och produktionsutvecklingen skulle härigenom kunna få en i olika avseenden ogynnsam inriktning.

I detta sammanhang synes den långsiktiga balansen på olika sektorer av den inhemska kreditmarknaden kunna bli av viss betydelse. Frågan om valutaregleringens hävande sammanhänger bl. a. med den nuvarande kontrollen över de inhemska obligationsemissionerna. Denna kontroll motiveras både av konjunkturpolitiska skäl och av hänsyn till investeringsverksamhetens inriktning. En dylik reglering skulle emellertid förlora mycket av sin mening i det ögonblick den på hemmamarknaden tillbakahållna låneefterfrågan fritt kunde tillfredsställas utomlands.

Nuvarande tendenser på kapitalmarknaden pekar dock mot en förbättring av balansen mellan utbud och efterfrågan. I denna riktning verkar dels ett åtminstone i jämförelse med 50-talet dämpat statligt upplåningsbehov, dels ett ökat utbud både från ATP och från ett stigande hushållssparande. Företagen skulle då i ökad omfattning kunna släppas fram på obligationsmarknaden för att tillfredsställa ett föreliggande, förmodligen ackumulerat behov av upplåning med obligationer. I den mån detta behov hänför sig till önskemål om finansiering av (nya) realinvesteringar vore det fördelaktigt, om valutaregleringen kunde släppas i ett läge av relativt lugn i konjunkturutvecklingen. I den mån behovet avser en konsolidering av olika former för äldre krediter, skulle en föregående period av tillgång till inhemska obligationsmarknaden begränsa risken för den kapitalimport av engångskaraktär som annars skulle kunna komma till stånd.

4. Den externa likviditeten

Den externa likviditeten hänför sig till behovet av att hålla en valuta-reserv. Behovet härav växlar bl. a. med ambitionsgraden i den ekonomiska politikens målsättning. Även vid en sådan konjunkturpolitik, som i stort sett låter hemmaekonomin anpassa sig till utlandskonjunkturen, föreligger behov av en valuta-reserv, som kan tjäna som buffert för säsongmässiga och andra kortsiktiga förändringar i bytesbalansen. Vid en högre ambitionsgrad beträffande självständigheten i hemmakonjunkturen kan i vissa lägen öka-de krav komma att resas på storleken av valuta-reserven — på det »internationella utrymmet» för konjunkturpolitiken.

Målsättningen beträffande växelkursernas stabilitet kommer in som en särskild faktor vid bedömningen av valuta-reservens storlek och användning. Helt fria växelkurser skulle i och för sig kunna tänkas göra hållandet av valuta-reserv överflödig. Spikas växelkurserna fullständigt måste valuta-reserven göras desto större — man avhänder sig ett *medel* för att nå balans i utlandsbetalningarna och förvandlar detta till mål. Man ökar därigenom belastningen på övriga medel och ökar anspråken på den buffert, som måste fånga upp externa störningar tills den ekonomiska politikens övriga medel hunnit verka. Det mest realistiska fallet är emellertid att man förbehåller sig en viss möjlighet att vid långvariga störningar och »fundamentala balansrubbnings» kunna genomföra begränsade växelkursjusteringar (jämför här Stabiliseringsutredningens betänkande t. ex. sid. 27—29). Då har man emellertid också öppnat dörren på glänt till spekulativa förväntningar om depreciering och appreciering, vilka kan ge upphov till ensidiga, destabiliserande kapitalrörelser. En politik som i princip arbetar med fasta växelkurser men som ej utesluter möjligheten av växelkursändringar, synes i själva verket ställa de största kraven på en valuta-reserv.

Det har här redan påpekats hur — vid en given växelkurs- och konjunkturpolitik — de korta kapitalrörelserna i vissa typfall tenderar att tränga ihop det internationella utrymmet för en dylik politik. Detta reser inget problem om tillgängliga valuta-reserver kan anses representera tillräckligt utrymme med hänsyn både till de krav som kan ställas i nuvarande läge och till de som tillkommer vid upphävandet av valutaregleringen. I annat fall kan det bli nödvändigt att, under bibehållet valutaskydd, på längre sikt söka bygga upp en betryggande valuta-reserv. Övergången kan förkortas i det fall man kan finna verk samma medel att speciellt påverka de korta kapitalrörelsernas riktning och/eller omfattning. I sista hand kan man — om nu frigörandet av kapitalrörelserna framstår som en högt prioriterad målsättning — slå av på de ambitioner som hänför sig till självständig konjunkturpolitik.

Den ovan förda principdiskussionen av kapitalrörelsernas innebörd och förutsättningarna för en avveckling av valutaregleringen kan knappast i det konkreta fallet preciseras i en sådan utsträckning att man får entydiga svar på de ställda frågorna. Man får nöja sig med vissa hållpunkter. Det kan t. ex. noteras att det svenska konjunkturmönstret i viss mån synes avvika från typfallen för sambandet mellan konjunkturfasen och utvecklingen av saldot på bytesbalansen. Valutareserven har sålunda tenderat att öka under lågkonjunktur och minska i högkonjunktur — en utveckling som bl. a. synes sammanhånga med lagervariationerna. Hittills har också utlandskonjunkturen i regel varit starkt splittrad med markerade kontraster i fråga om konjunkturförändringen inte bara mellan USA och Västeuropa utan även mellan länderna inom Västeuropa och mellan industri- och råvaruländerna. Man har alltså knappast kunnat tala om en svensk mot »utlandet» kontrasterande konjunkturutveckling. Det är likväl av en sådan differens, som saldot på bytesbalansen företrädesvis kan tänkas bli influerat. De mycket små svängningarna i vår valutareserv kan kanske tvärtom sägas indicera frånvaron av sådana diskrepanser. Utlandskonjunkturen kan emellertid genom intensifierade integrationssträvanden och på andra sätt komma att i framtiden bli mer homogen. Svenska ambitioner med hänsyn till en relativt sett hög aktivitetsnivå eller till en relativ dämpning av svängningarna kring en gemensam trend skulle kunna leda oss in i en period av starkare rörelser i bytesbalansens saldo och då med parallella korta kapitalrörelser. Härigenom skulle behovet av internationellt utrymme också öka.

I utgångsläget för en frigörelse av kapitalrörelserna bör dock det i Sverige lokaliserade utländska korta kapital, som ej är rena transaktionskassor, kunna förutsättas vara relativt obetydligt. Möjligen skulle det också dröja en viss tid innan svensk kapitalexport av här diskuterat slag skulle komma igång eller man i utlandet börjat varsebli resp. tillvarata möjligheterna därtill. Redan *riskan* för kortsiktiga och kraftiga kastningar i kapitalrörelserna skulle emellertid motivera en förstärkning av valutareserven. Dessutom kan ju de kapitalrörelser, som sammanhänger med spekulation i svenska kronans depreciering förväntas direkt bero just av valutareservens absoluta storlek.

En icke helt orealistisk bedömning skulle alltså ge vid handen att *behovet* av valutareserv skulle kunna komma att öka både av konjunkturpolitiska skäl och (vid valutaregleringens hävande) som skydd mot korta kapitalrörelser — dessa två behov är närmast additiva eftersom de kan aktualiseras på samma gång. Frågan är nu om vår faktiska valutareserv kan sägas korrespondera inte bara mot dagslägets behov utan även därutöver inrymma den förmodligen betydande marginal, som kan visa sig nödvändig längre fram.

Ultimo juni 1962 uppgick vår totala valutareserv till ca 4,2 miljarder kr. eller drygt tre månaders import. Under 1961 inträffade en icke obetydlig stegring, som emellertid helt faller inom ramen för den s. k. förskjutningsposten. Såvitt nu kan bedömas, kommer denna utveckling i stort sett att upprepas under 1962. Det är otillfredsställande, att man i så stor utsträckning svävar i okunnighet om den egentliga innebörden av förändringarna i valutareserven och i motsvarande grad måste sväva på målet i fråga om en även kortsiktig framtidsbedömning.

Vilka relationstal man än väljer för att mäta valutareservens »funktionella» storlek, synes både en intertemporal och en internationell jämförelse ge vid handen att den f. n. ligger ganska lågt. Vår nuvarande reserv är låg jämförd med de flesta industriländers. Dess nivå är också alltsedan 1947 låg jämfört med den som uppnåtts under tidigare perioder. Dessa fakta

behöver inte i och för sig ha någon avgörande betydelse vid bedömningen av reservens tillräcklighet, eftersom behovet av en valutareserv av olika anledningar successivt kan ha minskat och dessutom för en sådan ekonomi som den svenska kanske kunde tänkas vara särskilt lågt (våra nordiska grannländer har också i regel hållit internationellt sett låga reserver). Men dessa mekaniska jämförelser antyder i alla fall snarast att vår nuvarande valutareserv är hållen i underkant än motsatsen.

De krav, som kan ställas på storleken av vår valutareserv beror på en rad faktorer, som dels är till sin natur ovägbara dels skiftar i betydelse från tid till annan. Här beror mycket på den institutionella ram man förutsätter som given för bedömningen. Stabiliseringsutredningen sammanfattar sin diskussion av denna fråga på följande sätt:

»En valutautströmning genom importöverskott på 2—3 miljarder kronor synes ändå vara det mesta man har anledning att räkna med även vid mycket allvarliga påfrestningar. Därtill kommer den minskning av reserverna, som kan uppkomma genom större frihet för de internationella kapitalöverföringarna. En vidgad exportkreditgivning kan också komma att ställa ökade krav på landets likviditet. Men valutareserven får inte vara helt tömd efter en dylik påfrestning. En viss reserv måste alltid föreligga för att hindra att desperata åtgärder framtingas. Man kommer på dessa grunder fram till att valutaresurserna i form av valutareserv och lånemöjligheter i de internationella organisationerna skulle behöva vara väsentligt större än de f. n. normalt är.» (sid. 122)

Stabiliseringsutredningens gissning på variabiliteten i bytesbalansens saldo kan vara lika god som någon annan. Den är förmodligen bättre än de flesta, eftersom ett visst stöd för den antydda storleksordningen av 2—3 miljarder kan fås genom ett studium av de svängningar, som valutareserverna i andra länder utsatts för. Man finner att i industriländerna ett kontinuerligt valutautflöde maximalt begränsats till några procent av bruttonationalprodukten. Högt på listan ligger emellertid länder som i likhet med Sverige är relativt små och har en relativt stor utrikeshandel. Högst ligger sålunda Nederländerna med en valutaavtappning jan.—sept. 1957 på 3,2 procent av BNP. Norge och Danmark redovisar förluster på 1,8 procent av BNP för perioderna jan. 1953—mars 1955 resp. april 1954—juni 1955. Eftersom den svenska valutareserven f. n. uppgår till närmare 6 procent av BNP, skulle man med hänsyn till de här berörda variationstalen kunna anse den vara fullt tillfredsställande. Det bör emellertid vidare bemärkas, att här endast varit tal om variabiliteten (neråt) i valutareserven, men att variabiliteten i bytesbalansens saldo kan vara betydligt större. För Norge var den t. ex. vardera åren 1954 och 1955 av storleksordningen 5—6 procent. Men eftersom nedgången *startade* från ett läge med stort överskott kunde valutaminskningen begränsas till det nyss angivna, betydligt lägre procenttalet.

För Sveriges del synes man emellertid redan under en följd av år haft en med hänsyn till olika faktorer gynnsam utveckling av bytesbalansen och likväl inte kunnat uppnå någon mera betydande förstärkning av valutareserven. Det kan erinras om att vi under senare år inte endast haft en kumulerad förskjutningspost av nästan samma storleksordning som hela vår valutareserv. Vi har också haft en gynnsam utveckling av våra terms of trade, som för åren 1958—60 i och för sig kan uppskattas ha betytt en samhälls-ekonomisk vinst av storleksordningen 2 miljarder kronor. I nationalbudgeten för 1962 förutses emellertid en försämring av terms of trade på 3 procent motsvarande en förlust på 500 milj. kr. Det är tydligt att vi här har att göra med en faktor, som kan kraftigt påverka valutareservens utveckling.

Eftersom reserven — bl. a. med hänsyn till spekulationen i växelkursändringar — inte kan tillåtas gå i botten, synes därför dess nuvarande storlek snarast representera ett minimum med hänsyn till det internationella utrymme, som vi behöver för svängningarna i bytesbalansen. Detta omdöme torde stå sig även om hänsyn toges till våra aktuella lånemöjligheter och dragningsrätter av olika slag. Man synes alltså kunna hävda, att om risken för utåtriktade korta kapitalrörelser aktualiseras, så rymmes ett valutaskydd för dessa ej inom ramen för vår aktuella reserv. En ökning av denna finge då uppställas som särskild långsiktig målsättning för den ekonomiska politiken. I avsnittet om de långa kapitalrörelserna diskuteras närmare på vad sätt denna målsättning kan realiseras.

5. Likviditetsreglerande åtgärder

Fixeringen av växelkurserna, åtminstone på kort sikt, innebär att den ekonomiska politiken avhändes ett viktigt medel att direkt påverka utvecklingen av bytesbalansen. Vidare har, redan vid den begränsade grad av liberalisering som f. n. råder internationellt sett, ränteutvecklingen i olika länder alltmer tenderat att synkroniseras. Denna tendens kan förväntas ytterligare förstärkas i framtiden. Detta betyder att det blir svårare för ett enstaka land även att använda instrumentet för inhemsk konjunkturpolitik. Vid fria kapitalrörelser skulle man då i vissa lägen riskera att på grund av hänsyn till den externa likviditeten få sänka ambitionsgraden för sysselsättningspolitiken resp. få se denna politik justerad av en ineffektivitet i den interna likviditetspolitiken. Som här redan antytts kan likväl önskemål beträffande den externa likviditeten vid behov tillgodoses genom en planmässig uppbyggnad av valutareserven, under det att den interna likviditeten i någon mån kan påverkas med andra medel än räntan. Man kan också diskutera möjligheterna av att använda vissa »små medel» som komplement till en dylik politik — komplement som skulle syfta till att minska behovet av ett extra valutaskydd och/eller ge större svängrum för en intern räntepolitik. Framställningen skall här begränsas till uppräknandet av några av dessa medel. Deras användbarhet sammanhänger nämligen i hög grad med administrativa och tekniska frågor, som vid behov torde få bli föremål för särskild utredning.

Det finns i princip vissa möjligheter att använda *valutakonton* (i riksbanken) i syfte att systematiskt dirigera kapitalrörelsernas effekt både på den externa och den interna likviditeten. Förutsättningen är att man kan hålla räntan på dessa konton skild från övriga räntor. Denna ränta kunde då varieras med hänsyn till den åsyftade effekten på den externa likviditeten. I första hand aktualiseras här det fall att räntan på valutakonton hålles över hemmaräntan i en situation av depressiva tendenser och låg och fallande valutareserv. Man kunde i en högkonjunktur tänka sig möjligheten även av en gynnsam effekt på den interna likviditeten, om nämligen räntan på valutakonton sättes så högt att det utländska kapital, som annars skulle tagit vägen utanför den organiserade kreditmarknaden och försvarat likviditetspolitiken, i stället steriliseras i riksbanken.

Det ovan antydda arrangemanget kan visa sig svårt att realisera i praktiken. Detsamma gäller det slags politik, som syftar till att möjliggöra en självständig inhemsk räntepolitik genom en målmedveten *differentiering mellan den långa och den korta räntan*. Den förra styres då med hänsyn till den inhemska investeringsutvecklingen under det att den senare fixeras med hänsyn till de korta kapitalrörelsernas riktning och omfattning. En dylik politik har försökts t. ex. i USA och Västtyskland. Den rekommenderas i princip av Stabiliseringsutredningen, som emellertid också påpekar de

praktiska svårigheter, som föreligger i form av bindningar mellan de långa och korta räntorna. De institutionella hindren för en rörlighet dem emellan synes just i Sverige vara särskilt betydande (Stabiliseringsutredningen sid. 162).

Nyssnämnda politik har den nackdelen att differentieringseffekten inte renodlat avser de korta kapitalrörelserna å ena sidan och å andra sidan de kapitalrörelser, som direkt har att göra med den inhemska aktiviteten. Ur den synpunkten mer effektiv är den i princip eleganta metoden med en *systematisk växelkurspolitik för »forward rates»*, som fixeras med hänsyn till den effektiva avkastningen på räntearbitrage vid en given differens mellan den inhemska och den utländska räntenivån. För att politiken skall kunna fungera i praktiken måste en rad institutionella och psykologiska förutsättningar vara uppfyllda, vilket gör att realismen i förslaget är svår att bedöma på förhand. (För en utförlig beskrivning av hela problemkomplexet hänvisas till Bent Hansens artiklar i Skandinaviska Bankens kvartalsskrift 1958: 4 och 1959:1.)

En speciell möjlighet att utnyttja i princip långa kapitalrörelser för att påverka likviditeten ligger i att låta utlandet emittera värdepapper på den inhemska marknaden i »dräneringssyfte». Effekten av ingående korta kapitalrörelser på både den externa och interna likviditeten skulle kunna neutraliseras genom en sådan politik. Det skulle då närmast vara fråga om ett högkonjunkturellt läge med redan tillräcklig valutareserv och en potentiell efterfrågan på utländska värdepapper, som förut hållits tillbaka av emissionskontroll. Det kan i detta sammanhang erinras om att nyemissioner hör till den kategori kapitalrörelser, för vilka någon liberaliseringsskyldighet ännu icke föreligger inom EEC. Och trots vad som ovan sagts om vår valutautveckling *kan* det ju hända, att vi en gång kommer att befinna oss i ett läge med »för stor valutareserv». Den här antydda politiken har under senare år aktualiserats i Holland, som icke desto mindre under 50-talet vid två särskilda tillfällen råkade in i långvariga och mycket besvärande valutakriser.

En politik som syftar till att öka vårt »internationella utrymme» motiverar slutligen också från svensk sida fullt stöd åt förslag till ökning av *den internationella likviditeten* genom IMF eller på annat sätt. Varje förbättring i det internationella samarbetet på valutaområdet ökar förtroendet till enskilda valutor och minskar risken för spekulativa kapitalrörelser. Ökad kapacitet hos ifrågavarande organ och även olika slags internationella arrangemang kan vidare neutralisera de icke önskvärda effekterna på betalningsbalansen av de kapitalrörelser, som ändå förekommer. Vid en svensk associering till EEC skulle t. ex. begränsningen av svängrummet för vår penningpolitik få vägas mot det samarbete och poolning av de finansiella resurserna, som eventuellt kan växa fram på längre sikt. Ännu viktigare i det här diskuterade sammanhanget är kanske de möjligheter Sverige kan ha att *unilateralt* försäkra sig om dragningsrätter och stand-by-krediter av olika slag. Av speciell betydelse kunde detta visa sig vara under den övergångsperiod, som skulle följa på ett hävande av valutareglerna. Man finge då gardera sig mot de kapitalrörelser, som sammanhånga med att efterfrågan och ett utbud kan ha ackumulerats i en bestämd riktning under en lång följd av år.

6. De långa kapitalrörelserna

De långa kapitalrörelserna avser främst handeln med aktier samt direkta (real-) investeringar. Dessa kapitalrörelser skiljer sig från de korta därigenom att de förra men ej de senare aktualiserar ett transferproblem och i

stort sett undandrar sig penningpolitiska påverkningar. I de korta kapitalrörelsernas natur ligger att de utjämnas på längre sikt, och att de problem de skapar hänför sig till svängningarna under en övergångsperiod i den inhemska aktiviteten och i valutareserven. Motiven bakom de bägge slagen av kapitalrörelser kan mestadels förutsättas vara helt olika. De långa kapitalrörelserna sammanhänger med överväganden, som hänför sig till värderingen av en realinvestering — av dess säkerhet och av dess avkastning på längre sikt i förhållande till dess aktuella pris. Bedömningarna kan mycket väl gå i en sådan riktning att det, netto räknat uppkommer betydande ensidiga kapitalrörelser över en följd av år. Härigenom aktualiseras för det långivande landet ett transferproblem, som i första hand kommer till uttryck i en av den långa kapitalexporten betingad belastning på valutareserven.

Inför ett frisläppande för svensk del av den internationella handeln med aktier möts man återigen av svårigheten att kunna bedöma ens riktningen och än mindre omfattningen av den resulterande kapitalrörelsen. Kursbildningen på svenska aktier i utlandet resp. på utländska aktier i Sverige i samband med den begränsade värdepappershandel, som nu förekommer, antyder emellertid att man, netto räknat, snarare borde kunna förvänta en svensk kapitalimport än kapitalexport. Under senare år har nämligen en tendens förelegat till överkurs på svenska aktier utomlands. Denna differens mellan kurserna i Sverige och utlandet har på senare tid avsevärt minskat men en mindre utländsk överkurs kan fortfarande registreras. Å andra sidan har kurserna för de utländska värdepapper, som kunnat utbjudas på Stockholmsbörsen ej nämnvärt avvikit från noteringarna utomlands.

Även om jämförelser med andra länder är vanskliga, torde det vara av ett visst intresse att notera utvecklingen under senare år på aktiemarknaden i Holland. (Genomsnittsavkastningen på aktier i Holland har varit något lägre än i Sverige.) Nettoexporten av värdepapper (kapitalimporten) har där under senare år tagit en betydande omfattning. Åren 1959 och 1960 uppgick den till 520 resp. 600 miljoner guilders d. v. s. till omkring 3 procent av importen och 1,5 procent av bruttonationalprodukten. Bruttot av köp och försäljningar var betydligt större bl. a. beroende på det erfarenhetsmässigt konstaterade sambandet mellan försäljning av inhemska aktier utomlands och de därpå — med någon »lag» — följande köpen av utländska värdepapper.¹

I Sverige föreligger restriktioner för köp av svenska aktier i form av 1916 års lag om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag. På grund härav förblir den del av aktiestocken, som kan försäljas till utlandet relativt begränsad, även i det fall att valutaregleringen avskaffas. Av en genomgång av utlänningsförbehållen i börsnoterade svenska aktiebolag (bank- och försäkringsaktiebolag undantagna) med nominellt aktiekapital överstigande 100 milj. kr. framgår, att av ett totalt börsvärde vid årsskiftet 1961/62 på i runt tal 9 miljarder kronor omkring 2,5 å 3 miljarder representerade fria aktier. Vidare kan en betydande del av dessa aktier förmodas redan befinna sig i utländsk ägo resp. ligga på fasta händer i Sverige. Å andra sidan kan vid nuvarande praxis vissa svenska aktiebolag — beroende på egendomsinnehavets karaktär — räkna med att få tillstånd av Kungl. Maj:t att ändra sin bolagsordning på sådant sätt, att utlänningar kunna förvärva samtliga aktier i bolaget. Och

¹ Jfr *Central Economic Plan 1961*. De redovisade korta kapitalrörelserna (utanför bankerna) var 1959 av samma storleksordning som de långa men i motsatt riktning. De upphörde 1960, enligt uppgift på grund av en minskning i den räntemarginal, som kunde erhållas utomlands (a. a. sid. 44—45).

slutligen torde — därest vi inte tillförsäkras någon undantagsställning — en full associering till EEC i varje fall på längre sikt innebära att gentemot EEC-länderna utlänningsförbehållen enligt 1916 års lag finge avskaffas.

Svenska köp av utländska värdepapper är för kreditinstitutionerna i regel begränsade på grund av särskild lagstiftning. I övrigt skulle dylika köp även i någon mån kunna påverkas av likviditetspolitiken. En åstämning av det slag som vid olika tillfällen under senare år åstadkommits på kreditmarknaden kan förväntas överhuvud taget verka återhållande på den här diskuterade typen av kapitalexport. Effektiva avkastningen på flertalet utländska aktier i förhållande till hemmamarknadens synes inte heller ge särskilda motiv till utlandsköp. Det bör dock här uppmärksammas, att det sedan ett par år tillbaka förelegat en markerad tendens till att företag och enskilda personer i ökad utsträckning placerar sitt sparande direkt i värdepapper. Särskilt vid den successiva stegring av hushållssparandet, som är att förvänta och med den diversifiering av sparandet, som kan iakttagas även t. ex. i USA, skulle man på längre sikt kunna räkna med en ökad efterfrågan även på utländska värdepapper. Därigenom förbipasseras s. a. s. kapitalmarknadsinstituten — med dess institutionella hinder för utländska investeringar — och ökar risken för lång kapitalexport.

Av här diskuterade förhållanden och tendenser skulle man närmast kunna draga den slutsatsen, att ett hävande av valutaregleringen åtminstone till en början inte skulle komma att ge upphov till någon nämnvärd import av utländska aktier. Däremot skulle man kanske få räkna med en — till sin omfattning svårförutsebar — export av svenska aktier och detta speciellt under den på frisläppandet omedelbart följande övergångsperioden, innan kurserna på svenska papper hunnit justeras till de utländska. Det är dock möjligt att denna justering kan gå snabbt i den mån föreliggande kursdifferenser — på grund av det lilla materialet — ger en överdriven uppfattning av den potentiella efterfrågan. I alla fall skulle det bli fråga om en kapitalimport mer eller mindre av engångsnatur.

Situationen ter sig något annorlunda vid direkta investeringar i realkapital. Svenska investeringar i utlandet kan vara direkt knutna till en svensk export — i vid bemärkelse äger en sådan realinvestering också rum vid bunden u-hjälp — varvid transferproblemet lösts i och med att de reala resurserna avdelats för ändamålet. Men den direkta investeringen kan också komma att överväga de bestå av utgifter i utlandet. Privatekonomiskt — för företaget — finansieras transaktionen genom förbrukning av egna medel eller upptagande av lån i Sverige (ev. i utlandet) och ett motvärde erhålles i form av en kredit till ett dotterbolag eller förvärv av nyemitterade aktier. Ur samhällsekonomisk synpunkt uppkommer på samma sätt som vid andra utgående kapitalrörelser en belastning på vår valutareserv, med undantag av det fall att företaget lånar i utlandet.

Det kan föreligga ett intimt samband mellan den direkta investeringen och den inhemska ekonomiska aktiviteten. Den direkta investeringen utomlands kan representera en sådan utgift, som, vid utebliven valutatilfördelning, skulle ha gjorts inom landet. I så fall har i och för sig hemmaefterfrågan på reala resurser reducerats motsvarande. Önskvärdheten av en dylik utveckling kommer bl. a. att bero på rådande konjunkturen. Detsamma gäller de utländska direktinvesteringarna i Sverige, som t. ex. i en högkonjunktur kan komma att konkurrera med hemmaefterfrågan i ett redan ansträngt resursläge. Den ökade möjligheten till import löser inte i och för sig det uppkomna balansproblemet, som kan avse arbetskrafts- och materialtillgången på speciella delmarknader. På kort sikt kan härigenom uppkomma vissa problem för sysselsättningspolitiken och på längre sikt kan pro-

duktionsinriktningen och tillväxttakten i produktionsutvecklingen komma att påverkas. Vår egen ekonomiska tillväxt kan öka i den mån kapitalimporten medför ett utnyttjande av lediga resurser inom landet eller vid fullt utnyttjade resurser kompletterar den inhemska kapitalbildningen. En ökad kapitalimport skulle också i och för sig kunna möjliggöra en ökad kapitalexport t. ex. till u-länderna. Vi skulle då komma att verka som förmedlare och omformare av kapitalströmmarna.

Omfattningen och riktningen av de direkta investeringarna måste i mycket hög grad komma att bero på vår framtida ställning i förhållande till EEC. Om vi ej vinner anslutning eller om full jämställdhet ej nås för alla varugrupper, kan man — vid möjligheter till etablering inom EEC — från svenska näringslivets sida räkna med strävanden till betydande utländska direkta investeringar i syfte att komma inom tullmuren. Storleksordningen av en dylik kapitalexport är emellertid omöjlig att bedöma på förhand. En full associering skulle å andra sidan kunna tänkas ge incitament till direkta investeringar i Sverige från länder utanför marknaden d. v. s. i första hand från USA.

I förhållande till industriländerna balanserar f. n. våra in- och utgående direkta investeringar ungefär varandra. Bäggedera var både år 1960 och 1961 av storleksordningen 150 milj. kr. Därtill kom emellertid en kapitalexport i form av direkta investeringar i u-länderna under dessa år som likaledes var av storleksordningen 150 milj. kr.

Det rör sig alltså hittills om relativt små belopp. Eftersom ansökningar om direkta investeringar utomlands i regel också beviljas, behöver man i detta fall inte räkna med några fördämningar, som plötsligt brister vid ett hävande av valutareglerna.

7. Valutareserven och den ekonomiska politiken

Både den långsiktiga kapitalexporten och den långsiktiga kapitalimporten bjuder på speciella problem för den ekonomiska politiken. Vad kapitalimporten beträffar kan dessa problem dock i stort sett betraktas som marginella. I vissa lägen kan visserligen utländska investeringar konkurrera med den inhemska efterfrågan om knappa resurser och därigenom försvåra en ekonomisk politik, som syftar till prioriterad användning av produktionsresurserna. Särskilt byggnadsverksamhetens omfattning och inriktning kunde komma att beröras av direkta utländska investeringar i Sverige. Men det bör dock vara fråga om små belopp i jämförelse med den totala byggnadsverksamheten och ännu mindre i jämförelse med den totala inhemska efterfrågan och sysselsättningen. Nackdelarna med en kapitalexport återigen avser långtidseffekten på valutareserven som, jämfört med aktuella valutareserver och bytesbalansens normala saldo, kan vara nog så betydande.

Problemen vid kapitalexport och kapitalimport blir dess mindre ju mer man kan räkna med full substitution mellan resurserna på olika produktionsområden. Direkta utländska investeringar i Sverige skulle då kunna tillgodoses genom ökad, av kapitalinflödet finansierad import. För svensk kapitalexport skulle å andra sidan endast motsvarande, marginella resurser behöva avdelas på den inhemska marknaden. Nu föreligger i regel inte sådana direkta samband, och då blir särskilt kapitalexporten problemfylld, eftersom bristen på substitution tar sig uttryck i en belastning på valutareserven.

Den långa kapitalexporten konkurrerar med andra krav på valutareserven. Som förut påpekats kan sådana krav bero på behovet av ökat »internationellt utrymme» för konjunkturpolitiken och av en ökad buffert för de

korta kapitalrörelserna. Vi står också inför en period av kraftigt vidgad hjälp åt u-länderna. Dessa krav kan realiseras endast i takt med en ökning av överskottet i bytesbalansen, eftersom vår nuvarande valutareserv knappast inrymmer några marginaler för ovannämnda ändamål. Om man inte kan räkna med en »spontan» ökning av bytesöverskottet, måste antingen den ekonomiska politiken stramas åt eller någon eller några av de angivna målsättningarna revideras. I första hand får man alltså här söka göra en framtidsbedömning speciellt för utrikeshandeln.

Tendenserna i den ekonomiska utvecklingen fram till 1965 har ur olika synpunkter belysts av Långtidsutredningen. Exporten förväntas stiga med ungefär 6 å 7 procent årligen, och prognoser (resp. planer) föreligger också för de privata investeringarna och för den offentliga sektorns utgifter. Vidare föreligger en prognos för den totala produktionen, som beräknas stiga med omkring 4 procent per år. För importutvecklingen har i första hand insatts en plansiffra, som anpassats efter önskemålet om ett överskott på bytesbalansen på omkring en halv miljard. Rimligheten av denna målsättning kan sedan testas dels med en analys av innebörden härav för balansen mellan efterfrågan på och utbudet av resurser för inhemskt bruk, dels med en jämförelse mellan plansiffran för importen och den import som kan förutsättas bli nödvändig med hänsyn till den förväntade produktionsutvecklingen. Det kan vara onödigt att här närmare ingå på kalkylens alla förutsättningar och konstruktion — den har f. ö. närmast karaktären av räkneexempel. Det skall blott konstateras att man, med hjälp av en förskjutningspost på ett par hundra miljoner kronor, icke anser ett valuta-tillskott av ovannämnd storleksordning osannolikt vid oförändrad ekonomisk politik och bibehållen samhällsekonomisk balans. Denna bedömning — vars hypotetiska karaktär återigen understrykes — skall här få bli utgångspunkt för det fortsatta resonemanget (för närmare beskrivning av kalkylen hänvisas till Långtidsutredningens betänkande).

Det planerade överskottet i bytesbalansen på omkring en halv miljard är av den storlek, som ungefär motsvarar den diskuterade nivån för den fullt utbyggda u-hjälpen. Antag därför, för resonemangets skull, att det utan en ändring av den ekonomiska politiken ej skulle bli utrymme för någon ökning av valutareserven. Man kan då diskutera två fall. Antingen tar man risken för den minskning av valutareserven, som kan uppkomma bl. a. genom (frisläppta) kapitalrörelser och tar därmed också risken att vid behov få bekämpa en dylik utveckling med en ekonomisk politik på relativt kort sikt. Eller kan man söka systematiskt bygga upp valutareserven i syfte att undvika en dylik risk. Dessa två politikalternativ skall här diskuteras var för sig.

Om valutareserven bibehålles ungefär vid nuvarande nivå, kommer den, som tidigare nämnts, att te sig relativt otillräcklig i jämförelse med de svängningar, som den på kort sikt kan komma att utsättas för. Enbart för förändringarna i bytesbalansens saldo synes det föreligga i alla fall en *risk* för en nedgång på flera procent av BNP d. v. s. för en avtappning av större delen av vår valutareserv. Ovanpå en dylik förändring skulle vidare, i ett ogynnsamt fall, kunna lagras en kapitalexport av kanske samma omfattning. Totalt sett skulle det därför i princip kunna röra sig om ett utflöde av hela vår valutareserv. Ateruppbyggandet av valutareserven kom i ett sådant läge att framstå som en mycket högt prioriterad målsättning för den ekonomiska politiken. Det kunde, särskilt i det fall att man av olika anledningar ej kunde eller ville påverka de korta kapitalrörelserna, bli fråga om att på relativt kort sikt åstadkomma en förbättring av bytesbalansens saldo av storleksordningen 4–5 procent av BNP.

De angivna procentalen har — trots sin karaktär av ren arbetshypotes — ett visst intresse ur synpunkten av det mått på den belastning, som den ekonomiska politiken i det diskuterade fallet skulle komma att utsättas för. 4—5 procent av BNP representerar nämligen också den årliga totala produktionsökning man maximalt skulle kunna ha att räkna med. Innebörden av den ekonomiska politiken skulle alltså vara att — på ungefär ett års sikt — hålla tillbaka hemmaefterfrågan vid oförändrad nivå och taga ut produktionsstegringen i form av exportökning och/eller importminskning. Det är tydligt att en sådan målsättning nödvändiggör en betydande restriktivitet i den ekonomiska politiken, som dessutom förmodligen skulle visa sig otillräcklig om den inte kombinerades med återhållsamhet i lönerörelserna. Därtill kommer emellertid att procentalen för den åsyftade förbättringen i bytesbalansen blott kan sägas representera ett minimum för den i själva verket nödvändiga inhemska restriktiviteten. Det förutsättes nämligen fullständig substitution både på import- och exportsidan: de lediga resurserna skall antingen kunna utan vidare öka försäljningen på utlandet eller tränga undan en del av den föreliggande importen. Det kan hända att man i vissa situationer kommer relativt nära detta idealläge. I en överhettad konjunktur kan den ursprungliga försämringen av bytesbalansen just ha förorsakats av att en högt uppdriven efterfrågan på hemmamarknaden dels attraherar varor och tjänster från exportsidan dels spillt över i en ökad varuimport — ifrågavarande samband torde i själva verket vara mycket påtagliga på en del varuområden. Rimligen bör då en åtstramningspolitik kunna komma att i första hand tendera att få en korrigerande effekt på bytesbalansen.

I andra lägen kan det behövas en mer långtgående restriktivitet för att erhålla samma korrigerings effekt. Detta gäller speciellt, när försämringen i bytesbalansen i första hand beror på ett exportbortfall t. ex. av en (relativ) utländsk konjunktur nedgång eller försämrade konkurrensförhållanden. Korrigeringen av bytesbalansen kan då på kort sikt behöva koncentreras på importutvecklingen, och i så fall räcker det knappast med att hålla den inhemska efterfrågan konstant. Det kan visa sig nödvändigt att dämpa *totala* efterfrågan (inklusive exporten) och t. o. m. att låta BNP sjunka tillbaka från en tidigare uppnådd nivå. Vid en sådan politik måste följaktligen den fulla sysselsättningen åtminstone temporärt uppgivas. Det sätt på vilket man i Holland och Danmark korrigerade sina i ett tidigare avsnitt diskuterade underskott på bytesbalansen kan tjäna som illustration till vad som ovan sagts om den i vissa ogynnsamma fall nödvändiga graden av restriktivitet. Ett första exempel avser utvecklingen i de bägge länderna åren 1950—51. År 1950 uppgick underskottet i Danmarks bytesbalans till 3 procent av BNP och i Holland till hela 5 procent. Mot slutet av 1950 och början av 1951 introducerades i bägge länderna en långtgående åtstramning av penning- och finanspolitiken. Resp. bytesbalanser förbättrades också avsevärt och fördes i själva verket över på plussidan. I Danmark var detta emellertid uteslutande och i Holland till en mycket stor del en följd av en importminskning. Och i bägge fallen förutsatte denna importminskning en betydande absolut minskning av BNP (med omkring 1 procent) åkompanjerad av drastiska öknningar i arbetslösheten. Detta händelseförlopp upprepades i stort sett i Danmark år 1955, då en förbättring i bytesbalansen (efter ett deficit 1954) på 2,6 procent »köptes» till kostnaden av 2,9 procent nedskärning av hemmaefterfrågan och (följaktligen) en absolut nedgång på några tiondels procent i BNP. I Holland var förbättringen i bytesbalansen 1958 hela 6,7 procent (efter ett deficit 1957), som »köptes» med en inhemska efterfrågeskärning på 5,2 procent. I detta fall kunde BNP alltså

öka med 1,5 procent, vilket emellertid är en stegringstakt långt under den för Holland normala.

De här anförda exemplen kan flerfaldigas. Man kan visserligen inte säga att Sverige har befunnit sig i liknande situationer eller nödvändigtvis kommer att i framtiden utsättas för samma besvärligheter. Vi har, som nämnts, hittills varit lyckosamma med hänsyn till vår utrikeshandel, och det är ju möjligt att vi förblir det i fortsättningen också. Men man bör å andra sidan i dagens läge inte blunda för de risker för försämrad avsättning, som föreligger för våra stapelvaror (malm, skogsprodukter) allteftersom världskapaciteten på dessa områden utbygges och för våra verkstadsprodukter, om vi hamnar på fel sida om marknadsbarriären. Tillkommer så ovissheten om kapitalrörelsernas riktning och omfattning just vid en sådan utveckling. Exempelen från Danmark och Holland visar vilket dilemma för den ekonomiska politiken, som i dylika fall kan aktualiseras. Man kan med en tillräckligt restriktiv politik på relativt kort sikt åstadkomma betydande förbättringar i bytesbalansen. Men är man också villig att ta risken för att samtidigt målsättningen för sysselsättningspolitiken allvarligt kommer att hotas?

Alternativet till att man riskerar placera sig i ett dylikt dilemma är, som nämnts, att man bygger upp en valutareserv, som på kort sikt kan anses vara ett tillräckligt skydd både för variationer i bytesbalansens saldo och för kapitalrörelserna. Frisläppandet av de senare skulle i så fall göras beroende av realiserandet av den målsättning, som uppbyggandet av valutaskyddet kan anses representera.

Syftet med valutaskyddet är att den ekonomiska politiken får tillräckligt svängrum och respittid för att kunna påverka bytesbalansen, utan att därför kraftiga hack i produktionsutvecklingen skall behöva befaras. Fördens skull behövs då också en långsiktig politik för vårt sparande gentemot utlandet, som inte skulle behöva nämnvärt modifieras på grund av tillfälliga störningar. Detta sparande skall inkludera både u-hjälpen och ökningen av valutareserven. Detta förutsätter att man undviker överhettningen i hemmakonjunkturen och därmed sammankrympningen av utrymmet för det externa sparandet. Men problemet att hålla uppe och öka exporten i förhållande till importen är, som nämnts, inte bara en fråga om utrymme utan även om den svenska kostnads- och prisnivån i förhållande till utlandets. Dämpar man hemmakonjunkturen, bortfaller i och för sig en av de viktiga anledningarna till en i förhållande till utlandet ogynnsam kostnadsutveckling. Men om man av sysselsättningspolitiska skäl inte vill driva dämpningen av överhettningen så långt, som det ur valutapolitiska synpunkter vore önskvärt, så finge desto större uppmärksamhet riktas mot möjligheterna att på andra vägar komma till rätta med de kontinuerliga löne- och prislyft, som karakteriserat hela efterkrigsperioden. En likvärdig ställning intar de ansträngningar, som går ut på att främja produktivitetens utvecklingen. En dynamisk arbetsmarknadspolitik kan i dessa olika sammanhang komma att spela en strategisk och avgörande roll.

Inledningsvis antydde att *växelkursändringar* i vissa lägen kunde anses vara ett lämpligt medel att rätta till en »fundamental disequilibrium». Nu är det svårt att precisera en sådan situation, och de avgöranden som träffats härom har grundats på tämligen vaga bedömningar. Det är emellertid knappast troligt, att man i ett *balansläge* skulle kunna vinna internationellt gehör för en växelkursändring, som skulle syfta till att åstad- i hög grad beroende av institutionella bindningar. Dessa bindningar kan dess- att med hjälp av växelkursändringar korrigera en negativ bytesbalans, är i hög grad beroende av institutionella bindningar. Dessa bindningar kan dess-

utom i framtiden komma att förändras i olika avseenden. Man stöter här åter på frågan om vår framtida ställning till EEC och den ovisshet, som i samband härmed föreligger för bedömningen på olika områden.

Man har härmed hamnat i den diskussion av institutionella förutsättningar och i den totala analysen av den ekonomiska politikens mål och medel, som i princip är nödvändig även när huvudintresset egentligen bara avser ett visst medel och ett visst eller vissa mål. När diskussionen gäller valuta-regleringen aktualiseras också en dylik analys, så fort de förväntade kapital-rörelserna ej kan betraktas som blott marginella i förhållande till de övriga storheter man arbetar med i en totalanalys. I denna PM har emellertid blott vissa frågeställningar kunnat belysas, såsom dessa ter sig ur den speciella synvinkeln av det här diskuterade problemet. Dessa får sedan infogas i de större sammanhang, där samtidigt man kan träffa de ekonomiskt-politiska värderingar och avgöranden, som är nödvändiga för en fullständig bedömning av valutaregleringen.

Stockholm den 15 september 1962

Valutakommitténs förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 2 § valutalagen

Härigenom förordnas, att 2 § valutalagen¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)

2 §.

Konungen äger i förordnande, som av honom meddelas, föreskriva:

1) att allenast riksbanken och bankaktiebolag, som riksbanken därtill bemyndigar (valutabank), må driva handel med utländska sedlar och skiljemynt, med växlar, checkar, andra penninganvisningar och fordringar, som innefatta rätt till betalning i utländskt mynt (utländska betalningsmedel och utländska fordringar), ävensom med aktier, obligationer och likartade värdepapper, vilka äro utfärdade av någon, som är bosatt i utlandet (utländska värdepapper);

2) att utländska — — — riksbanken bestämmer;

3) att dylika — — — svenskt mynt;

4) att svenska — — — i utlandet;

5) att dylika — — — till riket;

6) att över — — — bestämmer; och

7) att i — — — till valutabank.

Genom förordnande, — — — tillkommande befogenheter.

(Föreslagen lydelse)

2 §.

Konungen äger i förordnande, som av honom meddelas, föreskriva:

1) att allenast riksbanken samt — om riksbanken därtill bemyndigar bankaktiebolag eller postbanken — sålunda bemyndigad bank (valutabank) må driva handel med utländska sedlar och skiljemynt, med växlar, checkar, andra penninganvisningar och fordringar, som innefatta rätt till betalning i utländskt mynt (utländska betalningsmedel och utländska fordringar), ävensom med aktier, obligationer och likartade värdepapper, vilka äro utfärdade av någon, som är bosatt i utlandet (utländska värdepapper);

2) att utländska — — — riksbanken bestämmer;

3) att dylika — — — svenskt mynt;

4) att svenska — — — i utlandet;

5) att dylika — — — till riket;

6) att över — — — bestämmer; och

7) att i — — — till valutabank.

Genom förordnande, — — — tillkommande befogenheter.

Denna lag träder i kraft den — — —.

¹ Senaste lydelse av lagens rubrik samt 2 § se 1959: 262.

Valutakommitténs förslag

till

Förordning

om ändring i valutaförordningen den 5 juni 1959 (nr 264)

Härigenom förordnas, *dels* att 2—6, 9 och 17 §§ valutaförordningen den 5 juni 1959¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives *dels* att i förordningen närmast efter 10 § skall införas, av den lydelse som nedan angives, en ny rubrik och en ny paragraf, betecknad 10 a §, *dels* ock att till 3 och 10 a §§ valutaförordningen skall fogas en anvisning av nedan angiven lydelse.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

2 §.

Utländska betalningsmedel — — —
dess förmedling.

Riksbanken äger meddela

a) bankaktiebolag tillstånd att, för egen eller riksbankens räkning, driva handel med utländska betalningsmedel och utländska fordringar;

b) postverket tillstånd att driva den handel med utländska betalningsmedel, som erfordras för verkets rörelse med postanvisningar och *postgiro*; samt

c) bankaktiebolag eller — — — för reseändamål.

Bankaktiebolag, som erhållit tillstånd varom under a) sägs, benämnes i denna förordning valutabank.

3 §.

Riksbanken äger — — — eller för-
yttras.

4 §.

Betalningsmedel och värdepapper så ock fordringsbevis, vilkas förete-
ende utgör villkor för rätt att kräva

2 §.

Utländska betalningsmedel — — —
dess förmedling.

Riksbanken äger meddela

a) bankaktiebolag och *postbanken* tillstånd att, för egen eller riksbankens räkning, driva handel med utländska betalningsmedel och utländska fordringar;

b) postverket tillstånd att driva den handel med utländska betalningsmedel, som erfordras för verkets rörelse med postanvisningar; samt

c) bankaktiebolag eller — — — för reseändamål.

Bank, som erhållit tillstånd varom under a) sägs, benämnes i denna förordning valutabank.

3 §.

Riksbanken äger — — — eller för-
yttras.

Begränsning må dock ej göras av omfattningen av valutabanks förvärv från eller föryttring till allmänheten av utländska betalningsmedel eller utländska fordringar, vilka härröra från eller erfordras för löpande betalning.

(Se vidare anvisning)

4 §.

Betalningsmedel och värdepapper må ej utan riksbankens tillstånd ut-
föras ur riket, dock att resande till

¹ Senaste lydelse av 6 och 17 §§ se 1960: 262.

(Gällande lydelse)

betalning, må ej utan riksbankens tillstånd utföras ur riket.

5 §.

Tillstånd av riksbanken vare ock erforderligt, därest

1) tillgodohavandet här — — — i utlandet;

2) den, som är bosatt här i riket, skall överlåta *tillgång, som i 4 § sägs*, å den som är bosatt i utlandet; eller

3) den, som — — — bosatt person.

6 §.

Betalningsmedel *så ock fordringsbevis, vilkas företeende utgör villkor för rätt att kräva betalning, ävensom talonger till värdepapper* må ej utan riksbankens tillstånd införas till riket.

Tillstånd av riksbanken vare ock erforderligt, därest den, som är bosatt här i riket, skall

1) direkt eller — — — utlandet; eller

2) ikläda sig — — — jämförliga åtgärder.

9 §.

Över utländska betalningsmedel och utländska banktillgodohavanden, som tillhöra någon här i riket bosatt, må ej utan riksbankens tillstånd så förfogas, att ägarens innehav av utländska betalningsmedel och utländska banktillgodohavanden därigenom förminskas; dock att sådant tillstånd ej erfordras för föryttring till riksbanken eller till valutabank eller till den, som erhållit tillstånd, varom i 2 § andra stycket under c) sägs.

Vad sålunda — — — riket bosatt.

(Föreslagen lydelse)

utlandet må utföra resevaluta till av riksbanken medgivet belopp.

5 §.

I den mån ej annat följer av vad i 10 a § sägs, erfordras riksbankens tillstånd, därest

1) tillgodohavande här — — — i utlandet;

2) den, som är bosatt här i riket, skall överlåta *betalningsmedel, värdepapper eller fordringsbevis, vilkas företeende utgör villkor för rätt att kräva betalning*, å den som är bosatt i utlandet; eller

3) den, som — — — bosatt person.

6 §.

Betalningsmedel må ej utan riksbankens tillstånd införas till riket, dock att *resande från utlandet må införa resevaluta till av riksbanken medgivet belopp.*

I den mån ej annat följer av vad i 10 a § sägs, erfordras riksbankens tillstånd, därest den, som är bosatt här i riket, skall

1) direkt eller — — — utlandet; eller

2) ikläda sig — — — jämförliga åtgärder.

9 §.

Över utländska betalningsmedel och utländska banktillgodohavanden, som tillhöra någon här i riket bosatt, må ej, i den mån ej annat följer av vad i 10 a § sägs, utan riksbankens tillstånd så förfogas, att ägarens innehav av utländska betalningsmedel och utländska banktillgodohavanden därigenom förminskas; dock att sådant tillstånd ej erfordras för föryttring till riksbanken eller till valutabank eller till den, som erhållit tillstånd, varom i 2 § andra stycket under c) sägs.

Vad sålunda — — — riket bosatt.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Om löpande betalningar

10 a §.

Utän hinder av vad i 5 §, 6 § andra stycket och 9 § första stycket stadgas äger den, som är bosatt här i riket,

1) att genom valutabank och på betalningsväg, som anvisats av riksbanken, verkställa löpande betalning till eller till förmån för i utlandet bosatt person;

2) att i Sverige verkställa betalning till eller till förmån för i utlandet bosatt person för arbetsprestation, som denne utfört i Sverige;

3) att under vistelse utomlands verkställa betalning till i utlandet bosatt person för uppehållskostnader utomlands och för inköp för personligt bruk;

4) att genom valutabank och på betalningsväg, som anvisats av riksbanken, mottaga löpande betalning från i utlandet bosatt person;

5) att under vistelse utomlands mottaga betalning från i utlandet bosatt person för arbetsprestation, som betalningsmottagaren utfört utomlands; samt

6) att i Sverige mottaga betalning från i utlandet bosatt person för uppehållskostnader här i riket och för inköp, som kunna antagas avsedda för köparens personliga bruk.

Med betalning genom valutabank skall vid tillämpning av denna paragraf jämfästas betalning medelst postanvisning.

(Se vidare anvisning)

17 §.

Har någon uppsåtligen förövat gärning, som enligt 15 eller 16 § är belagd med straff, må betalningsmedel, fordringar eller värdepapper, som brottet avser, eller vederlag därför förklaras helt eller delvis förverkade till kronan. *Utgjordes egendomen av annat än penningar i svenskt mynt och*

17 §.

Har någon uppsåtligen förövat gärning, som enligt 15 § *första stycket 1)–3)* eller 16 § är belagd med straff, må betalningsmedel, fordringar eller värdepapper, som brottet avser, eller vederlag därför *eller ock värdet av sådan egendom* förklaras helt eller delvis förverkade till kronan.

*(Gällande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

*finnes den ej i behåll, må i stället
värdet förklaras helt eller delvis för-
verkat.*

Vad i — — — rätt därtill.

Vad i — — — rätt därtill.

Denna förordning träder i kraft den — — —.

Anvisning till 3 och 10 a §§

Begreppet löpande betalning användes såsom motsats till kapitalbetalning, varmed avses betalning i samband med s. k. direkta investeringar, värdepappersöverlåtelser, personliga kapitalöverföringar o. dyl.

Såsom exempel å löpande betalningar må angivas:

1) varulikvider å normala betalningsvillkor vid varuimport, varuexport och transitohandel;

2) betalningar i samband med utrikeshandel avseende utgifter för affärsresor och representation, provisioner, lagrings- och speditjonskostnader, transiteringskostnader, tullar och avgifter vid förtullning av varor samt differens-, marginal- och depositionsbetalningar vid sådana terminsaffärer på varubörs, som överensstämmer med normal kommersiell praxis;

3) betalningar i samband med industriverksamhet och annan företagsamhet avseende ersättning för reparation, bearbetning och sammansättning av varor, teknisk biståndsverksamhet och entreprenadarbeten, erläggande av licensavgifter och royalties samt förvärv av patent och överföring till hemlandet av i annat land intjänad arbetsinkomst ävensom betalningar mellan moderbolag, å ena sidan, samt dotterbolag och filialer, å andra sidan, avseende bidrag till gemensamma omkostnader;

4) betalningar i samband med transportverksamhet avseende ersättning för gods- och personbefordran, befraktning av fartyg, reparation av transportmedel samt hamnkostnader (inkl. bunkring och proviantering) och motsvarande kostnader vid flyg- och landtransport;

5) premier och ersättningar under socialförsäkring och skadeförsäkring, överföringar under återförsäkrings- och retrocessionsavtal samt vissa premiebetalningar under livförsäkring och annan personförsäkring;

6) betalningar avseende filmuthyrning och ersättning för filmproduktion;

7) betalningar avseende avkastning av kapitaltillgång, såsom vinst å rörelse, räntor och utdelningar samt avkastning från fast egendom, såsom arrende och hyra;

8) betalningar avseende normala utgifter för turist-, rekreations- och studieresor;

9) betalningar av sådana personliga inkomster och utgifter som pensioner, av myndighet fastställda underhållsbidrag och därmed likartade betalningar, ersättning för reparation och underhåll av i annat land befintlig privat egendom, prenumerationsavgifter samt sportpriser;

10) betalningar av sådana samhälleliga inkomster och utgifter som skatter, kostnader för diplomatisk representation, bidrag till internationella organisationer, avräkningsbelopp i samband med tjänster på trafik- och kommunikationsområdet samt konsulatsintäkter;

11) diverse betalningar avseende reklam, rättegångskostnader, skade ståndsbetalningar, böter, medlemsavgifter, honorar, återbetalningar vid kontraktsannulleringar samt registreringsavgifter för patent och varumärken.

Såsom löpande betalning skall utan prövning av ändamålet anses överföring av mindre belopp.

Det ankommer på riksbanken att i enlighet med vad i 6 § valutalagen stadgas giva de närmare föreskrifter, som erfordras för bestämningen av vad som skall hänföras till löpande betalningar.

Innehåll

Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Författningsförslag	2
Statsrådsprotokoll den 15 mars 1963	9
I. Inledning	9
II. Gällande ordning m. m.	11
Valutaförfattningarna	11
Riksbankens dispensgivning	15
Internationella överenskommelser	17
III. Frågan om förlängning av valutaregleringen	19
Riksbanksfullmäktiges framställning	19
Remissyttrandena	19
IV. Valutakommittén	20
Utredningsuppdraget	20
Allmänna synpunkter	22
Betalningsvägar och löpande betalningar	24
Direkta betalningar mellan valutainlåningar och valutautlåningar	31
Till valutahandel berättigade institutioner	33
Valutaförordningens förverkandebestämmelser	38
V. Remissyttrandena över valutakommitténs förslag	40
Betalningsvägar, löpande betalningar samt direkta betalningar mellan valutainlåningar och valutautlåningar	40
Till valutahandel berättigade institutioner	45
Valutaförordningens förverkandebestämmelser	48
Frågan om en analys av verkningarna av att valutaregleringen avskaffas eller väsentligen uppmjukas	48
VI. Departementschefen	49
Allmänna synpunkter på valutaregleringen och frågan om dess förlängning	49
Valutaregleringens författningsmässiga utformning m. m. ..	52
Betalningsvägar och löpande betalningar	56
Direkta betalningar mellan valutainlåningar och valutautlåningar	58
Till valutahandel berättigade institutioner	60
Valutaförordningens förverkandebestämmelser	62
Specialmotivering	65
Departementschefens hemställan	76
Lagrådets utlåtande den 5 april 1963	77
Statsrådsprotokoll den 5 april 1963	78
Bihang	
Valutaregleringen och målen för den ekonomiska politiken. Av Börje Kragh	79
Valutakommitténs författningsförslag	97